SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

Chillen, skaten, gamen

Opvattingen over kwalitatief goede buitenschoolse opvang in Nederland

Marianne Boogaard
Ruben Fukkink
Charles Felix

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Boogaard, M., Fukkink, R, en Felix, Ch.

Chillen, skaten, gamen. Opvattingen over kwalitatief goede buitenschoolse opvang in Nederland. Marianne Boogaard, Ruben Fukkink en Charles Felix. Amsterdam : SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 787 – projectnummer 40245).

ISBN 978-90-6813-845-0

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:
SCO-Kohnstamm Instituut
Nieuwe Prinsengracht 130, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
tel.: 020-525 1201
http://www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl
Copyright © SCO-Kohnstamm Instituut, 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord

1 Inleiding **1**
1.1 Aanleiding en achtergronden voor het onderzoek 1
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen 2
1.3 Leeswijzer 3

2 Methode **5**
2.1 Literatuurstudie 5
2.1.1 Doelstellingen 5
2.1.2 Nederlandse literatuur 7
2.1.3 Buitenlandse literatuur 14
2.2 Opzet en uitvoering van de paneldiscussies en interviews 22
2.2.1 Doel en opzet 22
2.2.2 Werving en deelname 23
2.2.3 Opzet en deelname kinderpanels 25
2.2.4 Instrumentconstructie: gespreksleidraden 27
2.2.5 Procedure 28
2.3 Opzet en uitvoering van de enquête 29
2.3.1 Doelgroep en procedure 30
2.3.2 Samenstelling van de steekproef 30
2.3.3 Instrumentconstructie 32
2.3.4 Analyse 33

3 Resultaten van de panels en interviews **37**
3.1 De belangrijkste kwaliteitscriteria 37
3.1.1 Ruimte, inrichting en groepssamenstelling 38
3.1.2 Veiligheid en gezondheid 39
3.1.3 Pedagogisch beleid 40
3.1.4 Interactie met ouders en kinderen 41
3.1.5 Specifieke behoeften 42
3.1.6 Samenwerking met de omgeving 43
3.1.7 Deskundigheidsbevordering 44

3.2 Knelpunten en gewenste verbeteringen 45
3.2.1 Opleiding en deskundigheid van pedagogisch medewerkers 46
3.2.2 Ruimte en inrichting 48
3.2.3 Arbeidsvoorwaarden en imago 49
3.2.4 Omvang en samenwerking 50
3.3 Aansluiting tussen opleiding en praktijk voor pedagogisch medewerkers 51
3.3.1 Aandachtspunten voor de kennis en vaardigheden van de pedagogisch medewerkers 51
3.3.2 Aandachtspunten voor de opleidingen 52
3.3.3 Aandachtspunten in de beroepspraktijk 54
3.4 Resultaten van de kinderpanels 55

4 Resultaten van de enquête 61
4.1 Algemene stellingen over de buitenschoolse opvang 61
4.2 Analyse van de kwaliteitsaspecten 64
4.2.1 Doelstelling en inhoud 67
4.2.2 Pedagogisch beleid 71
4.2.3 Pedagogische kwaliteit 73
4.2.4 Opleiding 77
4.3 Suggesties ter versterking van de buitenschoolse opvang 81
4.4 Suggesties voor de opleiding 88

5 Samenvatting en conclusies 95
5.1 Conclusies 102

6 Aanbevelingen 105

Literatuur 111

Bijlagen
1. Officiële tekst van de motie Van Aartsen/Bos 117
2. Officiële tekst van de motie Koşer Kaya 119
3. Gespreksleidraad panels 121
4. Gespreksleidraad interviews 123
5. Gespreksleidraad kinderpanels 125
6. Antwoorden open vragen internetenquête 127
   a. Aanbevelingen voor de doelstellingen en inhoud van de bso..

b. Aanbevelingen voor het pedagogisch beleid
c. Aanbevelingen voor de pedagogische kwaliteit
d. Aanbevelingen voor de opleiding
e. Waar ik in mijn opleiding veel aan heb gehad voor het werken in de bso
f. Wat ik in mijn opleiding heb gemist voor het werken in de bso
g. Overige suggesties ter versterking van de bso

Recent uitgegeven publicaties van het SCO-Kohnstamm Instituut in 2007 139

Voorwoord

Het onderzoek dat voor u ligt is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs & Wetenschap. Aanleiding voor het onderzoek was de motie Koşer Kaya waarin gevraagd werd om een onderzoek naar de aansluiting van de opleiding voor pedagogisch medewerkers op de praktijk van de buitenschoolse opvang en mogelijkheden ter verbetering van die aansluiting. Doel van het onderzoek is meer inzicht te krijgen in eventuele problemen op dit gebied en deze te voorkómen opdat de kwaliteit van de buitenschoolse opvang gehandhaafd blijft en voldoet aan de behoefte van kinderen van vooral acht jaar en ouder en hun ouders. In het onderzoek stonden drie vragen centraal: (1) aan welke kwaliteitseisen moet de buitenschoolse opvang voldoen, (2) wat valt er nog te verbeteren, en (3) wat is essentieel voor de opleiding van pedagogisch medewerkers? Een brede groep betrokkenen is benaderd met de vraag hoe zij denken over de genoemde drie thema's, daaronder waren met name ouders, pedagogisch medewerkers, opleiders, aanbieders van buitenschoolse opvang, brancheorganisaties, en andere deskundigen, maar ook de kinderen zelf.

We denken dat het uitgevoerde onderzoek een bijdrage levert aan de kennis over wat buitenschoolse opvang allemaal te bieden heeft, of zou kunnen hebben. Gelet op wat er uit het onderzoek naar voren kwam, zijn er voor de nabije toekomst van de buitenschoolse opvang wel alvast enkele belangrijke thema's te noemen: de (verdere) professionalisering van de buitenschoolse opvang op alle fronten, goede afstemming van de opleiding voor pedagogisch medewerkers op de praktijk, en het opbouwen van samenwerking zowel met het onderwijs, als met andere organisaties die zich bezighouden met kinderen in hun vrije tijd. Op een meer overkoepelend niveau lijkt het zinvol na te denken over 'dagarrangementen' voor kinderen waarin organisatiestructuren die nu naast elkaar bestaan - formele buitenschoolse opvang, naschoolse activiteiten in bijvoorbeeld brede scholen, verenigingen, buurtwerk enzovoort- zo op elkaar worden afgestemd dat voor de verschillende doelgroepen aan kinderen en hun ouders een zo optimaal mogelijk aanbod ontstaat.

Op deze plek willen we echter allereerst alle ouders, pedagogisch medewerkers en andere deskundigen bedanken die onze internetvragenlijst hebben beantwoord,

evenals al diegenen die hebben deelgenomen aan één van de panelgesprekken, of die we hebben mogen interviewen. Zonder hun deskundige inbreng had dit rapport niet geschreven kunnen worden.
Ook willen we de twee locaties voor buitenschoolse opvang die hun medewerking verleenden aan het onderzoek hartelijk danken en dan vooral de Meppelse en Amsterdamse kinderen die we daar hebben kunnen vragen naar hun ervaringen en idealen voor de buitenschoolse opvang. Hun enthousiaste verhalen over lieve leidsters, leuke uitstapjes, oude kippenhokken en boze buurvrouwen zullen we niet snel vergeten. We hopen dat we via dit rapport ook wat van hun prachtige ideeën voor de toekomst onder de aandacht kunnen brengen: kleurige zitzakken om te chillen, goede skates voor buiten en een beetje spannende games voor soms op de computer en dan ook echt lekker lang.

De onderzoekers zijn van het begin tot het eind van het project gesteund door een uitgebreide en uitermate deskundige klankbordgroep. Leden van die klankbordgroep waren:
Carla Bienemann (MOgroep Kinderopvang)
Alieke Brandt (*De* Branchevereniging Ondernemers in de Kinderopvang)
Thijs Geurts (Ministerie van OCW)
Ben Hoogendam (ABVA/KABO)
Gjalt Jellesma (BOINK)
Martijn van der Kroef (KinderRijk)
Fokko Kool (Ministerie van OCW)
Saskia Prast (GGD-Nederland)
Rita Smit (ROC van Amsterdam)
Elze Smit (ROC van Amsterdam)
Helma Willems (ROC Koning Willem I, Den Bosch)
Nienke Willering (BOINK)

Wij zijn allen bijzonder dankbaar voor hun kritische vragen, opmerkingen en aanvullingen en vooral voor de betrokken discussies die telkens weer oplaaiden tijdens drie bijeenkomsten in Den Haag en Amsterdam. We hopen hen nog vaak tegen te komen. Er is genoeg te doen in de buitenschoolse opvang waarbij hun kennis en ervaring onmisbaar is.

Amsterdam, oktober 2007
Marianne Boogaard, Ruben Fukkink en Charles Felix

1 Inleiding

In dit eerste hoofdstuk geven we kort aan tegen welke achtergronden dit onderzoek naar de kwaliteit van buitenschoolse opvang heeft plaatsgevonden, en wat de centrale vraagstelling daarbij is geweest. We sluiten af met een paragraaf over de opbouw van deze rapportage.

1.1 Aanleiding en achtergronden voor het onderzoek

Het sociale landschap verandert in snel tempo voor jonge kinderen in Nederland. Na de stormachtige toename van de opvang van jonge kinderen in de dagopvang neemt de buitenschoolse opvang (bso) voor steeds meer kinderen een belangrijke plaats in. De buitenschoolse opvang is momenteel de snelst groeiende sector in de kinderopvang. Als relatief nieuwe ontwikkeling is de buitenschoolse opvang bovendien onderwerp van discussie en meningvorming. Het gaat dan met name over de eisen die gesteld moeten worden aan de kwaliteit – ondanks en mogelijk tevens juist door de diverse al vastgelegde criteria (met name ten aanzien van de beroepskwalificatie van pedagogisch medewerkers).
Vanaf 1 augustus 2007 zijn basisscholen verplicht om de aansluiting met buitenschoolse opvang te regelen wanneer ouders daar om verzoeken. Buitenschoolse opvang moet worden verzorgd door een kinderopvangorganisatie in de zin van de Wet Kinderopvang. Om dit mogelijk te maken zijn de Wet op het primair onderwijs, en de Wet medezeggenschap onderwijs, uit 1992, gewijzigd. Aanleiding voor die wetwijziging was de motie Van Aartsen/Bos die de regering verzocht om de regelgeving zo aan te passen dat scholen verplicht worden voor- en naschoolse opvang te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur of faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen en de randvoorwaarden hierbij aan te geven.[1] Oogmerk is daarbij het verminderen van het spanningsveld tussen de arbeidstijden van werkende ouders en de schooltijden van de kinderen op de basisschool. Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de hiervoor genoemde wet is de motie Koşer

[1] Zie bijlage 1 voor de volledige tekst van de motie Van Aartsen-Bos.

Kaya[2] aangenomen. Vanuit het oogpunt dat de kwaliteit van de buitenschoolse opvang niet ter discussie mag staan, stelt de motie een onderzoek voor naar de aansluiting van de opleiding van leidsters in de BSO en de behoefte van kinderen per leeftijdcategorie zodat duidelijk wordt welke problemen spelen en wat in de toekomst voorkomen kan worden.
Inzicht in de eisen die gesteld moeten worden aan buitenschoolse opvang is van belang voor zowel het toezicht op de kwaliteit van die opvang, als voor het verbeteren van de kwaliteit ervan – bijvoorbeeld via de opleidingen voor pedagogisch medewerker. Recent zijn in Nederland diverse onderzoeken uitgevoerd naar de kwaliteit van de kinderopvang (Bartels, 2006; SCP, 2007; Tavecchio, 2002; 2005; Van IJzendoorn e.a., 2004). Ook in het buitenland is onderzoek gedaan dat van belang is om helderheid te krijgen over criteria voor de kwaliteit van buitenschoolse kinderopvang (Halpern, 2000; Pierce e.a., 1999; Vandell & Posner, 1999; Riggs & Greenberg, 2004; Scott-Little, Hamann & Jurs 2002; Seligson, 1991). Ook deze onderzoeken dienen als achtergrond voor het uitgevoerde onderzoek.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Gegeven de reeds beschikbare inzichten in de criteria die gelden voor kwalitatief goede kinderopvang, heeft het Ministerie van OCW het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam gevraagd om een kwalitatief onderzoek uit te voeren waarin met name de opvattingen over kwalitatief goede buitenschoolse opvang bij diverse groepen betrokkenen nader worden verkend.
De centrale vraagstelling van het onderzoek luidt:

> Welke opvattingen hebben pedagogisch medewerkers, ouders, kinderen, sociale partners en wetenschap over wat nodig is voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang? In welke mate sluiten opleidingen aan op de bso-praktijk?

Hierbij zijn drie concrete onderzoeksvragen geformuleerd:

1. *Waaraan moet kwalitatief goede buitenschoolse opvang voldoen volgens de genoemde partijen?*

[2] Zie bijlage 2 voor de volledige tekst van de motie Koşer-Kaya.

2. *Wat is nodig en welke veranderingen zijn gewenst voor goede buitenschoolse opvang volgens de betrokkenen?*
3. *In welke mate sluiten opleidingen aan bij de behoeften in de praktijk van goede buitenschoolse opvang? Hoe kan een eventuele discrepantie tussen opleiding en praktijk worden opgelost?*

Het onderzoek beoogt een eerste stap te zetten in de richting van empirisch onderzoek naar de buitenschoolse opvang, rekening houdend met de visies en opvattingen die ouders, pedagogisch medewerkers en diverse deskundigen in de Nederlandse context daarover hebben.

1.3 Leeswijzer

In de eerste plaats is als voorbereiding op de constructie van de onderzoeksinstrumenten een korte literatuurstudie uitgevoerd met als hoofdvraag: welke kwaliteitscriteria komen uit de wetenschappelijke literatuur naar voren als van essentieel belang voor buitenschoolse opvang voor kinderen van 4 tot 12 jaar?
In hoofdstuk 2 beschrijven we de methode van onderzoek, beginnend met een schets van de belangrijkste opbrengsten van het literatuuronderzoek. Vervolgens bespreken we de opzet van de beide vormen van dataverzameling en de werving van de respondenten die zijn benaderd voor de panels, interviews en de internetvragenlijst.
In hoofdstuk 3 vindt u de resultaten van de deelstudie waarin panelgesprekken en interviews zijn gehouden. In hoofdstuk 4 staan de resultaten van de internetenquête. Hoofdstuk 5 bevat de samenvatting en conclusies op basis van het onderzoek, en in hoofdstuk 6 formuleren we enkele aanbevelingen voor beleidsmakers, aanbieders van buitenschoolse opvang, opleiders en wetenschappelijk onderzoek.

2 Methode

In dit hoofdstuk beschrijven we de wijze waarop in het onderzoek gegevens zijn verzameld over de opvattingen en visies van ouders, kinderen, pedagogisch medewerkers en andere deskundigen over hun eisen aan de kwaliteit van de buitenschoolse opvang in Nederland. Kwalitatieve gegevens zijn verzameld via panelgesprekken en interviews. Kwantitatieve gegevens zijn verzameld bij een grotere groep respondenten via een internetvragenlijst. Tevens is een korte literatuurstudie uitgevoerd. De belangrijkste uitkomsten daarvan vindt u in de eerste paragrafen hieronder.

2.1 Literatuurstudie

Ter voorbereiding van de raadpleging van diverse betrokkenen in het veld is een aantal nationale en internationale wetenschappelijke sleutelpublicaties geanalyseerd op het terrein van buitenschoolse kinderopvang. De analyse was gericht op het samenstellen van een lijst met belangrijke kwaliteitscriteria, indicatoren en topics die in de wetenschappelijke literatuur van belang worden geacht voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang. Aanvullend is gebruik gemaakt van publicaties waarin aandacht wordt besteed aan de opvang van groepen kinderen met een specifieke zorgbehoefte, zoals kinderen met een handicap, kinderen uit risicovolle opvoedingssituaties en kinderen met een specifieke etnische of culturele achtergrond.

2.1.1 Doelstellingen

Er wordt in Nederland een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de formele 'buitenschoolse opvang', zoals bedoeld in de Wet Kinderopvang aan de ene kant, en 'naschoolse activiteiten' aan de andere kant. Formele buitenschoolse opvang kent een tegemoetkoming door de overheid in de kosten voor ouders, en een toetsing door de GGD op de basiskwaliteitseisen. Naschoolse activiteiten hebben een andere wijze van financiering en werken niet met kwaliteitscontroles door de GGD.

In dit onderzoek staat de formele buitenschoolse opvang centraal. De hoofddoelstelling van de buitenschoolse opvang is het bieden van een veilige omgeving voor na schooltijd, voor kinderen van ouders die werken of studeren. De insteek is dus die van verzorging en opvang van kinderen, en de veilige omgeving wordt veelal vertaald als een huiselijke omgeving met vrije tijdsactiviteiten en vooral de mogelijkheid voor de kinderen om vrij te spelen.
Zoals hiervoor al aangehaald zijn er behalve de formele buitenschoolse opvang ook sinds enkele decennia ontwikkelingen op gang gekomen waarin niet de arbeidsparticipatie van de ouders, maar de kansen van de kinderen hoofddoel vormen. Het gaat dan om 'naschoolse activiteiten', vaak in de vorm van een brede school of verlengde schooldag. Vaak – maar niet altijd – gaat het dan om risicoleerlingen ofwel kinderen uit achterstandssituaties (Van Erp e.a., 1997).[3] Doel is het stimuleren van deelname aan activiteiten op het gebied van sport, muziek of cultuur. Dit type activiteiten neemt over het algemeen niet de hele middag in beslag, loopt niet gedurende het gehele schooljaar en bij bijvoorbeeld ziekte van de begeleider is er geen garantie dat de activiteit doorgang vindt. In die zin is er dus geen sprake van een opvangsituatie. Belangrijk aspect in de organisatie van brede scholen is de samenwerking tussen verschillende partijen die zich bezighouden met opgroeiende kinderen. Daarin speelt in elk geval de school een rol, met daarnaast organisaties zoals kinderopvang, sportverenigingen, buurthuizen, bibliotheken, jeugdzorg etc.
Ook werkende ouders, die in eerste instantie kiezen voor buitenschoolse opvang voor hun kind(eren) omdat zijzelf op die manier tijd hebben om te werken, hechten er waarde aan dat hun kinderen kunnen deelnemen aan activiteiten waarmee zij hun talenten kunnen ontwikkelen. Over het algemeen brengen Nederlandse ouders hun kinderen na schooltijd om die reden naar zwemles, voetbal, muziek, ballet, paardrijden, de padvinders, yoga, circus enzovoort. Ook de ouders dus die kiezen voor buitenschoolse opvang, hebben belang bij een activiteitenaanbod waarin opvang en 'talentontwikkeling' samenvallen. Met het oog daarop wordt op

[3] Vooral in nieuwbouwwijken ontstaan overigens steeds meer brede scholen vanuit een visie waarin een doorlopend en op elkaar afgestemd aanbod aan activiteiten voor kinderen centraal staat. In dergelijke dagarrangementen komen de belangen van ouders (en arbeidsmarkt) en de kinderen bij elkaar: een ononderbroken werkdag voor de ouders, en een compleet programma voor de kinderen waarin cognitieve, sportieve, sociale en creatieve ontwikkeling elkaar afwisselen en tegelijk op elkaar aansluiten.

meerdere plaatsen dan ook geëxperimenteerd met zogenoemde dagarrangementen waarin de school samenwerking met opvang- vrijetijds- en zorgvoorzieningen in de buurt waarbinnen een op elkaar aansluitend aanbod aan onderwijs, activiteiten en opvang wordt geboden (Schreuder e.a., 2005).
Bij een onderzoek naar de kwaliteitscriteria voor goede buitenschoolse opvang, ook als de focus die van de formele buitenschoolse opvang is, zijn dan ook beide perspectieven relevant: opvang 'zoals thuis' (zie ook Gilsing/SCP, 2007) met rust, een kopje thee en een biscuitje en daarna lekker buitenspelen, bouwen, lezen of knutselen én deelnemen aan activiteiten waar je andere kennis en vaardigheden opdoet dan op school: djembé, zingen, hockey, koken, schaken.

2.1.2 Nederlandse literatuur

Wetenschappelijke literatuur op het gebied van de buitenschoolse opvang is er in Nederland weinig te vinden. Heel vreemd is dat niet gezien de ook nog maar betrekkelijk korte geschiedenis van deze vorm van kinderopvang in Nederland. Een actief stimuleringsbeleid voor de kinderopvang in Nederland dateert van 1990. "Pas sinds 1991 is ook de opvang van 4-12 jarige kinderen expliciet in het overheidsbeleid opgenomen (....)." (Schreuder in: Meijvogel e.a. 1994: 17).
Wel is al begin jaren '90 een proefschrift verschenen over de ontwikkeling van de buitenschoolse opvang in Nederland, waarin ondermeer een historisch perspectief wordt geschetst (Meijvogel, 1991). Het NIZW[4] voerde in deze beginperiode een studie uit naar de organisatie en samenwerkingsmogelijkheden van de buitenschoolse opvang (Meijvogel e.a. 1994). De buitenschoolse opvang kreeg vervolgens enige aandacht in de Hoofdstudie Kinderopvang (Tavecchio e.a., 1996) en de NCKO-publicatie van Van IJzendoorn e.a., (2004).
Daarnaast heeft het NIZW, eveneens in de jaren '90 -in het kader van de tijdelijke stimuleringsmaatregel buitenschoolse opvang (1997-1999)- een reeks praktische brochures samengesteld. In de brochures licht het accent op de organisatorische aspecten van diverse vormen van buitenschoolse opvang: opvang op de basisschool, tieneropvang, huiskameropvang, kinderen met een verstandelijke handicap, kinderclubs en kinderparticipatie (resp.: Schreuder, 1998/2000; Schreuder, 1997; Schreuder & Meijvogel, 1998/2000; Balledux & Jongepier, 2002; Schreuder & Meijvogel, 1998/2000; Rijnen & Schreuder (1997). Ook is door het NIZW

[4] NIZW = Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, tegenwoordig NJi (Nederlands Jeugdinstituut).

in 2005 een inventarisatie uitgevoerd waarin de mogelijkheden van dagarrangementen in de brede school centraal staan (Schreuder, Valkestijn & Hajer, 2005). In deze laatst genoemde publicaties gaat het om de integratie van buitenschoolse opvang en het brede schoolaanbod.
Momenteel lijkt de belangstelling van onderzoekers met name uit te gaan naar de wensen en behoeften van ouders en kinderen op het gebied van buitenschoolse opvang. Deze vormen in elk geval het onderwerp in enkele recente studies. Een uitgebreid onderzoek werd uitgevoerd door het SCP (Gilsing, 2007). Ook de gemeente Amsterdam heeft opdracht gegeven de wensen van ouders en kinderen te inventariseren, wat heeft geleid tot twee onderzoeken (Dienst O&S Amsterdam, 2007; Abrahams e.a., 2007) die beide zijn uitgevoerd in het kader van het project 'Jong;-) Dagarrangementen en Combinatiefuncties'.
In deze paragraaf vatten we de kernpunten uit bovengenoemd onderzoek samen in drie thema's die naar onze mening relevant zijn in het licht van onze onderzoeksopdracht: de voorgeschiedenis, de pedagogische basisdoelen en de wensen en behoeften van ouders en kinderen in de buitenschoolse opvang in Nederland. Onderzoek naar de kwaliteit en effecten van buitenschoolse opvang in Nederland ontbreekt vooralsnog (Veen e.a., 2007).

Voorgeschiedenis
Begin 20-ste eeuw was het streven van de arbeidersbeweging vooral dat mannen voldoende konden verdienen zodat vrouwen- en kinderarbeid overbodig werd. "Dit streven had succes." De vader werd kostwinner en: "De moeder had bij voorkeur geen betaald werk buitenshuis; haar taak lag in het gezin." (Tavecchio, in Van IJzendoorn e.a., 2004, p16). Kinderopvang was er wel, maar was bedoeld voor de probleemgevallen, met name uit de lagere sociale klasse.
Vanaf de jaren zestig echter groeide, in de lijn van de vrouwenemancipatie, het aantal vrouwen dat er bewust voor koos om buitenshuis te werken. In de jaren zeventig leidde dat tot verschillende initiatieven die er in eerste instantie op gericht waren te zorgen voor een betere aansluiting tussen de school- en werktijden. Zo meldt Schreuder (in Meijvogel e.a. 1996, p17) het bestaan van een actiegroep 'Tijd voor School' voortkomend uit MVM (Man-Vrouw-Maatschappij) in 1974. Inzet was met name de mogelijkheid om op school over te blijven, zodat vrouwen meer ononderbroken tijd kregen voor het ondernemen van activiteiten buitenshuis. Onderwijsminister Pais laat in 1979 een studie uitvoeren naar de relatie tus-

sen onderwijs en emancipatie, en in 1980 komt 'De Emancipatiekommissie' met een advies rond schooltijden. Dat heeft slechts een gering effect: "De schooltijden blijven bij het oude. Er is alleen een kleine vooruitgang in 1985, wanneer de Wet op het basisonderwijs in werking treedt: overblijfmogelijkheden tussen de middag worden voor scholen verplicht gesteld." (Verschuur e.a., 2004, p124).
De voor- en naschoolse opvang beschouwt het onderwijs niet als haar verantwoordelijkheid. Deze opvang komt terecht bij het Ministerie van CRM (nu VWS)[5] dat in 1981 een aantal experimenten met buitenschoolse opvang financiert (Meijvogel e.a., 1994: p18; Verschuur, 2004: p125). De experimenten hebben sterk te lijden onder de opvatting dat ouders (lees: moeders) toch bij voorkeur zelf voor hun kinderen zouden moeten zorgen. Financiering, goede huisvesting etcetera komen niet, of slechts moeizaam van de grond. Er blijkt geen ideale organisatievorm te bestaan en scholen bleken zelfs niet eens bereid om aan het experiment deel te nemen. De buitenschoolse opvang blijft tot 1991 in de experimentenfase.
Vanaf dat moment "treedt de Stimuleringsmaatregel kinderopvang in werking en valt de buitenschoolse opvang onder de reguliere kinderopvang." (Verschuur e.a., 2004, p127). Dat betekent dan nog niet meteen dat er sprake is van eenzelfde groei van het aanbod als in de kinderdagverblijven. "In 1996 blijkt maar 0,9 procent van de kinderen gebruik te kunnen maken van buitenschoolse opvang, terwijl dit percentage voor kinderdagverblijven bijna 10 bedraagt." (id.) Deze constatering leidde uiteindelijk in 1998 tot een nieuwe stimuleringsmaatregel, nu vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, specifiek bedoeld voor de uitbreiding van de buitenschoolse opvangfaciliteiten. "De gemeenten krijgen de regie over de nieuwe maatregel en kunnen zelf bepalen of het geld naar het basisonderwijs, een sportvereniging of naar een kinderopvangorganisatie gaat." (Verschuur e.a., 2006, p131). Ondanks het feit dat de stimuleringsbijdrage per kindplaats slechts een deel van de werkelijke kosten dekt, levert de maatregel toch een behoorlijke groei op van het aantal beschikbare plaatsen.
In dezelfde periode neemt overigens ook de diversiteit toe aan naschoolse voorzieningen, naast de formele buitenschoolse opvang. Vooral de samenwerking tussen allerlei organisaties die zich bezighouden met (activiteiten voor) kinderen komt in de jaren '90 tot bloei. In Groningen gebeurt dat onder de naam Vensterscholen, in de rest van het land wordt de naam Brede School gebruikt. Vanuit een

[5] Anno 2007 valt echter de voor- en naschoolse opvang (wel) onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van OCW.

perspectief van bestrijden van onderwijsachterstanden voor leerlingen die van huis uit minder mogelijkheden meekrijgen om in hun vrije tijd nieuwe dingen te ontdekken, wordt bovendien het concept van 'de verlengde schooldag' ontwikkeld waarin sport, cultuur enzovoort een geïntegreerd onderdeel van het onderwijs gaan vormen.

De laatste tijd is het gebruik van de kinderopvang voor 0 tot 4-jarigen, maar ook van de buitenschoolse kinderopvang voor de 4 tot 12-jarigen sterk toegenomen als gevolg van de gunstige economische ontwikkelingen en verlaging van de kosten voor ouders. Ook het feit dat het eenvoudiger is geworden voor werkende ouders om een bijdrage in de kosten te krijgen speelt een rol, evenals de grotere acceptatie van kinderopvang en de nieuwe verplichting van scholen om de aansluiting met buitenschoolse opvang te regelen.

Er zijn wachtlijsten vanwege een gebrek aan geschikte uitbreidingslocaties en er is een (verwacht) tekort aan goed opgeleide pedagogisch medewerkers.[6] Er worden noodgebouwen ontworpen en geplaatst (containers, ofwel 'buitenschoolseopvangboxen') en de belangstelling voor de buitenschoolse opvang neemt toe, ook bij beleidsmakers en basisscholen. Kennelijk is niet alleen de opvatting dat ouders toch bij voorkeur zelf hun kinderen na schooltijd ophalen bepalend geweest voor de tot nu toe vrij geringe deelname van kinderen in Nederland aan de buitenschoolse opvang.

Conclusie is dat na een flink aantal jaren in de marge, er op het moment ruime aandacht is voor de groei, en daarmee ook voor de kwaliteit van de buitenschoolse opvang. Vragen die ook al eerder speelden, zoals: het losweken van buitenschoolse opvang van de kinderopvang van 0-4 jarigen, het belang van een goede samenwerking tussen de buitenschoolse opvang en de (basis)school, maar ook van het behoud van het speerpunt van vrijetijdsbesteding, aandacht die nodig is voor de wensen en belangen van oudere kinderen, voor de deskundigheidsbevordering van leidsters en voor de kwaliteit van de ruimtes, vinden een breder maatschappelijk (en politiek) gehoor.

---

[6] De MOgroep, brancheorganisatie voor de kinderopvang, luidde aan het begin van het schooljaar 2007-2008 de noodklok en gaf in een persbericht aan dat de komende jaren minstens 8000 pedagogisch medewerkers en 1100 nieuwe locaties nodig zouden zijn om aan de groeiende vraag van ouders te voldoen.

Pedagogische basisdoelen

Als het gaat om de pedagogische benadering van kinderen in de buitenschoolse opvang heeft, en dat is gezien de voorgeschiedenis niet zo verwonderlijk, vooral 'zoals thuis' en 'vrije tijdsbesteding' aandacht gekregen. Wanneer we echter uitgaan van de gedachte dat de buitenschoolse opvang een taak heeft als opvoeder, kunnen de pedagogische basisdoelen die Riksen-Walraven beschrijft (in Van IJzendoorn e.a., 2004, p102 e.v.) wellicht dienen als richtlijn voor het formuleren van een pedagogisch beleid. Voor een opvoeding die ertoe bijdraagt dat kinderen zich kunnen ontwikkelen tot volwassenen die goed kunnen functioneren in de samenleving, gelden vier pedagogische basisdoelen, aldus Riksen-Walraven:

1. Het bieden van een gevoel van veiligheid.
2. Het bevorderen van persoonlijke competentie.
3. Het bevorderen van sociale competentie.
4. Socialisatie: het aanbieden van regels, normen en waarden, 'cultuur'.

Op grond van deze vier principes benoemt Riksen-Walraven vervolgens een aantal kwaliteitsindicatoren voor de kinderopvang. Overigens geeft zij daarbij ook aan dat effectstudies in de zin van opbrengsten voor taalontwikkeling of sociaal gedrag lastig uitvoerbaar zijn aangezien kinderen zich op deze gebieden natuurlijk ook thuis, op school en elders ontwikkelen. Wel zijn er een aantal procesfactoren te benoemen die kunnen dienen als aanknopingspunten voor het meten van de kwaliteit van de kinderopvang. Weliswaar heeft Riksen-Walraven vooral de opvang van kinderen van 0 tot 4 jaar voor ogen gehad, toch zijn de factoren die zij noemt ook bij een kwaliteitsonderzoek naar de buitenschoolse opvang waarschijnlijk relevant. We hebben ze daarom in het uitgevoerde onderzoek verwerkt in onze instrumenten (een vragenlijst en een gespreksleidraad, zie daarvoor hoofdstuk 3, en de bijlagen 3 t/m 5). Doel is daarbij ook te verhelderen of en hoe deze principes voor de buitenschoolse opvang ingevuld zouden kunnen worden. In schema ziet haar model er als volgt uit:

Figuur 5.4 Factoren die direct of indirect van invloed zijn op het welbevinden en de ontwikkeling van een kind in een kinderdagverblijf (Uit: Riksen-Walraven in Van IJzendoorn e.a., 2004, p127)

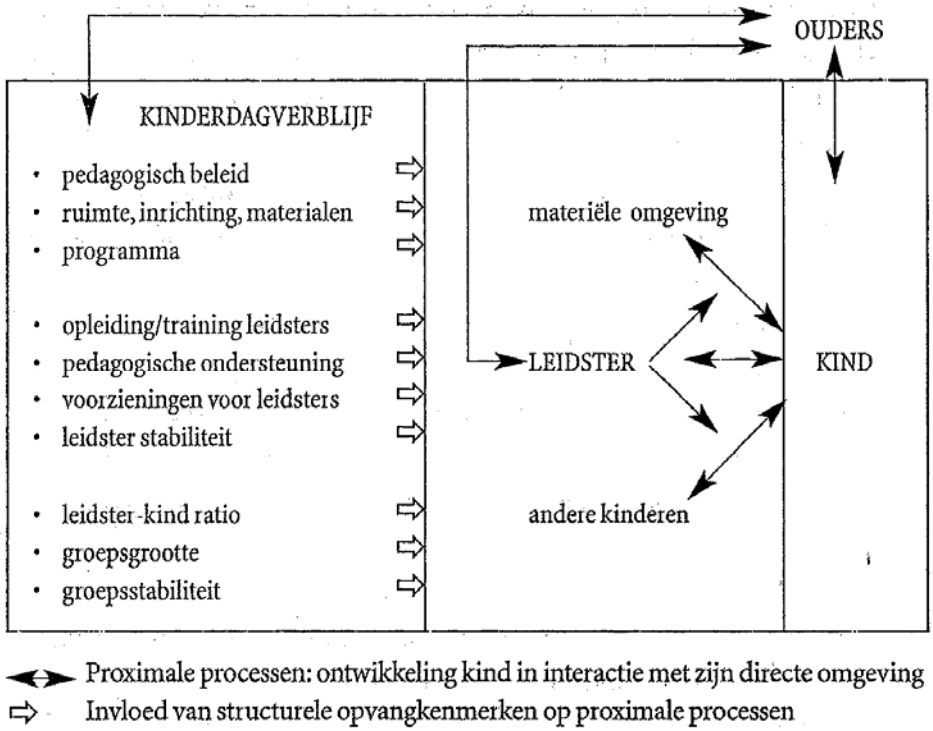

Wensen en behoeften van ouders en kinderen

Tot slot willen we hieronder kort de belangrijkste resultaten weergeven van de recente onderzoeken die zijn uitgevoerd onder ouders en kinderen die gebruikmaken van de buitenschoolse opvang.

Twee van deze onderzoeken hebben betrekking op Amsterdam. Het onderzoek van de dienst Onderzoek en Statistiek (O&S, 2007) laat zien dat er een flinke groei verwacht mag worden van de behoefte aan opvang, zowel voor- als tussen- als naschools. Ouders lijken daarbij een voorkeur te hebben voor opvang op de eigen school, of daar dichtbij in de buurt. Bij de keuze voor een opvang letten zij vooral op de manier waarop de kinderen worden begeleid, op de kosten en op de opvangtijden. De voorkeur van de ouders gaat uit naar opvang in een huiselijke

sfeer, in kleine groepjes en met vooral recreatieve activiteiten. Ouders van wie de kinderen negen jaar of ouder zijn, maken minder gebruik van de opvang en geven aan hieraan ook in mindere mate behoefte te hebben. Bovendien blijkt dat ouders van Marokkaanse of Turkse afkomst, en/of met een laag opleidingsniveau en inkomen relatief weinig behoefte hebben aan opvang. Zij vangen de kinderen vooral zelf op, en vinden de kosten te hoog.
Het tweede Amsterdamse onderzoek is uitgevoerd in het kader van een leeronderzoek door vijf studenten van de Hogeschool van Amsterdam (Abrahams e.a., 2007). De studenten bevroegen met een schriftelijke vragenlijst ruim 350 leerlingen uit de groepen 7 en 8 van zeven scholen in Amsterdam Oost-Watergraafsmeer over hun behoeftes en voorkeuren met betrekking tot de naschoolse opvang. Het merendeel van de ondervraagde kinderen (74%) maakt overigens geen gebruik van naschoolse opvang.
Eén van de eerste conclusies uit dit onderzoek is dat de kinderen in meerderheid een nogal negatief beeld hebben van de naschoolse opvang. De onderzoekers geven aan dat betere kennismaking van ouders en kinderen met de buitenschoolse opvang dit beeld zou kunnen bijstellen, evenals een ruimere mogelijkheid om vrienden en vriendinnen mee te nemen.
Het onderzoek inventariseerde verder de interesse van de kinderen in een naschools activiteitenaanbod. De conclusie op dit punt is dat de kinderen vooral belangstelling hebben voor activiteiten waarbij zij kunnen bewegen en die zij samen met andere kinderen kunnen doen, zowel binnen als buiten. Bovenaan de lijst staan: sport, computeren/gamen, buitenspelen en streetdance. Educatieve activiteiten (computerles, Engels of huiswerkbegeleiding) zijn verre van populair bij de kinderen in Amsterdam Oost/Watergraafsmeer.
Waar het gaat om de meer organisatorische factoren, signaleren de onderzoekers dat de kinderen (allemaal 10 jaar of ouder) aangeven behoefte te hebben aan vrijheid en zelfstandigheid, zonder direct toezicht van groepsleiding, en aan activiteiten in een groep met leeftijdgenoten. Degenen die een naschoolse opvang bezoeken geven aan dat zij de inrichting daar vooral saai en kinderachtig vinden. Zij hebben behoefte aan: vrienden mogen meenemen, een grote buitenspeelplaats (en/of grasveld en/of gymzaal), en een tv met een spelcomputer.

Het SCP publiceerde in januari 2007 een eindrapportage van een onderzoek naar de vraag: *"Welke kenmerken van de bso dragen bij aan het vertrouwen van ou-*

ders in de bso als voorziening voor de combinatie van arbeid en zorg en welke kenmerken van de bso bepalen hun oordeel over de kwaliteit van de bso?" (Gilsing, 2007, p10)
In dit onderzoek zijn via focusgroepen 34 ouders en 29 kinderen bevraagd over hun overwegingen bij en oordelen over de buitenschoolse opvang. Er namen zowel ouders deel met kinderen die naar de buitenschoolse opvang gaan, als ouders die daarvan hebben afgezien zonder dat zij principiële bezwaren tegen kinderopvang buitenshuis hadden. Hoewel men enige voorzichtigheid betracht met de uitkomsten van het onderzoek omdat niet duidelijk is in hoeverre de opvattingen van de betrokken respondenten representatief genoemd kunnen worden voor die van alle ouders en kinderen, levert het toch een waardevol overzicht van wat zij het belangrijkst vinden.
Zo komt bij de ouders de volgende top-5 aan wensen naar voren:

- flexibele openingstijden en ruime opvang tijdens vakanties
- goede (en voor ouders zichtbaar-gemaakte) kwaliteit van het personeel
- geringe fysieke afstand van de school, maar wel een duidelijke scheiding van de schoolse sfeer
- goede mogelijkheden voor kinderen om samen te spelen, met als twee belangrijke voorwaarden daarvoor: aansluiting op een liefst grote diversiteit aan vrijetijdsclubs en een aantrekkelijke fysieke omgeving (binnen- en buitenruimte)
- betaalbaarheid.

De top-5 van de kinderen ziet er als volgt uit:

- activiteitenaanbod op de buitenschoolse opvang zelf, én activiteiten buiten de opvang, in de vorm van uitstapjes (naar het zwembad en/of in de vakanties)
- vrijheid om zelf te bepalen wat zij doen, en ook meer zelfstandigheid zonder direct toezicht van de groepsleiding
- grote(re) speelruimte binnen en buiten
- ruime groep leeftijdgenootjes (ook voor de kinderen vanaf negen jaar)
- geschikt speelgoed (eveneens: ook voor de kinderen vanaf negen jaar), daar horen ook spelcomputers en buitenspeelruimte en -toestellen bij.

2.1.3 Buitenlandse literatuur

Ook in vele andere landen bestaat er buitenschoolse opvang. De verschillen met de Nederlandse situatie zijn echter meestal groot. Zo is de leeftijdsrange in de bui-

tenschoolse opvang in Nederland veel groter dan elders als gevolg van verschillen tussen de schoolsystemen. In de Nederlandse situatie gaan kinderen naar de basisschool wanneer zij vier jaar zijn geworden. De buitenschoolse opvang sluit aan op de basisschool en richt zich dus op kinderen tussen vier en twaalf jaar. Van de kinderen die gebruikmaken van de buitenschoolse opvang in Nederland valt bovendien het grootste deel in de leeftijdscategorie van vier tot acht jaar. In de meeste andere landen gaan kinderen pas naar school wanneer zij zes of zeven jaar zijn. Voor die tijd bezoeken zij een opvang die meer lijkt op het Nederlandse kinderdagverblijf. Ook is het in het buitenland wellicht gebruikelijker dat kinderen vijf dagen per week de buitenschoolse opvang bezoeken. De meeste Nederlandse kinderen komen slechts twee of drie keer per week. Ondermeer deze twee kenmerken: de relatief jonge leeftijdgroep en het minder frequente gebruik, maken dat wat in het buitenland werkt of gebruikelijk is, niet zondermeer óók toepasbaar is binnen de Nederlandse context.

Toch kan een blik buiten de grenzen waardevolle informatie opleveren. We hebben ons daarbij met name gericht op de vraag welke criteria men hanteert als het gaat om kwaliteiten van (programma's voor) buitenschoolse opvang. Daarbij komen we met name uit op literatuur afkomstig uit de Verenigde Staten. In Nederland wordt, als het gaat om het terrein van buitenschoolse opvang, ook veel gekeken naar de Scandinavische landen, jammer genoeg bleek de literatuur daarover nog weinig 'ontsloten' voor wie de betreffende talen niet beheerst.[7] Uit de studie van de buitenlandse literatuur, komen echter drie voor dit onderzoek relevante aandachtspunten naar voren. Ten eerste: er is een grote diversiteit in het buitenschoolse aanbod wanneer gelet wordt op doelstellingen, doelgroepen en inhoud van de aangeboden programma's. Ten tweede komen als belangrijkste kwaliteitsaspecten naar voren: het pedagogisch beleid, de inhoud en organisatie van het programma en de competenties en opleiding van pedagogisch medewerkers. Ten derde wordt in de Verenigde Staten voor het beoordelen van de kwaliteit van de voorzieningen voor buitenschoolse opvang veelal gebruik gemaakt van het SACERS-meetinstrument. Dat instrument is alleen al om bovengenoemde rede-

[7] In het korte tijdsbestek van drie maanden waarin het onderzoek moest worden uitgevoerd was het bovendien niet mogelijk een uitgebreide literatuurstudie uit te voeren, al zou dat mogelijk voor de toekomst zeker nog een interessante aanvullingen op de bestaande kennis en inzichten kunnen bieden.

nen wellicht niet zondermeer toe te passen binnen de Nederlandse context. Toch is het zinvol na te gaan in hoeverre de gehanteerde criteria aansluiten op wat de diverse betrokkenen bij de Nederlandse buitenschoolse opvang als relevante kwaliteitseisen beschouwen. In deze paragraaf bespreken we wat de korte literatuurstudie die we in het kader van het onderzoek konden uitvoeren op de drie hiervoor genoemde aandachtspunten heeft opgeleverd.

Diversiteit in het buitenschoolse aanbod: doelstellingen, doelgroepen, inhoud
Evenals in Nederland, bestaan in de Verenigde Staten voor kinderen in de basisschoolleeftijd allerlei soorten 'opvang' buiten de schooltijden. Sommige kinderen blijven na school in hetzelfde gebouw voor de buitenschoolse opvang, anderen gaan naar turnen, zwemmen, scouting of de YMCA-club. Weer anderen gaan naar huis of worden opgevangen door een familielid of de buren. Er zijn kinderen die deelnemen aan speciaal georganiseerde trips (bijvoorbeeld naar musea), die naar een mentor-project gaan of naar een 'drop-in recreation center'. Tot slot is er ook een groep kinderen die alleen thuis is, de zogenaamde 'self-care'. Duidelijk is wel dat formele vormen van buitenschoolse opvang een steeds belangrijker plaats gaan innemen voor een sterk groeiende groep kinderen (zie Halpern, 2002; en voor een historisch perspectief op de Amerikaanse samenleving Pettit, Laird, Bates & Dodge, 1997). In 1999 besteedden de 5 tot 9- jarigen zo'n 12% van hun tijd aan naschoolse en verrijkingsactiviteiten. Voor 10- tot 12-jarigen was dit aandeel zelfs al 23% (Posner & Lowe Vandell, 1999).
Bij veel kinderen is in de loop van hun basisschoolperiode een overgang zichtbaar van formele dagopvang op de jongere leeftijd, naar opvang in meer informele settings en het gebruik van de zogenaamde 'activity-based care', zoals sportclubs, bij oudere kinderen (Laird e.a., 1998). Vanaf de leeftijd van 11 jaar is er bovendien een scherpe daling van het aantal kinderen dat gebruik maakt van formele opvang (Eccles, 1999). Er zijn dan ook meer wisselingen in het opvangarrangement van het ene jaar na het andere (Colwell, Pettit, Meece, Bates & Dodge, 2001; Laird, Pettit, Dodge & Bates, 1998; Lowe Vandell & Shumow, 1999). Door deze wisselende settingen, zowel binnen een schoolweek als van het ene naar het andere jaar, is er voor veel kinderen sprake van een relatief lage continuïteit. Men spreekt dan ook wel van een 'patchwork of arrangements' of – vrij vertaald – een 'lappendeken' van allemaal verschillende stukjes opvang.

Daarnaast is er sprake een grote heterogeniteit in doelstellingen, doelgroepen en de inhoud van de buitenschoolse programma's (Eccles, 1999; Halpern, 2000; Lauer e.a., 2006; Mahoney, Parente, & Lord, 2007; Quinn, 1999). Een belangrijk onderscheid is bijvoorbeeld dat tussen 'after-school care' and 'after-school programs'. 'After-school care' (ook wel: 'out-of-school care' of 'school-aged child-care') is gericht op de opvang van kinderen. 'After-school programs' (ook wel: 'out-of-school-time programs') zijn explicieter gericht op stimulering. Het verschil in doelstellingen vertaalt zich in verschillen die gevonden worden in de tijdsbesteding van de kinderen. Het programma van 'after-school programs' heeft vaak een meer schoolgebonden invulling en is bijvoorbeeld gericht op lezen en rekenen, dat soms samen met een tutor wordt geoefend. De andere vormen van naschoolse opvang zijn meer gericht op ontspanning ('hanging out'), daar valt dan bijvoorbeeld ook televisie kijken onder (Posner & Lowe Vandell, 1999).

Het onderscheid tussen 'schoolse' naschoolse programma's en buitenschoolse opvang moet wel worden genuanceerd. Allereerst zijn 'after-school programs' niet altijd gericht op schoolse vaardigheden of het cognitieve leerdomein in bredere zin (NICHD ECCRN, 2004; Riggs & Greenberg, 2004). In sommige programma's staat de sociaal-emotionele ontwikkeling centraal. Het onderscheid tussen 'after-school care' en 'after-school programs' valt dus zeker niet altijd samen met het onderscheid tussen 'wel of geen expliciete cognitieve stimulering' en is beter te typeren als wel of niet programmatisch werken met een gestructureerd curriculum (Riggs & Greenberg, 2004). Veel instellingen combineren bovendien schoolgebonden doelen met sociale doelen (zie Lauer e.a., 2006). Ten tweede, het opvangspectrum is breed en biedt ruimte aan tussenvarianten, zoals de 'youth development programs' (zie Eccles, 1999; Miller, 2001). Deze programma's worden gekenmerkt door een aanbod van activiteiten die een aanvulling vormen op het aanbod van de school. Deze verrijkingsactiviteiten, waarbij men bijvoorbeeld kan denken aan een lees- of computerclub of het samen muziek maken, zijn geen kopie van het schoolrooster, al is er soms wel een link naar het schoolcurriculum.

De doelstelling en inhoud van de buitenschoolse opvang vormen een belangrijk motief in de literatuur. In een vroege fase van het onderzoek naar de buitenschoolse opvang wijst Selligson (1991) op het gevaar van het definiëren van buitenschoolse opvang door vooral aan te geven wat het níet is, namelijk geen school en geen opvang. Volgens Selligson (1991) schuilt hierin een gevaar: '.. one of the problems in the field is that it is owned by no particular domain. It is perceived as

neither education, recreation nor child care, but rather a combination' (p. 581). Anderen hebben niet zozeer een 'vlees noch vis'-opvatting van de buitenschoolse opvang maar wijzen wel op de noodzakelijke balans tussen verschillende onderdelen. Deze balans staat overigens wel onder druk, volgens Halpern (2000), wanneer beleidsmakers de buitenschoolse opvang zien als een mogelijkheid om problematische doelgroepen te bereiken zoals hangjongeren met probleemgedrag of laag presterende leerlingen. De agenda van de buitenschoolse opvang wordt dan meer een agenda van volwassenen dan een agenda voor kinderen en verschuift van recreatief naar instructief.
Lowe Vandell en Posner (1999), die een onderzoeksagenda uitvouwen voor de buitenschoolse opvang in de VS, reserveren een belangrijke plek voor een degelijke beschrijving en conceptualisering van de verschillende opvangcontexten in een eerste fase van het onderzoek als voorwaarde voor het meten van de (pedagogische) kwaliteit en/of de opbrengsten. Een dergelijke beschrijving vraagt niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief onderzoek (Riggs & Greenfield, 2004), waarin bij voorkeur ook de kinderen zelf worden betrokken (Eccles, 1999; Smith & Barker, 2000).

Belangrijke aspecten van kwaliteit: pedagogisch beleid en het opleiden van pedagogisch medewerkers

Een tweede aandachtspunt dat naar voren komt uit de literatuurstudie is het pedagogisch beleid. Instellingen voor buitenschoolse opvang moeten een pedagogisch beleid hebben. Dat geldt in de VS, maar ook overal elders. De Amerikaanse National Association for the Education of Young Children (NAEYC)[8] stelt bovendien als eis dat dit pedagogisch beleid ingebed wordt in een zeer brede infrastructuur die gericht is op het ontwikkelen en in stand houden van de kwaliteit en het meten daarvan in de dagelijkse praktijk. Nadat bepaalde kwaliteitscriteria zijn vastgesteld moet een gevalideerd instrument worden ontwikkeld door pedagogisch onderzoekers. Verder acht men het van belang dat er speciale instanties zijn die toezien op de regulering, controle, accreditatie en consultatie. In een aantal publicaties worden ook concrete aandachtspunten genoemd voor het opstellen van een pedagogisch beleidsdocument, zoals de samenwerking en communicatie met de gezinnen. Enkele publicaties haken daarbij tevens in op specifiek nieuw beleid

[8] Deze organisatie verzorgt in de VS de accreditatie van programma's voor jonge kinderen tussen 0 en 8 jaar.

zoals het Amerikaanse beleid voor 'inclusive care' (Mulvihill, Cotton, & Gyaben, 2004), waarin kinderen met speciale behoeften zoveel mogelijk een plek moeten kunnen vinden binnen de algemene voorzieningen. De lijst met criteria van de NAEYC is vrij sterk gericht op educatieve doelstellingen voor kinderopvang, preschools en kindergarten en daardoor zeker niet zomaar van toepassing op de Nederlandse buitenschoolse opvang. Toch bevat het overzicht enkele aanknopingspunten voor kwaliteitsaspecten die meer in het algemeen van toepassing zijn op voorzieningen voor jonge kinderen. De tien hoofdcategorieën uit de lijst zijn:

1. Relationships (waaronder het opbouwen en onderhouden van positieve relaties tussen leerkrachten, gezinnen, kinderen en tussen kinderen onderling, en het aanbieden van een veilige omgeving, het aanspreken van kinderen op ongewenst gedrag en het stimuleren van zelfregulatie).
2. Curriculum (ontwikkelingsstimulering op alle gebieden als motoriek, taal, sociale vaardigheden, etc.).
3. Teaching (waaronder aansluiten op behoeften en interesses van het kind en het bieden van een rijke leeromgeving).
4. Assessment of child progress (het opstellen van een ontwikkelingsplan, het systematisch volgen van het kind en daarover communiceren met de gezinnen).
5. Health (een gezonde omgeving en bescherming tegen ziektes en gevaren).
6. Teachers (voorbereiding, kennis, vaardigheden en betrokkenheid).
7. Gezinnen (wederzijdse informatie-uitwisseling over het kind, in het belang van het kind).
8. Community Relationships (samenwerking met de omgeving, en zich gedragen als lid van de gemeenschap).
9. Physical Environment (speelmaterialen en inrichting binnen en buiten, voldoende buitenspeelruimte, eisen aan het gebouw, en een gezonde omgeving).
10. Leadership and Management (goede leiding, managementbeleid en -procedures, beleid gericht op gezondheid, personeelsbeleid, evaluatie en monitoring gericht op constante verbetering).

De criteria voor de (pedagogische) kwaliteit van meer specifiek de buitenschoolse opvang, zoals ze in de literatuur naar voren komen, hebben steeds met name be-

trekking op het programma en het personeel. Incidenteel, zoals ook in de bovenstaande lijst, komen ook andere zaken aan bod.
Kwalitatief goede buitenschoolse opvang moet ruimte bieden aan de behoefte aan autonomie van kinderen en boeiende activiteiten bieden die zij met vrienden kunnen doen. Of, zoals Larner, Zippriroli en Behrman (1999: p.8) kort samenvatten: 'Fun and friends, voice and choice'. Kinderen willen een flexibel programma dat variëteit biedt en veel mogelijkheden voor positieve interacties met vrienden (Pierce, Hamm & Lowe Vandell, 1999; Seligson, 1991).
Verder wijzen onderzoekers op het belang van het aanbieden van een diversiteit aan activiteiten, duidelijke regels, veiligheid en mogelijkheden voor de kinderen om mee te beslissen (Smith & Barker, 2000). Belangrijk is ook dat de keuze en uitvoering van de activiteiten recht doet aan ontwikkelingspsychologische inzichten. Kinderen in de basisschoolleeftijd exploreren bijvoorbeeld graag en hebben belangstelling voor het aanleren van nieuwe vaardigheden. Ze hebben daarbij echter emotionele steun nodig en ze zijn gevoelig voor sociale verhoudingen binnen een groep, stelt Eccles (1999). In een programma moet hiermee rekening worden gehouden. Halpern (2000) stelt in dit verband: 'The trick in after-school programs seems to be to deliberately design developmental settings that balance safety, a measure of guidance, enrichment, and spaces that children, especially those who are 8 or 9 and up, can feel they own' (p. 203). Kinderen kunnen zelf ook meedenken over pedagogische kwaliteit en het programma op de buitenschoolse opvang, zoals citaten van kinderen uit verschillende onderzoekspublicaties illustreren (bijvoorbeeld: 'Ping Pong every day gets boring', Larner e.a., 1999: 15).
Kwalitatief goede buitenschoolse opvang stelt ook eisen aan het personeel. Het personeel moet kwalitatief goed zijn en niet te vaak wisselen zodat de stafcontinuiteit gewaarborgd is (Larner e.a., 1999). De opleiding en nascholing van het personeel in de buitenschoolse opvang moeten zijn toegesneden op de specifieke beroepscontext (Coleman, Rowland & Robinson, 1989; Fukkink & Lont, 2007). Dit is lang niet eenvoudig, omdat een helder profiel van de benodigde competenties voor het werken in de buitenschoolse opvang ontbreekt, merken Larner en collega's (1999) op voor de Amerikaanse situatie. Voor de Nederlandse situatie is wel recent een profiel opgesteld (Van Hattum & Van de Haterd, 2006).

Het beoordelen van de kwaliteit

Voor het beoordelen van de kwaliteit van 'school-age child care'-voorzieningen, die in de VS ongeveer even divers zijn als in Nederland, is een meetinstrument ontwikkeld dat is afgeleid van eenzelfde instrument dat gebruikt wordt voor de beoordeling van de kwaliteit van de kinderopvang voor jongere kinderen. Dit instrument, de SACERS, kan zowel worden gebruikt door de pedagogisch medewerkers of andere stafleden als instrument voor zelfbeoordeling en monitoring, als door onderzoekers die een globaal beeld willen krijgen van de kwaliteit van een voorziening voor buitenschoolse opvang. Het is zo gemaakt dat zo ongeveer alle voorkomende variaties van die opvang ermee beschreven kunnen worden. De SACERS kent zeven subschalen, en benoemt per subschaal vervolgens nog een aantal meer specifieke aspecten. De subschalen zijn:

1. Ruimte en inrichting (onder andere: ruimte voor ontwikkeling van de grove motoriek en voor privacy, meubilair voor diverse soorten activiteiten - verzorging, ontspanning, leren, recreatieve activiteiten, bewegingsactiviteiten, staf).
2. Gezondheid en veiligheid (in beleid en praktijk).
3. Activiteiten (alle typen activiteiten, waaronder: handvaardigheid, drama, lezen, natuur, muziek en beweging).
4. Interacties (onder andere: communicatie met kinderen, ouders, en tussen kinderen onderling en teamleden onderling, afspraken over groeten, vertrekken en discipline).
5. Programmaopbouw (onder andere: dagschema, vrije keuze).
6. Stafontwikkeling (onder andere: ruimte voor professionele ontwikkeling, teamoverleg en supervisie).
7. Speciale behoeften (aanvullende onderwerpen over voorzieningen voor kinderen met speciale behoeften).

Op alle 49 items kan een score worden toegekend tussen 1 (onvoldoende) en 7 (uitmuntend), eventueel door meerdere observatoren. In ons onderzoek zullen we nagaan in hoeverre degenen die in Nederland betrokken zijn bij de buitenschoolse opvang dezelfde kwaliteitscriteria naar voren brengen, of andere, en waar de belangrijkste accenten liggen. De categorieën uit dit instrument hebben mede sturing gegeven aan de instrumentconstructie voor de Nederlandse inventarisatie van kwaliteitsindicatoren.

2.2 Opzet en uitvoering van de paneldiscussies en interviews

De kwaliteitscriteria die naar voren komen uit de literatuurstudie hebben we vervolgens gebruikt bij het ontwerpen van een gespreksleidraad voor de panelgesprekken en interviews, en een internetvragenlijst. In deze paragraaf lichten we toe hoe de panels en interviews zijn georganiseerd en uitgevoerd.

2.2.1 Doel en opzet

Het belangrijkste doel van het onderzoek is te inventariseren wat een brede groep betrokkenen verstaat onder 'kwalitatief goede buitenschoolse opvang'. Daarbij gaat het met name om het samenstellen van een lijst met criteria die samen de kern vormen van goede buitenschoolse opvang vanuit de diverse perspectieven: het perspectief van de gebruikers (ouders en kinderen), het perspectief van het werkveld (pedagogisch medewerkers, locatiemanagers en opleiders), het perspectief van de sociale partners (vakbonden en brancheorganisaties), het perspectief van wetenschappers, begeleiders van kinderen met beperkingen en andere deskundigen op het gebied van ontwikkeling van kinderen.

Er is gekozen voor het organiseren van enkele focusgroepen, ofwel groepsdiscussies rond een centraal thema tussen geselecteerde personen (Bryman, 2004; Krueger, 1994; Vaughn, Schumm & Sinagub, 1996). In een focusgroep kunnen de groepsleden op elkaar reageren en worden verschillende standpunten en argumentaties met elkaar geconfronteerd. Doel van de gesprekken is niet het bereiken van consensus, maar van verdieping. De samenstelling van een focusgroep is bij voorkeur heterogeen.

In juni en augustus 2007 zijn bij het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam drie van dergelijke focusgroepen georganiseerd voor de volwassenen uit de genoemde lijst van betrokkenen. In het onderzoek gebeurde dat onder de naam 'paneldiscussies'. Om een zo breed mogelijke groep respondenten in het onderzoek te kunnen betrekken, zijn daarnaast nog met enkele andere betrokkenen telefonische interviews gehouden.

Naast de panels van volwassenen, werden bovendien vier kinderpanels geraadpleegd. De vragen aan de kinderen hadden, evenals die aan de volwassenen, vooral betrekking op de kwaliteitscriteria voor de buitenschoolse opvang die zij het belangrijkst vinden.

Doel van de paneldiscussies en interviews was, zoals gezegd, te inventariseren wat men verstaat onder kwalitatief goede buitenschoolse opvang en welke criteria daarbij worden gebruikt. Ook werd ingegaan op de mate waarin de huidige praktijk voldoet aan de gewenste kwaliteit volgens de respondenten en op de aandachtspunten in de opleiding van pedagogisch medewerkers die men noodzakelijk acht.

2.2.2 Werving en deelname

Voor de paneldiscussies en interviews zijn vertegenwoordigers uitgenodigd van de eerdergenoemde groepen: ouders, pedagogisch medewerkers en leidinggevenden uit de buitenschoolse opvang, opleiders, sociale partners, branche-verenigingen, onderzoekers en andere deskundigen. De samenstelling van de panels was, zoals beoogd, heterogeen. De deelnemers aan de discussies en interviews zijn met name geworven via de volgende organisaties en contacten:

- Oudervereniging: BOINK, Balans en het Platform Allochtone Ouders van Forum en het SMN[9].
- Lijst van genomineerden voor 'de BSO van het jaar', via het tijdschrift Kinderopvang i.s.m. BOINK.
- Nederlands Consortium Kinderopvangonderzoek (NCKO).
- Landelijk Pedagogenplatform Kinderopvang.
- MOgroep Kinderopvang.
- De Branchevereniging voor ondernemers in de kinderopvang.
- Aanbieders van kinderopvang (Catalpa, AKROS, Koepel Kinderopvang Wageningen, KION, Het Buitenschoolse Net Oss, Speelwerk Kinderopvang Meppel)
- Vakbonden: ABVA-KABO, FNV, CNV.
- Opleidingen: ROC Zwolle, ROC Amsterdam, Pedagogiek Hogeschool van Amsterdam.
- OVDB (Kenniscentrum voor leren en praktijk in de sectoren Gezondheidszorg, Welzijn en Sport)[10]
- Nederlands Jeugdinstituut (NJi)

---

[9] SMN= Samenwerkingsverband van Marokkanen in Nederland, deelorganisatie onder het Landelijk Overleg Minderheden. Deze organisatie coördineert het Platform Allochtone Ouders.

[10] Met ingang van 17 september 2007 heeft het OVDB haar naam gewijzigd in Calibris (zie: www.calibris.nl)

- Stichting MEE.

Gestreefd is naar een deelname van vijf of zes betrokkenen per panelbijeenkomst. Dat is goed gelukt voor de eerste twee bijeenkomsten. Voor de derde bijeenkomst heeft een aantal van de uitgenodigde deelnemers kort van te voren afgezegd, om verschillende redenen die niet met het onderzoek te maken hebben. Bij de laatste paneldiscussie waren slechts drie, in plaats van de beoogde zeven deelnemers, aanwezig. Twee van hen zijn op een later tijdstip nog bereikt voor een telefonisch interview. Uiteindelijk hebben veertien betrokkenen bij de buitenschoolse opvang meegedaan in de paneldiscussies. De samenstelling van deze panels is weergegeven in schema 1 hieronder.

Schema 1 De samenstelling van de drie panels naar categorie, organisatie en aantal

Categorie	Organisaties	Panel 1	Panel 2	Panel 3	Totaal
Ouders	BOINK	3[11]	2	0[12]	5
Pedagogisch medewerkers & leidinggevenden	BSO Den Bosch BSO Rotterdam	1	2	0	3
Opleiders	OVDB (Calibris) ROC Amsterdam	0	1[13]	1	2
Vakbonden	CNV	0	0	1	1
Branche-organisaties	MOgroep Kinderopvang	0	0	1	1
Wetenschappers/ deskundigen	NJi SCO-Kohnstamm	2	0	0[14]	2
Totaal		6	5	3	14

De bereidheid van de personen die verhinderd waren op de data van de paneldiscussies om deel te nemen aan een interview was groot. In totaal werden naast de deelnemers aan de paneldiscussies nog tien betrokkenen bij de buitenschoolse opvang individueel bevraagd over hun opvattingen over de kwaliteiten waaraan

[11] Twee van deze ouders zijn tevens initiatiefnemer van een kleinschalig gastouderopvang in Noord-Holland, de andere ouder is tevens vertegenwoordiger van ouderorganisatie BOINK
[12] De voor deze bijeenkomst uitgenodigde allochtone ouder heeft zich wegens ziekte afgemeld
[13] De eveneens voor deze bijeenkomst uitgenodigde tweede opleider (van een opleiding in het oosten van het land) is niet gekomen
[14] De voor deze derde bijeenkomst uitgenodigde wetenschapper was verhinderd wegens familieomstandigheden

goede buitenschoolse opvang zou moeten voldoen, hun praktijkervaringen en hun visie op de opleiding van pedagogische medewerkers. De meeste van deze interviews vonden telefonisch plaats, een enkele keer ging het om een face-to-face gesprek.

Slechts twee benaderde personen (één leidinggevende van een buitenschoolse opvang, één medewerker van de GGD) hebben afgezien van medewerking aan het onderzoek.

Schema 2 De respondenten in de interviews naar categorie, organisatie en aantal

Categorie	Organisaties	Totaal
Ouders	-	0
Pedagogisch medewerkers & leidinggevenden	BSO Amsterdam BSO Oss	2
Opleiders	EHvA Catalpa	2
Vakbonden	ABVA/KABO	1
Brancheverenigingen	*De* Branchevereniging	1
Wetenschappers/ deskundigen	Koepel Kinderopvang Wageningen KION, Nijmegen e.o. Balans Stichting MEE	4
Totaal		10

In totaal is daarmee voor het kwalitatieve deel van het onderzoek gesproken met: vijf ouders, vijf pedagogisch medewerkers en leidinggevenden uit het werkveld, vier opleiders, vier vertegenwoordigers van de sociale partners (zowel vanuit de vakbonden als vanuit de brancheorganisaties) en zes 'overige deskundigen' (twee onderzoekers, twee beleidsmedewerkers van stichtingen voor kinderopvang en twee medewerkers van stichtingen die zich richten op zorg voor kinderen met speciale behoeften).

2.2.3 Opzet en deelname kinderpanels

De kinderen zijn apart bevraagd in de vorm van vier kinderpanels. Deze gesprekken vonden plaats op drie locaties voor buitenschoolse opvang, twee in Meppel en één in Amsterdam. In Meppel werd op de ene locatie een gesprek gehouden met de jongere kinderen (4-8 jaar), op de andere locatie met de oudere kinderen

(8-12 jaar). In Amsterdam ging het eveneens om afzonderlijke gesprekken met de jongere en de oudere kinderen, maar hier vonden beide gesprekken plaats op dezelfde locatie. De kinderen hebben voorafgaand aan de gesprekken een informatiebrief mee naar huis gekregen voor hun ouders. Ouders die akkoord gingen met deelname van hun kind aan het panelgesprek hebben daarvoor schriftelijk toestemming gegeven.

De locatie in Meppel voor de jongere kinderen is gevestigd in een nieuwbouwwijk. In hetzelfde pand is ook een kinderdagverblijf, ernaast is een seniorencomplex en een winkelcentrum. De tweede locatie in Meppel, waar de oudere kinderen worden opgevangen, staat in een wat oudere wijk waar momenteel ook huizen worden gesloopt. Deze buitenschoolse opvang is gevestigd in een oude basisschool. Er is bovendien een atelier waar geknutseld kan worden, een toneelzaal en een oefenruimte voor PABO-studenten die met kinderen werken.
De locatie in Amsterdam die we bezochten bevindt zich in een drukke winkelstraat in één van de 19e eeuwse wijken van Amsterdam. Naast de opvang zijn er vooral winkels, boven en achter de locatie bevinden zich woonhuizen. Er zijn twee lokalen, met daarachter een klein speelplein met een hoge groene schutting. De inrichting is gezellig en vrolijk, maar niet zo nieuw meer. De twee leeftijdgroepen (4 tot 8 jaar, en 8 tot 12 jaar) hebben een eigen lokaal en elk ook een eigen speelzolder. Voor de oudsten is op hun speelzolder sinds kort een chillroom ingericht in een apart kamertje, met een radio een tafeltje en stoelen. De kinderen zijn afkomstig van twee verschillende basisscholen op loopafstand van de buitenschoolse opvang.

We hebben gesproken met in totaal twaalf kinderen, zeven kinderen van 6 en 7 jaar (5 jongens, 2 meisjes) en vijf van tussen de 8 en 10 jaar (2 jongens, 3 meisjes). Vijf van de geïnterviewde kinderen hebben een Surinaamse achtergrond. In de voorbereiding op deze interviews hebben we bovendien nog twee meisjes van 9 en 10 jaar geïnterviewd met een proefversie van de gespreksleidraad om na te gaan of de vragen door hen begrepen zouden worden. Alle kinderen komen minimaal twee dagen per week naar de buitenschoolse opvang, de meesten komen drie of vier dagen, twee kinderen elke dag. Allemaal bezoeken ze ruim een jaar of (veel) langer (met een maximum van vijf jaar) de buitenschoolse opvang waar wij hen spraken.

2.2.4 Instrumentconstructie: gespreksleidraden

Voor de paneldiscussies met de volwassenen is gewerkt met een gespreksleidraad. In deze leidraad is ten eerste een korte introductie gegeven op het onderzoek waarin de opdrachtgever werd genoemd plus de kernvraag van het onderzoek en de werkwijze bij het verzamelen van data. Daarnaast werden drie thema's aangegeven voor de panelgesprekken die rechtstreeks zijn afgeleid uit de kernvraag van het onderzoek. De thema's zijn in vraagvorm aan de deelnemers voorgelegd:

1. Wat zijn voor u de belangrijkste kwaliteitscriteria voor de buitenschoolse opvang?
2. In hoeverre is momenteel sprake van de gewenste kwaliteit? En wat moet er gebeuren om deze kwaliteit te bereiken in de buitenschoolse opvang?
3. Welke kwaliteiten zijn noodzakelijk voor pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang? Wat zijn belangrijke aandachtspunten om die kwaliteit te bereiken?

De gesprekken werden geleid door één van de onderzoekers. Taak van de gespreksleidster was daarbij vooral om te zorgen voor verdieping van de antwoorden via het stimuleren van de uitwisseling van visies en ervaringen tussen de deelnemers onderling.

Voor de interviews is eveneens gewerkt op basis van een gespreksleidraad. In deze leidraad zijn de drie eerder genoemde vragen opgenomen, maar is gekozen voor een iets verder voorgestructureerde uitwerking van de vragen 1 en 3. Waar het ging om de belangrijkste kwaliteitscriteria werd expliciet gevraagd naar de aandachtspunten die ook uit de literatuurstudie naar voren zijn gekomen[15]:

a. Ruimte en inrichting, materialen, groepsgrootte, veiligheid en gezondheid.
b. Pedagogisch beleid, activiteitenaanbod, programmaring, het volgen van de ontwikkeling van kinderen.
c. Interactie met ouders en kinderen.
d. Deskundigheidsbevordering en arbeidsvoorwaarden voor het personeel.

[15] Dezelfde lijst had de gespreksleidster overigens ook tijdens de paneldiscussies bij de hand om eventueel te kunnen doorvragen. In de panels is echter vooral uitgegaan van dat wat de deelnemers spontaan naar voren brachten. Op deze manier wordt duidelijker zichtbaar wat de verschillende betrokkenen gezamenlijk als werkelijk van belang beschouwen, ongeacht theoretische modellen of onderzoeksliteratuur.

e. Afstemming op specifieke behoeften of ontwikkelingskansen van bepaalde (groepen) kinderen.
f. Samenwerking met de omgeving (school, ouders, wijk en instellingen zoals sportclubs e.d.).
g. Randvoorwaarden, met name op het gebied van financiële mogelijkheden.

Bij de vraag naar de kwaliteiten die noodzakelijk zijn voor pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang zijn voor de interviews eveneens enkele subvragen geformuleerd[16]:

a. Wat is in de praktijk de rol van het landelijk kwalificatieprofiel pedagogisch medewerker kinderopvang?
b. Hoe wordt er gewerkt met het landelijk kwalificatieprofiel?
c. Welke competenties staan centraal in de opleidingen?
d. Zijn er belangrijke verschillen tussen de opleidingen?
e. Welke ontwikkelingsmogelijkheden voor pedagogisch medewerkers zijn er en/of welke zouden er moeten komen?

Voor de kinderpanels is een leidraad ontwikkeld waarin dezelfde thema's ter sprake komen, maar dan aangepast aan het perspectief van de kinderen. In bijlage 5 is de gespreksleidraad voor de kinderpanels opgenomen. Kernvragen zijn: wat vind je goed van de buitenschoolse opvang, en waar let je dan op? Wat zou er moeten veranderen? Vervolgens is expliciet ingegaan op de rol van de pedagogisch medewerkers, de regels, de aangeboden activiteiten, en de mogelijkheid om zelf te kiezen, de aanwezigheid van vriendjes, de inrichting van de ruimte. Aan het slot van het interview vragen we de kinderen hun ideale buitenschoolse opvang te schetsen.

2.2.5 Procedure

De panelgesprekken met de volwassenen vonden plaats kort voor en na de zomervakantie. Alle panelgesprekken, zowel die met de volwassenen als met de kinderen zijn opgenomen met een (digitale) recorder en vervolgens uitgewerkt tot een schriftelijk verslag. Voor de telefonische interviews, die eveneens zowel voor als na de zomervakantie zijn uitgevoerd, is gewerkt met een voorgestructureerd

[16] Ook deze subvragen waren bij de panelgesprekken beschikbaar maar zijn impliciet gebleven.

notitieformulier. Ook van deze gesprekken zijn schriftelijke verslagen gemaakt. De kinderpanels zijn alle vier gehouden in de tweede week van september. De interviewer maakte notities tijdens het gesprek. De notities zijn bewerkt tot thematisch geordende gespreksverslagen waarin herkenbaar was van welk kind, welke uitspraak was. Op deze manier kon ook binnen de interviews nog gekeken worden naar eventuele verschillen tussen de jongere en oudere leeftijdsgroep, of tussen jongens en meisjes.
Op basis van de schriftelijke verslagen heeft een thematische labeling plaatsgevonden. Hiervoor is gebruik gemaakt van de lijst met onderwerpen die hierboven al is genoemd: ruimte en inrichting, pedagogisch beleid, interactie met ouders en kinderen, deskundigheidsbevordering, specifieke behoeften, samenwerking met de omgeving, randvoorwaarden en vervolgens: de opleiding van de pedagogisch medewerkers. Vervolgens heeft op het niveau van deze thema's een kwalitatieve analyse plaatsgevonden. In die analyse is voor zover dat mogelijk was ook rekening gehouden met de nadruk die de betreffende onderwerpen tijdens de diverse gesprekken hebben gekregen: sommige onderwerpen kwamen in vrijwel alle gesprekken aan de orde, andere zijn slechts een enkele keer genoemd. Overigens blijkt uit de gesprekken steeds dat alle kwaliteitscriteria nauw met elkaar verbonden zijn: hoe veilig de omgeving is hangt mede af van kwaliteiten van de pedagogisch medewerkers, als de omgeving goed is ingericht kunnen de kinderen meer activiteiten zelfstandig uitvoeren en kan de pedagogisch medewerkster meer individuele aandacht geven aan de kinderen die daaraan behoefte hebben, enzovoort.

2.3 Opzet en uitvoering van de enquête

Om de meningen te peilen van een bredere groep personen die betrokken zijn bij de buitenschoolse opvang is een vragenlijstonderzoek uitgevoerd. Het eerste doel van dit onderzoek was deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers te laten beoordelen hoe belangrijk zij bepaalde kwaliteitscriteria vinden. Bovendien is gevraagd in hoeverre zij vinden dat de (hun bekende) praktijk momenteel voldoet aan de eisen voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang.

2.3.1 Doelgroep en procedure

De beoogde doelgroepen waren (a) deskundigen, (b) ouders en (c) pedagogisch medewerkers. Het onderzoek liep in de periode juli tot en met medio augustus 2007. Diverse organisaties hebben de vragenlijst onder de aandacht gebracht van hun leden en de link naar de enquête verspreid via persoonlijke mail, een mailinglijst, intranet of een eigen site. De groep van deskundigen, die ook leidinggevenden omvat, is benaderd via de brancheorganisaties MOgroep Kinderopvang en *De* Branchevereniging. Daarnaast plaatste het vakblad Management Kinderopvang een oproep tot deelname aan het onderzoek. De ouders zijn benaderd via het respondentennetwerk van BOinK en de site www.oudersvannu.nl. Aanbieding via tijdschriften die ouders in de basisschoolleeftijd als speciale doelgroep hebben, bleek niet haalbaar in de korte looptijd van het onderzoek. De vragenlijst voor pedagogisch medewerkers is onder de aandacht gebracht via het vakblad Kinderopvang en de bij dit blad horende site.
Alle vragenlijsten waren ook geplaatst op de eigen kinderopvangonderzoekssite van het SCO-Kohnstamm Instituut, www.kinderopvangonderzoek.nl, en een speciale opvangsite van het Ministerie van OCW, namelijk www.schoolenopvang.nl. De enquête is verder ook onder de aandacht gebracht bij de leden van de panels.

2.3.2 Samenstelling van de steekproef

In totaal hebben 558 respondenten de enquête ingevuld en verzonden, onderverdeeld in deskundigen (n = 129), ouders (n = 375) en pedagogisch medewerkers (n = 54). Het overgrote deel van de respondenten is vrouwelijk voor alle drie de doelgroepen: bij de deskundigen is 92% van de respondenten vrouwelijk, bij de ouders 87% en bij de pedagogisch medewerkers 91%. Een relatief groot deel van de respondenten is afkomstig uit de Randstad-provincies Zuid-Holland (28%) en Noord-Holland (17%), gevolgd door Noord-Brabant (14%), Gelderland (12%) en Utrecht (9%). De percentages respondenten uit de overige provincies zijn lager, variërend van 1 tot 4 procent.

Deskundigen

De groep van deskundigen omvat leidinggevenden, opleiders (6 ROC-opleiders, 3 overige opleiders) en een brede groep van diverse andere deskundigen (zoals: pedagogische consultants, trainers, beleidsmedewerkers, GGD-inspecteurs, coördinatoren, kwaliteitsfunctionarissen, een jeugdarts/hoofd toezicht kinderopvang,

een bestuursvoorzitter van bso-stichting en een hoofd P&O). Gemiddeld is deze groep 42 jaar oud (*sd* = 9.5).

Ouders

De ouders die de vragenlijst invulden zijn gemiddeld 39 jaar oud (*sd* = 4.0). Zij hebben één tot drie kinderen die naar de buitenschoolse opvang gaan. Gemiddeld gaat het om 1,5 kind (*sd* = 0.6). De groep ouders maakt gemiddeld zo'n drie jaar gebruik van de buitenschoolse opvang (*sd* = 2.0), variërend van nul tot en met twaalf jaar.

De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 6.4 jaar (*sd* = 1.9) en varieert van 4 tot en met 12 jaar, corresponderend met de leeftijd van kinderen in groep 1 tot en met 8 van de basisschool. De meerderheid van de kinderen (87%) bevindt zich in de jongere leeftijdsgroep 4-8 jaar. De oudere kinderen vormen daarmee een kleinere groep (13%). Jongens zijn licht oververtegenwoordigd in de steekproef (55%). Het meest voorkomende patroon is dat kinderen twee dagen naar de buitenschoolse opvang gaan (51%), maar drie dagen (31%) komt eveneens vrij vaak voor. Kinderen die één dag naar de buitenschoolse opvang gaan (14%), vier (4%) of 5 (1%), vormen een minderheid. Gemiddeld gaan de kinderen 2.3 dag (*sd* = 0.8) per week naar de buitenschoolse opvang. Een grote meerderheid van de ouders geeft aan dat hun kind op de buitenschoolse opvang ook andere kinderen kent uit de klas, school, straat of buurt (91%).

Pedagogisch medewerkers

De pedagogisch medewerkers die deelnamen aan het vragenlijstonderzoek zijn gemiddeld 34 jaar oud (*sd* = 10.2) en zijn 4.3 jaar (*sd* = 3.4) werkzaam in de buitenschoolse opvang. Vrouwen zijn, zoals verwacht, oververtegenwoordigd in de steekproef (91%). De meest voorkomende opleiding is de driejarige opleiding Sociaal-Pedagogisch Werk (SPW-3; 37%), maar ook SPW-4 komt voor (17%).[17] Het aandeel van de pedagogisch medewerkers met een SPW4-achtergrond is gelijk aan dat van de medewerkers met een afgeronde HBO-opleiding Sociaal-Pedagogische Hulpverlening, Pedagogiek of PABO (17%) of een 'andere opleiding' (19%). Een klein aantal respondenten heeft de oude LKC-opleiding gevolgd (6%). Eén pedagogisch medewerker heeft een universitaire opleiding afgerond

[17] De BBL- en BOL-variant die deze SPW-opleiding kent, zijn ongeveer gelijk vertegenwoordigd (respectievelijk 10 en 11 pedagogisch medewerkers).

(2%). Eén andere pedagogisch medewerkster volgt momenteel een opleiding maar heeft deze nog niet afgerond (2%). Daarnaast is er een groep die – soms in aanvulling op de genoemde opleidingen overigens – (nog) een andere opleiding heeft gevolgd (Activiteiten Begeleiding-MDGO, KVJV, HBO Cultuur en Maatschappelijke Vorming, Agogisch Werk en de lerarenopleiding).

2.3.3 Instrumentconstructie

Er zijn drie vragenlijsten gemaakt: één voor de ouders, één voor de pedagogisch medewerkers en één voor een brede groep van deskundigen, die leidinggevenden, opleiders en diverse andere deskundigen omvat. De inhoud en opbouw van deze vragenlijsten was voor een groot deel identiek. Elke vragenlijst kende echter een aantal aparte vragen die waren toegesneden op de verschillende onderscheiden groepen.

In het eerste, algemene deel werden eerst enkele demografische kenmerken van de respondenten bevraagd (leeftijd, sekse, provincie) en iemands functie dan wel rol bij de opvang ('Ik vul deze vragenlijst in als …: ouder / leidster / pedagogisch medewerker / leidinggevende / opleider (ROC) / opleider (niet-ROC) / deskundige / anders, namelijk ..'). Uiteindelijk zijn deze functies gecategoriseerd als: deskundige, ouder of pedagogisch medewerker.

Deel twee van de vragenlijst bestond uit acht algemene stellingen over de buitenschoolse opvang (bso). De respondenten konden steeds aangeven in hoeverre zij het met de betreffende stelling eens zijn door het aanvinken van een van de vijf antwoordmogelijkheden (1=zeer mee oneens, 2=niet mee eens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=zeer mee eens). Het ging om uitspraken die regelmatig naar voren komen in de discussie over de buitenschoolse opvang, zoals: 'De bso heeft een kwaliteitsimpuls nodig', 'Kinderen vervelen zich op de bso' en 'De bso sluit aan op de behoefte van ouders'. De acht uitspraken samen geven een beeld van de mate van tevredenheid over de buitenschoolse opvang.

Vervolgens werd in het derde deel van de enquête een lijst met 40 'kwaliteitsaspecten' voorgelegd die zijn ontleend aan de literatuur, eveneens in de vorm van stellingen. De verschillende kwaliteitsaspecten waren onderverdeeld in vier categorieën 'Doelstelling en inhoud' (12), 'Pedagogisch beleid' (6), 'Pedagogische kwaliteit' (14) en 'Opleiding' (8). Voor elk aspect binnen deze categorieën gaven de respondenten eerst aan hoe belangrijk ze dit vinden, gebruikmakend van een vierpuntsschaal die aansluit op de beginzin 'Het belang hiervan is....' (0=zeer

klein, 1=klein, 2=groot, 3=zeer groot). Vervolgens gaven zij aan in hoeverre de huidige bso-praktijk naar hun oordeel voldoet, opnieuw op een vierpuntsschaal van 0 tot en met 3 (0=slecht, 1=matig, 2=redelijk en 3=goed). Bij elke categorie werd de gelegenheid geboden om via een open vraag aanvullende kwaliteitsaspecten te noemen die de respondenten (eveneens) van belang achten. De respondent kon bovendien telkens eigen suggesties en opmerkingen kwijt die aansloten op de formuleringen: 'Bij de bso is meer aandacht nodig voor …', 'Mijn suggestie ter versterking van de bso is om …' en 'Mijn suggestie ter versterking van de opleiding is …'.

Tot slot waren er een aantal specifieke vragen toegevoegd. Ouders werd gevraagd om aanvullende informatie over hun opvangsituatie ('Hoeveel van uw kinderen gaan naar de bso?', leeftijd van het kind, aantal dagen bso, aantal jaren bso, en: 'Kent uw kind andere kinderen uit de klas, school, straat of buurt die naar dezelfde bso gaan?'). De ouders kregen daarnaast een drietal stellingen voorgelegd over de aansluiting van de buitenschoolse opvang op hun arbeidsomstandigheden: 'De openingstijden zijn geschikt om werk en zorg te combineren', 'Er is voldoende mogelijkheid voor opvang in vakantieperiodes' en: 'Er is voldoende flexibiliteit bij de afname van dagen'.

Voor de deskundigen en de pedagogisch medewerkers hadden deze vragen betrekking op de opleiding voor pedagogisch medewerkers. Deskundigen beoordeelden vanuit een extern perspectief enkele zaken van de opleiding (bijvoorbeeld: 'Het beroepscompetentieprofiel voor de bso biedt voldoende houvast voor de opleiding'). Pedagogisch medewerkers beantwoordden extra vragen over hun opleiding, diploma en werkervaring in de bso. Daarnaast konden zij hun mening geven over het werken in de buitenschoolse opvang ('Het werk in de bso is aantrekkelijk', 'Het werk in de bso biedt carrièremogelijkheden') en de genoten opleiding ('Mijn opleiding heeft mij voldoende geleerd over het werken in de bso', 'Waar ik veel in mijn opleiding aan heb gehad voor het werken in de bso is.....' en 'Wat ik in mijn opleiding heb gemist voor het werken in de bso is ....').

2.3.4 Analyse

Zoals gezegd konden de respondenten bij de lijst van veertig kwaliteitscriteria steeds aangeven hoe belangrijk zij dit criterium vinden, maar ook of de praktijk op dit punt naar hun mening voldoet aan de gewenste kwaliteit. Een voorbeeld van zo'n stelling is: 'Kwalitatief goede bso moet sport en beweging stimuleren'.

In de analyse is ten eerste vastgesteld in welke mate elk criterium van belang wordt geacht door de drie respondentgroepen (deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers). Ten tweede is telkens een praktijkscore berekend die uitdrukt in welke mate de respondentgroepen vinden dat de praktijk voldoet aan de door hen gewenste kwaliteit. Ten derde is op basis van de scores voor het toegekende belang (a, 'belangscores') en de mate waarin men de praktijk hieraan vindt voldoen (b, 'praktijkscores') een verschilscore berekend (verschilscore: a – b).
Relatief hoge verschilscores geven een indicatie van een mogelijk tekort. Wanneer de respondenten een bepaald criterium erg belangrijk vinden, maar tegelijk oordelen dat de praktijk op dit punt tekortschiet ontstaat een verschil. Verschillen hoger dan 0.75, maar lager dan 1.0 hebben we opgevat als vrij groot. Deze verschillen zijn in de tabellen onderstreept. Verschillen groter dan 1.0 zijn zeer groot. Deze verschillen zijn in de tabellen vet gedrukt.
Overigens zijn ook negatieve verschilscores mogelijk. Deze duiden erop dat het belang dat de respondenten hechten aan een bepaald criterium minder groot is, dan de mate waarin de praktijk er aan voldoet. Deze verschilscores hebben in de tabellen negatieve waarde (-).
Voor een goede interpretatie van de verschilscores, die theoretisch tussen -3 en 3 kunnen liggen, moeten de hoogte van het toegekende belang (a) en de perceptie van de praktijk (b) mede in ogenschouw worden genomen. Ook zijn andere analyses in principe denkbaar (bijvoorbeeld: welke aspecten vindt men belangrijk (score ≥ 2) waaraan de praktijk niet in redelijke mate voldoet (score <2); andere grenswaarden dan .75 en 1; etcetera). Om deze reden vermelden we hieronder steeds alle scores. Voor alle duidelijkheid merken we ten slotte nog op dat het uiteraard telkens om percepties van de kwaliteit van de buitenschoolse opvang gaat en niet om een systematische beoordeling daarvan in de praktijk.
Een analyse vooraf laat zien dat de belang-, praktijk- en verschilscores zich naar verwachting gedragen. De over alle aspecten gemiddelde belangscores (a) en praktijkscores (b) zijn alleen zwak met elkaar gecorreleerd ($r = -.09$, $p = .03$), wat laat zien dat het hier empirisch om verschillende aspecten gaat. Verder hangen de belangscores en vooral de praktijkscores, zoals valt te verwachten, wel samen met de verschilscores ($r = .49$ en $-.79$ respectievelijk, $p < .001$).
Ook is gekeken naar de samenhang tussen de drie scores en de schaalscore voor de tevredenheid over de buitenschoolse opvang ($\alpha = .76$). De algemene tevredenheid over de buitenschoolse opvang hangt niet samen met hoeveel aspecten ie-

mand belangrijk vindt (r = -.03, p = .44), maar hangt wel sterk samen met iemands mening over de praktijk (r = .68, p < .001) en de verschilscores (r = -.50, p < .001). Respondenten dus die minder positief oordelen over de buitenschoolse opvang, oordelen ook minder positief over de verschillende kwaliteitsaspecten en zien, direct samenhangend hiermee, meer discrepanties tussen 'belang' en 'praktijk' (r = -.60, p < .001).

De antwoorden op de open vragen zijn, per thema opgenomen in de bijlagen van dit rapport (bijlage 6a tot en met 6g). Identieke antwoorden van verschillende respondenten zijn daarbij niet dubbel opgenomen.

3 Resultaten van de panels en interviews

De resultaten die de beide toegepaste vormen van dataverzameling (panels en vragenlijsten) hebben opgeleverd, bespreken we in twee hoofdstukken. In dit hoofdstuk komen de panels en interviews aan de orde, inclusief de kinderpanels. In hoofdstuk 4 vindt u vervolgens de uitkomsten van de internetvragenlijst.

Zoals al geschetst in hoofdstuk 2 zijn er drie panelgesprekken en een aantal interviews gehouden met diverse betrokkenen bij de buitenschoolse opvang: ouders, pedagogisch medewerkers, opleiders, vertegenwoordigers van de brancheorganisaties en vakbonden, wetenschappers en beleidsmedewerkers. De hoofdvraag die aan de 24 respondenten werd voorgelegd was: wat zijn voor u de belangrijkste criteria voor een goede kwaliteit van de buitenschoolse opvang? Daarnaast bespraken zij ook in hoeverre de huidige praktijk voldoet aan die kwaliteitseisen, en de aansluiting tussen de opleiding en praktijk voor pedagogisch medewerkers.
Naast de panels met volwassenen zijn ook enkele kinderpanels geraadpleegd, in totaal hebben twaalf kinderen tussen de 6 en 12 jaar hun mening gegeven over wat zij belangrijk vinden in de buitenschoolse opvang, wat zij zouden willen veranderen en wat ‘leidsters’ zoal (zouden moeten) doen en kunnen. In dit hoofdstuk rapporteren wij de opbrengst van de panels en interviews met volwassen betrokkenen gezamenlijk en thematisch geordend. De resultaten van de kinderpanels zijn bij elkaar gezet in §3.1.4.

3.1 De belangrijkste kwaliteitscriteria

Het eerste doel van het onderzoek was in kaart te brengen wat de kenmerken zijn van kwalitatief goede buitenschoolse opvang. De kwaliteitscriteria die uit de gesprekken naar voren komen hebben betrekking op een aantal gebieden: de ruimte, veiligheid en gezondheid, pedagogisch beleid, interactie met ouders en kinderen, specifieke behoeften, samenwerking met de omgeving en deskundigheidsbevordering.

3.1.1 Ruimte, inrichting en groepssamenstelling

Voor alle respondenten staat voorop dat de buitenschoolse opvang er is voor de kinderen, en dat die kinderen na hun schooldag vooral behoefte hebben aan ontspanning. De manier waarop kinderen van verschillende leeftijden, met verschillende interesses en persoonlijkheden of eventuele beperkingen zich het liefst ontspannen kan echter enorm uiteenlopen. De ruimte en inrichting van een bso-locatie moet voor al deze vormen van ontspanning gelegenheid bieden.

Jonge kinderen -en sommige kinderen met beperkingen- zijn gebaat bij rust en huiselijkheid. Een vaste pedagogisch medewerker op de groep, een kleine groep en continuïteit in de samenstelling van de groep bevorderen die rust en veiligheid en de mogelijkheid van persoonlijke aandacht van de pedagogisch medewerker voor elk kind. De oudere kinderen moeten juist gelegenheid krijgen hun zelfstandigheid te ontwikkelen in een wat grotere leefomgeving. Dat betekent dat voor hen de groep wat groter kan zijn en dat zij zich óók moeten kunnen bewegen buiten het directe gezichtsveld van de pedagogisch medewerkers. De praktische uitvoeringsmogelijkheden voor het inspelen op zowel de behoefte aan huiselijkheid, als de mogelijkheid zich terug te trekken verschillen per bso-locatie en zijn afhankelijk van de behuizing. Over het algemeen kiest men minimaal voor het inrichten van verschillende hoeken in aansluiting op de verschillende leeftijdsgroepen en behoeften.

Ontspanning kan, zoals gezegd, in allerlei vormen: lekker met een boekje op de bank, met een puzzel of tekenmateriaal aan tafel, of (buiten) rennen, springen, draven en in bomen klimmen. De grote voorkeur van veel kinderen: tv-kijken en computeren, wordt door de overige betrokkenen niet zo sterk gedeeld, maar ook dat hoort bij het aanbod als het gaat om vrijetijdsbesteding. Het betekent dat een buitenschoolse opvang niet alleen moet beschikken over meerdere ruimtes, maar ook dat die ruimtes zich voor een grote diversiteit aan activiteiten moeten lenen. Dat stelt eisen aan de inrichting van die ruimtes en de aanwezige materialen. Buitenspeelruimte is daarbij voor de gespreksdeelnemers een 'must', hoewel men beseft dat het in de huidige stand van zaken (nog) niet altijd mogelijk zal zijn deze aan te bieden. In dat geval moet er minstens een gymzaal beschikbaar zijn of moeten de pedagogisch medewerkers samen met de kinderen zoveel mogelijk naar buiten (park, speeltuin of schoolplein in de buurt) trekken.

Autistische kinderen hebben vaak een prikkelarme ruimte nodig, en functioneren het best in kleine groepen en met individuele aandacht. Voor ADHD-ers is juist

een goede buitenruimte van groot belang. Deze criteria gelden echter evenzeer voor de andere kinderen. Extra aandachtpunten voor de opvang van kinderen van beperkingen zijn alleen de rolstoeltoegankelijkheid en verzorgingsruimte voor kinderen die bijvoorbeeld niet zindelijk zijn.
In het ideale model - de buitenschoolse opvang van de toekomst - treedt de ruimte op als 'derde opvoeder' naast de pedagogisch medewerker en de groep: er is gelegenheid voor zowel rust als fysieke activiteit, en er is warmte en veiligheid maar ook voldoende uitdaging voor de kinderen in de ruimte zelf én door de aangeboden materialen. Er is volop gelegenheid om buiten te spelen en de kinderen kunnen zichzelf zowel binnen als buiten vermaken met zaken die zij leuk vinden en die tegelijk voldoen aan de pedagogische kwaliteitseisen van hun opvoeders: pedagogisch medewerkers, deskundigen en ouders.

3.1.2 Veiligheid en gezondheid

Kwaliteitseisen op het gebied van veiligheid en gezondheid die de panelleden en geïnterviewden noemen, richten zich op drie aspecten: zowel de fysieke veiligheid en de gezondheid van de kinderen moeten gewaarborgd zijn, als de sociaal-emotionele veiligheid. Waar het gaat om de sociaal-emotionele veiligheid en gezondheid, betekent dat, dat de pedagogisch medewerkers in staat moeten zijn om ziekteverschijnselen, stoornissen, probleemgedrag van kinderen, of probleemsituaties rond het kind te signaleren. In deze gevallen moeten zij adequaat kunnen handelen: verzorgende en verplegende handelingen verrichten, overleggen met ouders, hulp inroepen van een arts, orthopedagoog of een melding doen bij het AMK als vermoeden bestaat van verwaarlozing of mishandeling van het kind.
Waar het gaat over fysieke veiligheid staat buiten twijfel dat levensbedreigende situaties voorkomen moeten worden.[18] Vervolgens ontstaat echter een dilemma dat in de panels en bij de interviews regelmatig naar voren is gebracht in termen als 'kleine onveiligheden moeten er kunnen zijn', 'kinderen moeten leren omgaan met risico's', 'om volwassen te worden moet je ook leren vallen.' De pedagogische kwaliteit van de buitenschoolse opvang vraagt om ruimte voor 'verantwoorde risico's' in het belang van de ontwikkeling van het kind. Wat verantwoord is en waarvan een kind iets leert, kan echter per kind verschillen.

[18] Deze eis heeft dan niet alleen betrekking op de verantwoordelijkheden van de pedagogisch werkers, maar ook op (de inrichting van) de ruimte en de gebruikte materialen (denk aan: verkeerssituaties, vijvers en keukenmessen).

Overigens kan eenzelfde dilemma naar voren worden gebracht waar het gaat om sociaal-emotionele veiligheid: pesten moet worden tegengegaan, maar kinderen moeten ook leren zich te handhaven in de groep. Dit type veiligheid komt echter in de panels en interviews slechts een enkele keer ter sprake, en dan vooral als aandachtspunt in het pedagogisch beleid.

3.1.3 Pedagogisch beleid

De criteria voor een kwalitatief goed pedagogisch beleid in de buitenschoolse opvang die de respondenten hanteren, laten zich het best formuleren als de uitersten van een lijstje van vier continua die nog het best lijken te passen bij de rol die de meest ideale ouders ook vervullen voor hun kinderen:

1. De buitenschoolse opvang is vrije tijd, dat betekent dat kinderen deze tijd zelf moeten kunnen invullen. Zij moeten er ook voor kunnen kiezen om *niet* mee te doen met een georganiseerde activiteit. Tegelijk moeten zij gestimuleerd en uitgedaagd worden om eens iets nieuws of iets anders te ondernemen.
2. De buitenschoolse opvang moet een breed activiteitenaanbod organiseren waarin voor ieder kind iets te doen is, voor meiden en jongens, voor jonge kinderen en (bijna) pubers, binnen en buiten, technisch, muzikaal, filosofisch, creatief en sportief, voor kinderen met uiteenlopende interesses, culturen, niveaus, individueel of in groepen. Een te overdadig aanbod aan activiteiten en materialen maakt kinderen passief, consumerend en afhankelijk in plaats van initiatiefrijk en zelfstandig. Daarom moet er ook zeker voldoende ruimte geboden worden voor 'lege tijd' opdat eigen initiatieven, creativiteit en het scheppend gedrag van de kinderen zelf de kans krijgen zich te ontwikkelen.
3. In de buitenschoolse opvang moet persoonlijke aandacht zijn voor het kind. Het kind moet zich gekend weten en de pedagogisch medewerkers moeten oog hebben voor de behoeften, ontwikkeling, het niveau van het individuele kind. Bij voorkeur wordt er gewerkt met een kindvolgsysteem. Tegelijk moet het groepsproces in het oog worden gehouden. Eén van de kernwaarden van de buitenschoolse opvang is namelijk juist de sociale ontwikkeling die hier een centrale plaats heeft. Waar op school vooral de cognitieve ontwikkeling centraal staat, is er idealiter op de buitenschoolse opvang volop gelegenheid te leren om positief met anderen om te gaan, samen dingen te doen en te participeren in groepsactiviteiten. Kwalitatief goede buitenschoolse opvang vervult in die sociale ontwikkeling een belangrijke opvoedende taak.

4. De buitenschoolse opvang moet kinderen structuur bieden en tegelijkertijd flexibel kunnen zijn.

Duidelijk is voor een groot aantal van de gespreksdeelnemers dat het plezier, de wensen en het welbevinden van het kind voorop staan en dat de wensen van de ouders pas daarna aan de orde komen. Dat betekent dat de wensen van de ouders - zoals bijvoorbeeld de begeleiding naar zwemles- niet altijd ingewilligd (kunnen) worden.
Tot slot komt regelmatig de wens naar voren dat kinderen ook de gelegenheid zouden moeten hebben om vriendjes of vriendinnetjes mee naar de buitenschoolse opvang te nemen. Dit brengt echter enkele praktische problemen met zich mee: bij een volle groep laat de 'leidster-kindratio' niet toe dat er meer kinderen aanwezig zijn. Bovendien kunnen er scheve verhoudingen ontstaan tussen ouders die wel en ouders die niet betalen voor de buitenschoolse opvang. De beste oplossing hiervoor lijkt een groei van de buitenschoolse opvang: als (vrijwel) alle kinderen meegaan naar de buitenschoolse opvang lost het probleem zich vanzelf op.
De hiervoor genoemde punten maken in een kwalitatief goede buitenschoolse opvang deel uit van het pedagogisch werkplan, maar een plan op papier is op zichzelf geen voldoende garantie voor de gewenste kwaliteit.

3.1.4 Interactie met ouders en kinderen

Dat sprake moet zijn van interactie met kinderen in de buitenschoolse opvang spreekt voor de deelnemers aan de panelgesprekken en interviews vanzelf: pedagogisch medewerkers moeten kunnen luisteren naar de kinderen, aansluiten op hun behoeften en persoonlijke aandacht geven aan elk kind. Pedagogisch medewerkers moeten op een positieve manier (bij voorkeur in de vorm van ik-boodschappen) met kinderen kunnen communiceren en ook de onderlinge interacties op deze manier kunnen begeleiden. Al deze vormen van interactie vallen onder het pedagogisch beleid waarin, zoals al genoemd, het met name gaat om de balans tussen enerzijds respect voor autonomie en anderzijds het stimuleren van de ontwikkeling.
Een enkeling brengt de wens naar voren van een mentorsysteem, waarin een vaste pedagogisch medewerker aanspreekpunt is voor het kind en zijn of haar ouders. Daarnaast is men op een aantal bso's duidelijk bezig met het ontwikkelen van modellen voor kinderparticipatie. Zeker bij de kinderen vanaf 8 á 9 jaar zijn de

ervaringen daarmee positief. De kinderen worden op deze manier betrokken bij de inrichting van de ruimte, de aanschaf van materialen en het activiteitenaanbod. De inspraak van de kinderen maakt het beter mogelijk de buitenschoolse opvang te laten aansluiten bij hun wensen en behoeften, en draagt daarnaast bij aan de ontwikkeling van hun verantwoordelijkheidsgevoel.
Het organiseren van goede contacten met de ouders is voor de buitenschoolse opvang over het algemeen wat lastiger. De meest voorkomende vormen zijn het informele gesprekje bij het ophalen, 10-minutengesprekken (één of twee keer per jaar) waarin de ouders op de hoogte worden gehouden van de ontwikkeling van hun kind. Voor de gesprekken met de ouders kan eventueel gebruik worden gemaakt van gegevens uit een kindvolgsysteem. Daarnaast is het nodig dat er bij signalen vanuit het kind, of bij duidelijke problemen contact wordt gezocht met de ouders. Voor kinderen met een beperking is voldoende communicatie is tussen de ouders en pedagogisch medewerkers een belangrijk aandachtspunt.
Waar het gaat om het vinden van afstemming tussen thuis en de buitenschoolse opvang, en de onderlinge contacten tussen de ouders kiest men voor ouderavonden, informatiebrieven, informele borrels en de oudercommissie. Doel van deze vormen van uitwisseling is dat er enige aansluiting, of tenminste wederzijdse kennis, ontstaat over de benadering van de kinderen thuis en op de buitenschoolse opvang. Voor de waardering van kwaliteiten als de hiervoor genoemde 'verantwoorde risico's, en het recht van kinderen om vieze kleren te krijgen' is soms ook enige 'opvoeding' van de ouders wenselijk.

3.1.5 Specifieke behoeften en diversiteit

In de buitenschoolse opvang staat het kind centraal, is de meest gehoorde opvatting in de panels en interviews. Dat houdt in dat de buitenschoolse opvang er voor alle kinderen zou moeten zijn, dus ook voor kinderen met beperkingen. Daarbij worden echter ook enkele kanttekeningen geplaatst, die overigens steeds beredeneerd zijn vanuit het belang van het kind:

a. Voor sommige kinderen is kleinschalige opvang wenselijk.
b. De kinderen die deelnemen aan de buitenschoolse opvang moeten wel kunnen (leren) functioneren in een groep.
c. De buitenschoolse opvang is geen jeugdzorg.

Een deel van de gespreksdeelnemers brengt naar voren dat ook zorgenkinderen welkom (moeten) zijn in de buitenschoolse opvang. Pedagogisch medewerkers

moeten in staat zijn om te gaan met gezondheidsproblemen van kinderen zoals diabetes, koemelkallergie en astma. Liefst moeten zij (beter) geschoold worden in het werken met kinderen die overgevoelig zijn, moeite hebben om zich te concentreren of om zich aan te passen aan te groep.
Er is echter ook een duidelijke grens, die ligt bij het criterium dat kinderen het zelf naar hun zin moeten hebben. Als dat niet lukt, moet dat ook erkend worden. Enerzijds blijkt het goed mogelijk om kinderen uit het speciaal onderwijs op te nemen in de buitenschoolse opvang, zeker wanneer er ondersteuning wordt geboden vanuit de school om de pedagogisch medewerkers beter en bewuster te leren omgaan met kinderen met specifieke behoeften. Anderzijds meldt men dat niet alle kinderen met specifieke behoeften (ook niet alle rugzakleerlingen uit het regulier basisonderwijs) op hun plaats zijn in de buitenschoolse opvang. Met name bij kinderen met gedragsproblemen stelt men als voorwaarde dat zij wel in staat moeten zijn om in een groep te (leren) functioneren.
Opvallend is dat in de panelgesprekken nauwelijks thema's naar voren zijn gebracht die te maken hebben met diversiteit in de buitenschoolse opvang, of het omgaan met een populatie waarin kinderen met verschillende etnische of culturele achtergronden aanwezig zijn. Duidelijk is dat er op dit moment sprake is van een geringe vertegenwoordiging van allochtone kinderen met een bijvoorbeeld Marokkaanse of Turkse achtergrond, in de buitenschoolse opvang. Surinaamse kinderen zijn overigens wel ongeveer evenredig vertegenwoordigd. Tegelijk is het zo dat er veel pedagogisch medewerksters (in spe) zijn met een allochtone achtergrond. Dat biedt wellicht wel aanknopingspunten voor het inspelen op een meer multiculturele samenstelling van de populatie op den duur. Een andere zorg die gerelateerd is aan het thema diversiteit, betreft de actuele ontwikkeling waarin steeds meer basisscholen ertoe overgaan om de buitenschoolse opvang aan hun eigen school te verbinden. Waar sprake is van segregatie (‘zwarte en witte scholen’), wordt deze dan ook in de vrije tijd nog voortgezet. Vanuit dit perspectief verdient het overweging om op een aantal plekken juist eerder een wijkgebonden organisatie van de buitenschoolse opvang te overwegen, waarin verschillende scholen en instellingen samenwerken in het bieden van opvang en activiteiten.

3.1.6 Samenwerking met de omgeving

Samenwerking met de school, maar ook met clubs en voorzieningen in de buurt draagt zeker bij aan de kwaliteit van de buitenschoolse opvang, vinden de panels.

Die bijdrage is ten eerste praktisch: er ontstaat een breder aanbod aan activiteiten en waar nodig ook letterlijk meer ruimte. Aan de eerdergenoemde wens van een flinke diversiteit aan activiteiten kan via samenwerking met andere organisaties sneller tegemoetgekomen worden, ook door kleinere bso's die niet zelf in staat zijn om vakkrachten in te huren voor sportieve of creatieve extra's.
Mogelijkheden voor kwaliteitswinst ziet men in de pedagogische afstemming met (vooral) de school: "Het liefst zie ik een wijkmagneet met de school in het centrum en waar men inhoudelijk veel bij elkaar over de vloer komt," aldus één van de panelleden. Ook als er problemen zijn rond één of enkele kinderen is communicatie tussen school en buitenschoolse opvang over een gezamenlijke aanpak wenselijk. Als kwaliteitscriterium bij de samenwerking met de school geldt dat de buitenschoolse opvang zich duidelijk zou moeten profileren op het eigen terrein, namelijk dat van de socialisatie. School en buitenschoolse opvang liggen dicht tegen elkaar aan, maar werken vanuit verschillende invalshoeken aan leren en opvoeden. Huiswerkbegeleiding is, gezien het accent op 'vrije tijdsbesteding' in de buitenschoolse opvang, een lastig punt van discussie.
Een knelpunt dat enkele keren naar voren gebracht wordt in het licht van de samenwerking tussen school en buitenschoolse opvang, is het verschil in opleidingsniveau tussen pedagogisch medewerkers en leerkrachten. Er is onvoldoende sprake van gelijkwaardigheid, en er is onvoldoende respect vanuit het onderwijs voor de deskundigheid van de pedagogisch medewerkers. Hetzelfde probleem is overigens ook bekend uit de Angelsaksische context als de discussie tussen 'teachers and pedagogs' (zie ook verslag studiereis Denemarken, Smit e.a. 2007).

3.1.7 Deskundigheidsbevordering

Goede kwaliteit van buitenschoolse opvang vraagt een brede deskundigheid van de pedagogisch medewerkers (zie daarover vooral §3.1.3). Om aan die wens tegemoet te kunnen komen, zoekt men het momenteel ook in een opleidingenmix, waarin niet alleen pedagogisch medewerkers worden aangenomen met een opleiding als pedagogisch medewerker in de kinderopvang (SPW 3), maar ook mensen met een ALO[19], CIOS[20]- of kunstacademieopleiding als achtergrond. Bovendien zoekt men naar een opleidingenmix naar niveau: de voorkeur gaat uit naar een

[19] ALO staat voor: Academie voor Lichamelijke Opvoeding.
[20] CIOS staat voor: Centraal Instituut Opleiding Sportleiders.

teamsamenstelling waarin zowel MBO- als HBO-opgeleiden, zowel jongere als (wat) oudere, en zowel meer als minder ervaren pedagogisch medewerkers samenwerken.
Men constateert dat pedagogisch medewerkers die rechtstreeks van een SPW-opleiding komen vaak onvoldoende zijn toegerust om te werken in de praktijk van de buitenschoolse opvang. Mede om die reden legt een groot aantal gespreksdeelnemers veel nadruk op de noodzaak van deskundigheidsbevordering. In het ideale geval vindt deze deskundigheidsbevordering plaats binnen de werksituatie via coaching en begeleiding in aansluiting op de initiële opleiding. Dat houdt echter in dat degenen die deze begeleiding uitvoeren daarvoor training en tijd moeten krijgen.
Veelal wordt er gewerkt aan deskundigheidsbevordering via het uitwisselen van kennis en ervaringen tijdens het werkoverleg, bij themabijeenkomsten rond pedagogische speerpunten, of in de vorm van zelfverantwoordelijke teams. In een enkel geval zijn interne opleidingstrajecten ontwikkeld, waarin bijvoorbeeld specifiek aandacht is voor pedagogische ontwikkeling en het organiseren van activiteiten.
Werkgevers in de buitenschoolse opvang blijken vrij terughoudend waar het gaat om deelname van pedagogisch medewerkers aan externe cursussen of studiedagen georganiseerd door andere instituten. Die terughoudendheid lijkt vooral samen te hangen met de problemen die dat met zich meebrengt in de vervanging van de betreffende pedagogisch medewerker op de groep.

3.2 Knelpunten en gewenste verbeteringen

Een tweede onderzoeksdoel was het in kaart brengen van de belangrijkste knel- of verbeterpunten voor de buitenschoolse opvang. Aan de panelleden en in de interviews is de deelnemers de vraag voorgelegd in hoeverre zij vinden dat er momenteel sprake is van de gewenste kwaliteiten van de buitenschoolse opvang. Daarbij konden zij tevens aangeven wat er naar hun mening moet gebeuren om die gewenste kwaliteiten te bereiken. De thema's die naar voren kwamen waren: opleiding en deskundigheid van pedagogische medewerkers, ruimte en inrichting, arbeidsvoorwaarden en imago, omvang en samenwerking.

Over het algemeen constateert men overigens dat er sprake is van een redelijke gemiddelde kwaliteit van de naschoolse opvang op het moment, met uitschieters zowel naar boven als naar beneden. Het grootste knelpunt is het vinden van voldoende gekwalificeerd goed personeel. Verder stelt men vast dat de buitenschoolse opvang een beter imago nodig heeft en vooral een eigen profiel zou moeten krijgen. Historisch gezien heeft de buitenschoolse opvang zich ontwikkeld vanuit de (dag)opvang voor jonge kinderen. Daarvan zijn in velerlei opzichten de sporen nog herkenbaar: de opleidingen -althans die van de pedagogisch medewerkers die momenteel in de buitenschoolse opvang werken- zijn sterker gericht op verzorging van (jonge) kinderen, dan op opvoeden, activiteiten organiseren en het omgaan met groepen. In de inrichting en materialen ligt het accent op een huiselijke omgeving en speelgoed voor jonge kinderen, en is er te weinig aandacht voor de zelfstandigheidsontwikkeling van oudere kinderen. Ook ervaart men de regelgeving en de veiligheidsnormen als te weinig afgestemd op de diversiteit van de groep kinderen waarmee de buitenschoolse opvang te maken heeft.[21]

In de bespreking hieronder is gekozen voor een ordening van de knelpunten die uit de panelgesprekken en interviews als de meest urgente naar voren kwamen.

3.2.1 Opleiding en deskundigheid van pedagogisch medewerkers

In alle panelgesprekken en interviews wordt de opleiding en deskundigheid van de pedagogisch werkenden

als belangrijkste verbeterpunt naar voren gebracht. Het bieden van buitenschoolse opvang aan kinderen van 4 tot en met 12 jaar is een vak. Het is een ander vak dan dat van leerkracht, en een ander vak dan dat van pedagogisch medewerker in de kinderopvang van 0 tot 4 jaar. Een specialisatie pedagogisch medewerker-buitenschoolse opvang binnen de SPW-opleiding wordt door enkele gespreksdeelnemers expliciet als wenselijk naar voren gebracht. In die opleiding moet aandacht zijn voor pedagogisch handelen en voor het organiseren en begeleiden van activiteiten voor kinderen van diverse leeftijden. Ook moeten opleidingen zich richten op de ontwikkeling van competenties bij toekomstige pedagogisch

[21] Hier is mogelijk sprake van een verschil tussen enerzijds de praktijk zoals die wordt ervaren en anderzijds de regelgeving zoals die momenteel formeel bestaat. In het Convenant Kwaliteit Kinderopvang dat in werking is getreden op 1 januari 2007 zijn op dit punt een aantal aanpassingen gedaan.

medewerkers op het gebied van communicatie met ouders, het omgaan met kinderen met speciale behoeften (begeleiding op maat), en het op gelijkwaardige basis kunnen samenwerken met leerkrachten uit het basisonderwijs.
De vertegenwoordigers van de ROC's en hogescholen die deelnamen aan de gesprekken en interviews melden overigens dat men daar inmiddels bezig is met het ontwikkelen van een opleiding en een methodiek ("Van oppassen naar opvoeden") die specifiek gericht is op het werken met kinderen van 4 tot 12, zowel in de initiële opleiding als in post-MBO-vorm. Daarnaast geven enkele van de deelnemers aan dat veel organisaties die buitenschoolse opvang bieden inmiddels hun eigen opleidingstrajecten ontwikkelen, coaching 'on the job' speelt in deze trajecten een belangrijke rol. Dat vraagt echter ook voldoende mensen die de kwaliteiten hebben om een dergelijke rol als coach op zich te nemen: leidinggevenden met een daartoe benodigde pedagogische achtergrond.[22]
De panelleden brengen bovendien nadrukkelijk onder de aandacht dat er meer tijd en geld nodig is voor intervisie en coaching van pedagogisch medewerkers om hun deskundigheid op peil te houden en verder te ontwikkelen. In de buitenschoolse opvang kiest men momenteel bij voorkeur voor een teamsamenstelling die gebaseerd is op een mix van disciplines, ervaring en opleidingsniveau en begeleiding op maat. De tekorten aan SPW-3 of -4 geschoolde pedagogisch werkenden worden opgevangen door ook mensen in te zetten die een opleiding in de sport (CIOS of ALO), of kunst (kunstacademie) als achtergrond hebben. Men maakt van de nood een deugd: het maakt het activiteitenaanbod voor de kinderen interessanter. Wel mist men soms ervaring in het omgaan met (jonge) kinderen, wat betekent dat begeleiding op maat nodig is.[23]
Voor de toekomst beveelt men vooral een verdere inhoudelijke ontwikkeling aan van het vak 'pedagogisch medewerker in de buitenschoolse opvang'. Daarin worden vaardigheden verlangd als creativiteit, uitdagingen bieden aan kinderen, activiteiten organiseren en groepsprocessen begeleiden, contact kunnen opbou-

---

[22] Deze laatste constatering betreft een aanvulling vanuit de klankbordgroep van het onderzoek.
[23] Voor degenen die vanuit een andere achtergrond willen gaan werken in de buitenschoolse opvang is het overigens mogelijk een EVC-traject (EVC =erkenning verworven competenties), aangevuld met een opleiding op maat, in te gaan. De huidige tekorten kunnen echter langs deze weg niet worden opgevangen. Ook voor bijvoorbeeld studenten pedagogiek die tijdelijk een taak vervullen in de buitenschoolse opvang is dit niet een voor de handliggende route. Zij zien hun toekomst uiteindelijk meestal elders.

wen met 4-12 jarigen, en het toepassen van pedagogische inzichten in de praktijk. Om te komen tot een optimale invulling van de opleiding acht men in elk geval betere samenwerking nodig tussen de ROC's en de praktijkopleiders uit de branche. Dat die samenwerking op veel plaatsen slechts moeizaam op gang komt, heeft mede te maken met de complexe organisatie van het onderwijsveld. Algemene uitgangspunten leiden niet zondermeer tot eenheid in de onderwijsprogramma's. De huidige uitstroom van de opleidingen dekt bovendien niet de behoefte aan pedagogisch medewerkers in de praktijk. Als gevolg van het tot voor kort gevoerde beleid vanuit de overheid om breed-inzetbaar op te leiden, is het momenteel nog zo dat pasafgestudeerde pedagogisch medewerkers vaak niet in voldoende mate beschikken over praktijkkennis en –vaardigheden die zijn toegesneden op de buitenschoolse opvang. Vraagtekens worden geplaatst bij de keuze van veel opleidingen voor een competentiegerichte benadering van het onderwijs. Enerzijds biedt dit kansen om te komen tot een goede afstemming tussen opleiding en beroepspraktijk, anderzijds is het een docent-intensieve vorm die wellicht bij een grotere toestroom niet altijd kan worden waargemaakt.
Tot slot zou het wenselijk zijn te komen tot een heldere verbindingen in de kwalificatiestructuur tussen de diverse opleidingsniveaus in het vakgebied, waarin het bijvoorbeeld goed mogelijk wordt over te stappen van de PABO naar de opleiding onderwijsassistent op niveau 4 en vice versa. Ook leden van de klankbordgroep geven aan dat het ontbreekt aan een geschikte landelijke of regionale samenwerkingsstructuur die afspraken tussen opleiding en werkgevers mogelijk zou maken. Een eventueel op te richten landelijk platform van de pedagogische opleidingen zou de onderlinge samenwerking kunnen verbeteren en tevens als aanspreekpunt kunnen fungeren voor werkgevers en overheid.[24]

3.2.2 Ruimte en inrichting

De eisen ten aanzien van de veiligheid, inrichting en groepssamenstelling vindt men te sterk afgeleid van eisen voor de kinderopvang in het algemeen waarin het accent ligt op de 0- tot 4 jarigen. De ruimtes zijn tamelijk klein voor de oudere kinderen, veiligheidseisen vormen een belemmering voor hun ontwikkelingsbehoeften. Het werken met vaste stamgroepen, zou flexibeler moeten kunnen

[24] Men verwijst hier naar het voorbeeld van het landelijk platform zoals dat wel bestaat voor onderwijsassistenten binnen de BVE-raad. Op dezelfde manier zou er bijvoorbeeld een beroepskolom 'pedagogisch werk' kunnen worden opgericht.

worden ingevuld.[25] Voor de jonge kinderen is continuïteit van de groep en van de aanwezige pedagogisch medewerker(s) wenselijk, maar voor de oudere kinderen is een organisatievorm waarin zij kunnen kiezen uit diverse activiteiten -en dus niet voor elke dag dezelfde vaste groep- veel passender.
Vaak ook laten de inrichting en de aanwezige materialen, of de mogelijkheid zelf activiteiten te ontplooien voor kinderen van acht jaar en ouder te wensen over. Vrij spel met blokken, poppen, bouwmateriaal of verkleedkleren is voor deze leeftijdgroep niet meer voldoende. Afstemming van de eisen ten aanzien van de ruimte en de veiligheid.

3.2.3 Arbeidsvoorwaarden en imago

Actueel is op het moment vooral het tekort aan pedagogisch medewerkers. De respondenten stellen dat het oplossen van dit tekort mede gezocht moet worden in het aantrekkelijker maken van het beroep. Dat vraagt om een verbetering van het imago van de buitenschoolse opvang in het algemeen, een visie op het vak van pedagogisch medewerker als een uitdagend beroep, maar ook om betere arbeidsvoorwaarden: ruimere contracten in uren, door eventuele combi-functies met die van onderwijsassistent, of in de tussenschoolse opvang. Een beroep met meer inkomen en status trekt bovendien vanzelf meer mannen, verwachten de deelnemers aan de panelgesprekken. Dat er weinig mannen werkzaam zijn in de buitenschoolse opvang, heeft ook effect op het pedagogisch klimaat en de aangeboden activiteiten. Met name voor de jongens vindt men dat jammer.
Kanttekening bij de combinatiefuncties van onderwijsassistent en pedagogisch medewerker in de buitenschoolse opvang[26] is overigens dat deze functies ook van de kant van het onderwijs investeringen vragen. De ervaring op het moment is nog dat teamvergaderingen op de meeste scholen plaatsvinden tijdens de bso-tijd van de pedagogisch medewerkers. Degenen die een combinatiefunctie vervullen kunnen daardoor vrijwel niet deelnemen aan de teamvergaderingen.

---

[25] Ook hier geldt dat wellicht meer mogelijk is binnen het nieuwe Convenant Kwaliteit Kinderopvang dan in de praktijk wordt ervaren.
[26] Ook deze opmerking kwam, naar aanleiding van de concepttekst van dit rapport, naar voren in de klankbordgroep.

3.2.4 Omvang en samenwerking

Niet zozeer een knelpunt, maar wel een discussiepunt is de omvang van de buitenschoolse opvang: grotere bso-organisaties hebben meer mogelijkheden als het gaat om de breedte van het activiteitenaanbod, en de afstemming op behoeften van de kinderen. Zij hebben bovendien meer gelegenheid om te werken aan deskundigheidsbevordering via coaching en om zowel grotere als kleinere groepen samen te stellen. Kleinere organisaties moeten het vooral zoeken in een slimme samenwerking met de omgeving. Problematisch is dan het op wisselende tijden brengen en halen van de kinderen die elders deelnemen aan activiteiten of clubs.

De samenwerking met clubs, buurthuizen en bibliotheken etcetera zou in veel opzichten verbeterd moeten en kunnen worden. Men denkt daarbij bijvoorbeeld aan een op wijkniveau geïntegreerd activiteitenaanbod. Op deze manier zou de buitenschoolse opvang overigens langzaam maar zeker kunnen gaan samenvallen met het brede schoolconcept, waarin immers ook via samenwerking van diverse organisaties een uitgebreid activiteitenaanbod voor kinderen wordt georganiseerd in middaguren na schooltijd. Een buurtgerichte organisatie van activiteiten zou mogelijk zelfs de planningsproblemen (onderbenutting) op de woensdag en vrijdag kunnen oplossen.

De gespreksdeelnemers zijn het erover eens dat er in het ideale geval sprake is van een doorgaande lijn tussen de school en de buitenschoolse opvang, zowel in de organisatie, als in de inhoud en de pedagogische uitgangspunten. Knelpunt is dat dit over het algemeen ontbreekt, en dat het vooral ook lijkt te ontbreken aan behoefte hieraan van de kant van het onderwijs. Zowel het inzetten van onderwijsassistenten in een combinatiefunctie, als een kindvolgsysteem waaraan ook pedagogisch medewerkers-buitenschoolse opvang hun bijdrage leveren, zouden een rol kunnen spelen in het op gang brengen van het gesprek tussen school en buitenschoolse opvang. Zowel praktisch als inhoudelijk is een gelijkwaardig partnerschap tussen leerkrachten en pedagogisch medewerkers wenselijk, maar nog lang geen realiteit.[27]

[27] Zie ook het reisverslag van Smit e.a. (2007) voor soortgelijke ervaringen in Denemarken.

3.3 Aansluiting tussen opleiding en praktijk voor pedagogisch medewerkers

Het derde onderzoeksdoel was het inventariseren van de mate waarin -naar de mening van de betrokkenen- de opleidingen aansluiten bij de behoeften vanuit de beroepspraktijk en de vaardigheden waarop bij pedagogisch medewerkers een beroep wordt gedaan. Ook was er aandacht voor de vraag hoe een eventuele discrepantie tussen opleiding en praktijk zou kunnen worden opgelost. De resultaten van de gesprekken zijn hieronder geordend in drie typen aandachtspunten. Ten eerste bespreken we de aandachtspunten voor de kennis en vaardigheden van de pedagogisch medewerkers. Ten tweede gaan we in op de aandachtspunten voor de opleidingen. Ten derde benoemen we de aandachtspunten voor de beroepspraktijk.

3.3.1 Aandachtspunten voor de kennis en vaardigheden van de pedagogisch medewerkers

Pedagogisch werkenden in de buitenschoolse opvang moeten naar de mening van de respondenten beschikken over de volgende kennis en vaardigheden.

a. Pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang hebben kennis van de ontwikkeling van kinderen in verschillende leeftijdsfasen (zeker 4-12 jarigen) en van de bijbehorende pedagogiek. Zij moeten deze kennis ook in de praktijk kunnen toepassen. Dat betekent dat zij: contact kunnen maken met kinderen, naar kinderen luisteren en dat zij aanvoelen wanneer aandacht nodig is en wanneer niet. Zij moeten kunnen omgaan met stille kinderen en drukke kinderen en kunnen inspelen op niveauverschillen, en verschillen in leeftijd en interesses van kinderen. Het betekent ook dat zij kinderen kunnen *begeleiden.* Zij leiden en sturen de kinderen niet, maar volgen en stimuleren of activeren hen. Pedagogisch medewerkers weten de balans te vinden tussen respect voor autonomie en stimuleren van de ontwikkeling, in aansluiting op de vier pedagogische opvoedingsdoelen uit het model van Riksen-Walraven (zie 2.1.2).
b. Pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang kunnen bovendien omgaan met (lichte) sociaal-emotionele problemen (scheiding, verlies) en met kinderen met speciale behoeften, moeilijk gedrag of (lichte) ontwikkelingsstoornissen. Zij kunnen (gedrags)problemen herkennen en signaleren.

c. Pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang beschikken over veelzijdigheid in hun talenten. Zij zijn in staat kinderen uitdagingen te bieden op het gebied van spel, beweging, sport, cultuur, creatieve vaardigheden, techniek, filosofie etc. Dat betekent dat zij groepsprocessen en sociale relaties tussen kinderen kunnen begeleiden in het samen spelen, ruzies oplossen, en positief met elkaar omgaan. Het betekent ook dat zij diverse activiteiten (kunnen) organiseren en begeleiden.
d. Pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang kunnen communiceren met ouders, en met leerkrachten op basis van gelijkwaardigheid en hun eigen deskundigheid in het begeleiden van de kinderen. Zij zijn mondig, en beschikken over een goede beheersing van de Nederlandse taal.
e. Pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang zijn sociaal vaardig, kunnen functioneren in een team, en kunnen zelfstandig handelen en (praktische) problemen oplossen. Zij zijn enthousiast en gemotiveerd, beschikken over persoonlijkheid en levenservaring, zijn flexibel en hebben een lerende houding.

3.3.2 Aandachtspunten voor de opleidingen

De aandachtspunten voor de opleidingen en deskundigheidsbevordering van de pedagogisch medewerkers die uit de paneldiscussies en interviews naar voren komen, sluiten logischerwijs goed aan bij de wensen ten aanzien van kennis, vaardigheden en houding. Ook worden enkele wensen geformuleerd die betrekking hebben op het aanvullen van de personeelstekorten die zich momenteel voordoen in de buitenschoolse opvang en voor de optimale samenstelling van teams.

Men vindt de volgende thema's belangrijk voor de opleidingen:

a. De opleidingen moeten (meer) aandacht besteden aan de ontwikkelingsfasen en pedagogiek van kinderen van vier tot en met twaalf jaar, maar ook aan de praktische toepassing van die kennis. Dat betekent dat de opleidingen (meer) praktijkgericht moeten werken dan nu veelal gebeurt en dat de wensen van het beroepsveld -de praktijkopleiders en de werkgevers- een serieuze plaats in de inhoud van de opleiding zouden moeten krijgen.
b. Specifieker is in de opleiding aandacht nodig voor het omgaan met kinderen van acht jaar en ouder (inclusief grenzen stellen, seksualiteitsontwikkeling et-

cetera), en voor signaleren van problemen en het werken met kinderen met speciale behoeften.

Beide aspecten samen betekenen dat er kennis en visie nodig zijn op het gebied van de begeleiding van kinderen in hun ontwikkeling van vier tot twaalf in de context van de buitenschoolse opvang.

c. In de opleiding moet bovendien ruim aandacht zijn aandacht voor het leren organiseren en aanbieden van verschillende soorten activiteiten die passen bij de leeftijdgroepen vier tot acht, en acht tot twaalf.
d. De opleidingen zouden daarnaast studenten moeten voorbereiden op communicatie met ouders en leerkrachten over hun kijk op het kind en over hun rol als pedagogisch medewerker. Daarbij gaat het zowel om kennis van het vak, als om taalvaardigheid, sociale vaardigheden, mondigheid en gesprekstechnieken.
e. Tot slot moet ook de ontwikkeling van een goede werkhouding, verantwoordelijkheidsgevoel (op tijd komen), zelfstandigheid en enthousiasme binnen de opleidingen een plek krijgen.

Aanvullende wensen ten aanzien van de opleidingen komen ondermeer voort uit het actuele tekort aan pedagogisch opgeleid en gekwalificeerd personeel in de buitenschoolse opvang. Een assesmenttraject en/of een verkorte opleiding (voor mensen met een vooropleiding op MBO of HBO-niveau maar in een andere richting) zouden wenselijk zijn.

Een andere wens heeft te maken met een betere profilering van het vak van pedagogisch medewerker en de opvatting dat er in de samenstelling van de teams behoefte is aan functiedifferentiatie. Die differentiatie naar niveau zou ook in de opleidingen aangebracht moeten worden. Er moeten zowel gerichte opleidingen op MBO- als op HBO-niveau zijn. Van degenen die op HBO-niveau als pedagogisch medewerker worden aangesteld kan met name extra kennis en vaardigheid worden verwacht als het gaat om het omgaan met kinderen met beperkingen, zorgcoördinatie (ib-functie), het coachen en begeleiden van jongere of minder ervaren collega's, het implementeren van pedagogische methodieken en vernieuwingen en het uitvoeren van kwaliteitscontroles.

3.3.3 Aandachtspunten in de beroepspraktijk

Tot slot zijn in de discussies en interviews nog een aantal aandachtspunten genoemd die betrekking hebben op de beroepspraktijk zelf. De respondenten leggen allemaal sterk de nadruk op de ruimte die in de buitenschoolse opvang nodig is voor deskundigheidsbevordering van de pedagogisch medewerkers. Daaraan wordt, in het algemeen gesproken, op het moment te weinig gedaan. Die deskundigheidsbevordering zou een (nadrukkelijker) plaats moeten krijgen binnen de taakuren van de pedagogisch medewerkers. Verder is structurele interne nascholing nodig. De vormen die daarvoor -vanzelfsprekend ook nu al- worden gebruikt zijn:

- Individuele begeleiding van (jonge, nieuwe) pedagogisch medewerkers via coaching on the job, waardoor maatwerk mogelijk wordt, en:
- Regelmatige aandacht voor inhoudelijk overleg, in de vorm van kindbesprekingen, casussen, of over thema's uit het pedagogisch beleidsplan dan wel naar aanleiding van nieuwe kennis en ontwikkelingen.

Beide punten vragen overigens leidinggevenden die over de daarvoor benodigde pedagogische kennis en kwaliteiten beschikken, ook die zijn er momenteel echter (te) weinig.

Een tweede aandachtpunt voor de beroepspraktijk ligt eigenlijk in het verlengde hiervan. Profilering van de buitenschoolse opvang, en het vak van pedagogisch medewerker vereist ook toekomstperspectieven waarin doorgroeien mogelijk is. Men denkt daarbij aan de al hiervoor genoemde mogelijkheden voor professionalisering en functiedifferentiatie, maar daarnaast ook aan het creëren van combinatiefuncties als pedagogisch medewerker als onderwijsassistent op school en als groepsleider/ster in de buitenschoolse opvang. Dat zou als voordeel hebben dat de omvang van de aanstelling en daarmee de hoogte van het inkomen, aantrekkelijker wordt. Het zou bovendien de mogelijkheden van een dialoog tussen pedagogisch medewerkers, ouders en omgeving verbeteren. Kernpunt is ook hier dat een betere uitstraling van het vak van pedagogisch medewerker als uitdagend beroep nodig is. Dat vraagt betere contracten, betere groeimogelijkheden en aandacht voor professionalisering. Al genoemd is dat dit alleen zal kunnen wanneer ook het (basis)onderwijs het belang van een goede samenwerking erkent en zich ervoor openstelt.

3.4 De resultaten van de kinderpanels

De vragen die zijn voorgelegd aan de kinderpanels in Meppel en Amsterdam (zie bijlage 5) waren afgeleid van de vragenlijst voor de panelgesprekken met volwassenen. De resultaten presenteren we in de volgorde van de thema's zoals ze aan de kinderen zijn voorgelegd. Op die plaatsen waar het relevant is bespreken we ook de verschillen tussen de oudere en de jongere kinderen, de meisjes en de jongens, en de Amsterdamse en Meppelse kinderen.

Belang van de buitenschoolse opvang
Vrijwel alle kinderen vinden het belangrijk dat de buitenschoolse opvang er is. Het meest kenmerkende antwoord op deze vraag is: "Ja, want anders zou je altijd alleen thuis moeten zitten als je ouders werken." Aanvullend geven de kinderen aan wat zij dan leuk vinden op de opvang: "Je kunt er meer dingen doen (er is veel playmobil en een voetbaltafel), er zijn veel vriendjes en vriendinnetjes (en je eigen broertje of zusje), en je mag zelf kiezen wat je gaat doen net als thuis." Voor met name twee van de jongste jongens in Amsterdam is ook het feit dat zij op de opvang kunnen buitenspelen heel belangrijk. Thuis kan dat (bijna) niet. Twee van de oudste kinderen (beiden 10 jaar) geven wel aan dat het aantal vrienden dat zij hebben op de buitenschoolse opvang inmiddels minder wordt doordat er kinderen verhuizen of van de basisschool afgaan. Zij vinden het daardoor ook minder leuk worden en vervelen zich weleens.

Goed en minder goed
Er zijn twee zaken die de kinderen unaniem als kwaliteit van de buitenschoolse opvang benoemen: dat je er kunt buitenspelen en dat je veel vrienden hebt. In Meppel is een grote tuin om de hele locatie heen, in Amsterdam een klein speelplein, maar beide buitenspeellocaties worden enorm gewaardeerd door de kinderen. Alleen vinden de oudere kinderen in Amsterdam het pleintje wat klein. Verder komt in alle gesprekken naar voren dat het leuk is dat je op de buitenschoolse opvang mooie spullen hebt om te knutselen. (Overigens hoort knutselen -en met de barbies spelen- voor de jongste jongens in het rijtje van de dingen die zij juist helemaal niet leuk vinden op de opvang.) Ook een voetbaltafel is een populair onderdeel van alle bso-locaties.

Chillen, skaten, gamen

Naast deze twee duidelijke kwaliteitscriteria, zijn er ook grote verschillen tussen de kinderen, die waarschijnlijk grotendeels samenhangen met de situatie zoals zij die kennen op hun eigen buitenschoolse opvang. In Meppel waarderen de kinderen bijvoorbeeld de videospelletjes op de buitenschoolse opvang en de vakantieactiviteiten in het bos. De Amsterdamse kinderen zijn expliciet tevreden over het feit dat er goed voor hen wordt gezorgd, ze vinden het eten en drinken "goed en heel lekker." Bovendien leren zij van hun leidsters hoe ze op een prettige manier met elkaar moeten omgaan, zodat ze niet brutaal doen of pesten en een voorbeeld kunnen zijn voor anderen, meldt één van de oudste meisjes.
Minder tevreden zijn de kinderen over te oude en saaie spelletjes die haast niemand speelt, een buurvrouw die ballen kapotsnijdt en altijd klaagt over geluidsoverlast, en over spullen die kwijtraken, afgepakt worden of waarop je moet wachten omdat een ander er al mee speelt. Vooral als er minder vrienden zijn, of als vrienden eerder worden opgehaald, vinden de kinderen het minder leuk. Ook jammer is het dat het zwemmen -op woensdagmiddag- in Amsterdam is afgeschaft, omdat dan per drie kinderen één leidster nodig is.

Leidsters
De belangrijkste taak van de leidsters is het bemiddelen bij ruzies en pesten, althans dat is de functie die in alle vier de kinderpanels als eerste wordt benoemd. Ook moeten ze aandacht aan je besteden als je huilt en goed op je letten in het (Amsterdamse) verkeer. Dat doen ze overigens ook allemaal prima volgens de kinderen, ze zijn aardig en kennen de kinderen goed. De leidsters moeten vooral 'er gewoon zijn'. De kinderen zijn gewend dat zij zelf mogen kiezen wat zij gaan doen, maar dat zij dat wel even melden aan de leidster en dan toestemming krijgen. Soms doen de leidsters mee met een activiteit.
De kinderen zouden het wel leuk vinden als er wat meer 'meesters' zouden zijn, om mee naar een veldje te gaan om te voetballen, tennissen of sneeuwballen gooien of zo: "op school heb ik ook alleen maar juffen" aldus één van de meisjes (8 jaar). Het gebrek aan mannen in de buitenschoolse opvang is dus niet alleen een gemis voor de jongens.

Regels
De kinderen van de verschillende locaties zien allemaal wel het nut in van regels (anders wordt het een chaos), en ze kennen de regels ook, al vinden ze de regels

soms wel een beetje streng. De belangrijkste regel is: binnen niet rennen. Verder geldt ook: je spullen en het speelgoed waarmee je hebt gespeeld opruimen, niet vechten, niet botsen met de fietsen, niet skeeleren binnen, en niet 'elkaar dissen', geen dingen doen die gevaarlijk zijn. In Amsterdam melden de kinderen eerst bij de leidster wat zij gaan doen, in Meppel moeten zij in elk geval voor het spelen met de videospelletjes en het voetballen eerst toestemming vragen. Overal is slechts beperkt gebruik van tv, computer en gameboy toegestaan (10 minuten tot een kwartier op beide bso's).
Wie de regels heeft gemaakt, dat weten de jongste kinderen in Amsterdam eigenlijk niet, ze nemen aan dat de baas van de opvang ze heeft bedacht. Met de oudsten worden echter samen, tijdens het eten, de afspraken gezamenlijk bedacht en op papier gezet zodat iedereen die ze is vergeten er nog eens naar kan kijken. Er ligt bijvoorbeeld een briefje naast de computer met regels als 'niet je naam of adres invullen op een internet site' e.d.

Activiteiten
Voor de meeste kinderen is er op de buitenschoolse opvang genoeg te doen, opnieuw zijn buitenspelen en de voetbaltafel (en op één locatie: tv-kijken) favoriet, plus het feit dat je zelf mag kiezen wat je wilt doen. Als je er zin in hebt kun je ook rustig alleen spelen (puzzelen of tekenen). De kinderen vinden het ook heel belangrijk dat je verschillende dingen kunt doen. Koekjes bakken op woensdag is ook leuk, evenals het al eerder genoemde zwemmen, en jammer is het dat de kippen (in Meppel) nu dood zijn. De chillroom voor de oudste kinderen in Amsterdam is een verrijking: je kunt er lekker kletsen of dansen met de radio aan. Ook de eigen zolderruimte voor de oudste kinderen, waar zij hutten kunnen bouwen, is favoriet.
Het gebrek aan een playstation (in Amsterdam) proberen de kinderen zelf op te lossen door mee te doen met een wedstrijd van een supermarktketen waar dat de hoofdprijs is. Voor de oudere meisjes in Amsterdam is het wel zo dat er inmiddels wat weinig te doen is: er zijn geen toestellen voor de grotere kinderen buiten en zij zouden graag wat meer uitstapjes maken naar het park, het zwembad of een museum.

Chillen, skaten, gamen

Vrienden
Op beide bso's hebben de kinderen genoeg vriendjes en vriendinnetjes, sommigen van dezelfde school en uit dezelfde klas als zijzelf, anderen juist van een andere school. Beide typen vriendschappen worden gewaardeerd. De kinderen vinden het overigens ook heel erg belangrijk dat zij op de opvang met (hun) vrienden kunnen spelen, ook al is dat op de ene dag met de één en op een andere dag met een ander. Als een vriendje of vriendinnetje er niet is, vervelen zij zich wel eens. Voor de jongsten is er altijd wel iemand om mee te spelen, bij de oudere kinderen wordt 'de spoeling' soms wat dunner. Soms mogen ook vrienden mee die niet zelf op de buitenschoolse opvang zitten, maar dat moet dan wel eerst aangevraagd worden.

Ruimte en inrichting
In eerste instantie geven de kinderen in alle vier de panels aan dat hun opvang "er leuk uitziet". Vervolgens blijken er toch ook wel minpuntjes: op één locatie zijn de kleuren wat saai, op een andere is het oude, niet meer gebruikte, kippenhok vies en op de derde is het pleintje veel te klein en te saai voor de grotere kinderen. Het feit dat de oudste kinderen in Amsterdam zelf betrokken zijn bij de inrichting van de chill room, vinden ze heel goed. (De kleinsten vinden alles leuk, behalve de chill kamer).

Ideaal
Aan het slot van het interview hebben we de kinderen nog de vraag voorgelegd hoe hun meest ideale buitenschoolse opvang eruit zou zien en wat daar te doen zou moeten zijn. De vraag roept bij de meeste deelnemers veel enthousiasme en concrete tips op. Ten eerste zou iedereen er mogen komen spelen, ook kleine broertjes en vrienden die ergens anders wonen maar te logeren zijn in de vakantie. Ten tweede zouden de leidsters hetzelfde mogen doen wat ze nu doen, maar de kinderen zouden zich er nooit vervelen. Want, ten derde, het zou er 'vet cool' uitzien, en er zou bijvoorbeeld het volgende te vinden zijn: een zwembad (meerdere keren genoemd, bij voorkeur met twee duikplanken en een badje voor de kleintjes), een manege, een voetbalveld en lasergames, een bioscoop en een gratis patatzaak, een playstation, en een X-box spelcomputer, een trampoline, eenwielers en nieuwe skates, meer uitstapjes, vaker feest en ijsjes en vooral ook: zitzakken (al dan niet opblaasbaar).

Samengevat betekent dat, dat de belangrijke kwaliteiten van de buitenschoolse opvang volgens de kinderen zijn:

- Dat je zelf mag kiezen wat je doet.
- Dat er veel vriendjes zijn.
- Dat er veel te spelen valt, ook met dingen die je thuis niet zomaar hebt.
- Dat je veel kunt buitenspelen.
- Dat je leert goed met elkaar om te gaan.
- Dat de leidsters goed voor je zorgen als je moeder (en vader) aan het werk zijn.
- Voor de ouderen: dat je zelf mag meedenken over de regels en de inrichting.

De kinderen hebben echter ook een aantal verbeterpunten aangereikt:

- Er zou meer aandacht moeten zijn voor activiteiten en speelmateriaal voor de oudere kinderen. Dat geldt ook voor de buitenruimte.
- Het zou goed zijn wanneer er meer 'meesters' komen.
- De kinderen zouden het goed vinden wanneer zij vaker 'erop uit' zouden gaan met de buitenschoolse opvang.
- Op het gebied van computers en games moeten zowel de voorzieningen als de regels ge-up-date worden: er zijn te weinig computers, ze zijn te oud, de spelletjes zijn te oud of er is te weinig keus, en de kinderen mogen er maar 10 minuten achter, in die tijd kun je echt geen goed spel spelen.
- Zij zouden graag (vaker, gemakkelijker) de gelegenheid hebben om ook vrienden mee te nemen die niet op de buitenschoolse opvang zitten.

4 Resultaten van de enquête

In dit tweede 'resultatenhoofdstuk' beschrijven we de uikomsten van de internetvragenlijst. De hoofdvragen waren ook hier: welke kwaliteiten van buitenschoolse opvang vindt men van belang, in hoeverre voldoet de huidige praktijk daaraan, en wat zijn de ervaringen en wensen van de diverse groepen betrokkenen als het gaat om de opleiding van pedagogisch medewerkers? Zoals al beschreven in hoofdstuk 2 werd hiervoor een internetenquête ontworpen en werden diverse organisaties benaderd om zo te zorgen voor een goede verspreiding, ondanks de vakantieperiode, hebben uiteindelijk tot ruim 550 personen de vragenlijst ingevuld. Vrijwel iedereen heeft de vragenlijst volledig beantwoord, inclusief de open vragen.
De algemene stellingen die aan alle respondenten zijn voorgelegd, komen aan bod in paragraaf 4.1 De uitkomsten voor de vier onderscheiden hoofdcategorieën, Doelstelling en inhoud (4.2.1), Pedagogisch beleid (4.2.2), Pedagogische kwaliteit (4.2.3) en Opleiding (4.2.4) worden voorafgegaan door een bespreking van enkele algemene patronen (4.2). De suggesties die in de enquête zijn gedaan voor de opleiding (4.2.5) en de pedagogische kwaliteit van de buitenschoolse opvang (4.2.6) zijn beschreven in de twee laatste paragrafen. Een overzicht van de antwoorden op de open vragen is opgenomen in de bijlagen 6a tot en met 6g.

4.1 Algemene stellingen over de buitenschoolse opvang

Het eerste deel van de internetvragenlijst bestond uit acht stelling over de buitenschoolse opvang die de tevredenheid van de respondenten in het algemeen meten. De ruim 550 respondenten konden telkens aangeven in hoeverre zij het eens of oneens waren met de stellingen, de resultaten zijn opgenomen in tabel 4.1 hieronder.

Tabel 4.1 Meningen van deskundigen (Des), ouders (Ou) en pedagogisch medewerkers (PW) over de buitenschoolse opvang in het algemeen. Scores tussen 1-5: 1=helemaal mee oneens ..... 5=helemaal mee eens

	Des	*Ou*	*PW*
-De bso heeft een kwaliteitsimpuls nodig	3.9	3.7	3.5
-Er is voldoende duidelijkheid over doelstelling van bso	3.2	3.1	3.5
-De bso sluit aan op de behoefte van 5- tot 8-jarigen	3.8	3.6	4.0
-De bso sluit aan op de behoefte van 9- tot 12-jarigen	2.6	2.5	3.0
-De bso sluit aan op de behoefte van ouders	3.7	3.3	3.5
-Kinderen hebben plezier op de bso	4.0	3.9	4.3
-Kinderen vervelen zich op de bso	2.5	2.5	2.4
-De bso heeft een imago-probleem	3.6	3.3	3.2
Totaal (alle vragen positief omgescoord)	3.2	3.1	3.4

Samengevat is het oordeel van alle drie de groepen respondenten redelijk positief. (De totaalscore is overigens berekend na 'omscoring' van de antwoorden op de negatief geformuleerde stellingen). De verschillen tussen de drie onderscheiden groepen zijn vrij klein. Toch is er is wel sprake van een statistisch significant verschil *(p* = .001*)* tussen enerzijds de pedagogisch medewerkers –die gemiddeld genomen wat positiever oordelen over de buitenschoolse opvang- en anderzijds de ouders *(p* = .001*)* en de deskundigen *(p* = .02*)*, die onderling niet verschillen *(p* = .74*)*.

Per stelling houden de resultaten het volgende in:

- Alle partijen, de deskundigen, ouders én pedagogisch medewerkers, onderschrijven de stelling dat de buitenschoolse opvang een kwaliteitsimpuls nodig heeft.
- De meningen over de duidelijkheid van de doelstelling van de buitenschoolse opvang zijn noch sterk positief, noch negatief.
- Men is positief over de mate waarin de buitenschoolse opvang aansluit op de behoefte van jongere kinderen.
- De opvatting over de aansluiting op de behoefte van oudere kinderen is duidelijk negatiever ($p < .001$). Gemiddeld genomen luidt het oordeel van de pe-

dagogisch medewerkers 'neutraal'. De twee andere groepen zijn het echter (in lichte mate) oneens met de stelling dat de buitenschoolse opvang aansluit op de behoefte van 9- tot 12-jarigen.

- De buitenschoolse opvang sluit redelijk aan op de behoefte van ouders, al worden hier niet de hoogste scores gegeven, met name niet door de ouders zelf.
- Redelijk tevreden is men weer over het plezier dat de kinderen op de buitenschoolse opvang hebben.
- Daarbij sluit ook de opvatting aan dat de kinderen zich niet zozeer zullen vervelen.
- De buitenschoolse opvang heeft toch wel een imagoprobleem, met name naar het oordeel van de deskundigen.

Voor ouders en pedagogisch medewerkers waren er elk nog drie specifieke stellingen geformuleerd. Voor de ouders ging dat om de mogelijkheden die de buitenschoolse opvang hen biedt om arbeid en ouderschap te combineren. Voor de pedagogisch medewerkers ging het om hun tevredenheid over het werken in de buitenschoolse opvang. De resultaten van de beantwoording van deze vragen zijn opgenomen in respectievelijk tabel 4.2 en 4.3.

Tabel 4.2 Meningen van ouders over afstemming tussen arbeidsuren en buitenschoolse opvang (scores tussen 1-5)

Stelling	**Oordeel ouders**
-De openingstijden zijn geschikt om werk en zorg te combineren	3.6
-Er is voldoende mogelijkheid voor opvang in vakantieperiodes	4.1
-Er is voldoende flexibiliteit bij de afname van dagen	2.8

De ouders blijken tevreden over de openingstijden en over de opvang tijdens de vakantieperiodes. Minder tevreden zijn zij echter over de mate waarin het mogelijk is om het kind op andere dan de vastgelegde dagen naar de buitenschoolse opvang te brengen.

Tabel 4.3 Meningen van pedagogisch medewerkers (scores tussen 1-5)

Stelling	Oordeel pedagogisch medewerker
-Het werk in de bso is aantrekkelijk	3.8
-Het werk in de bso biedt carrièremogelijkheden	2.6
-Mijn opleiding heeft mij voldoende geleerd over het werken in de bso	2.8

De *pedagogisch medewerkers* zijn, gemiddeld genomen, behoorlijk tevreden over hun werk. Over hun carrièremogelijkheden zijn zij minder positief, en terugblikkend op hun opleiding vinden zij niet dat zij daar voldoende hebben geleerd voor hun werk in de buitenschoolse opvang. Daarop komen we later nog terug via de meer specifieke vragen over de opleidingsachtergrond van pedagogisch medewerkers.

4.2 Analyse van de kwaliteitsaspecten

Het tweede deel van de vragenlijst bevatte veertig uitspraken over: doelstellingen & inhoud, pedagogisch beleid, pedagogisch klimaat en de opleiding voor pedagogisch medewerkers. Telkens werd zowel een oordeel gevraagd over het belang als over de ervaren praktijk. Het oordeel over het belang kon uitgedrukt worden in een score van 0 tot en met 4: zeer klein, klein, groot of zeer groot. Het oordeel over de praktijk konden de respondenten eveneens aangeven op een vierpuntsschaal, hier in de termen: slecht, matig, redelijk en goed. In de analyses zijn steeds ook de verschillen berekend tussen de belangscores en de praktijkscores, deze worden uitgedrukt in de verschilscores.
Wanneer we de antwoorden op alle veertig vragen per respondentgroep samennemen ontstaat het beeld van zoals weergegeven wordt in figuur 4.1.

Figuur 4.1 Belang-, praktijk- en verschilscores voor deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers voor alle stellingen uit de vragenlijst samen

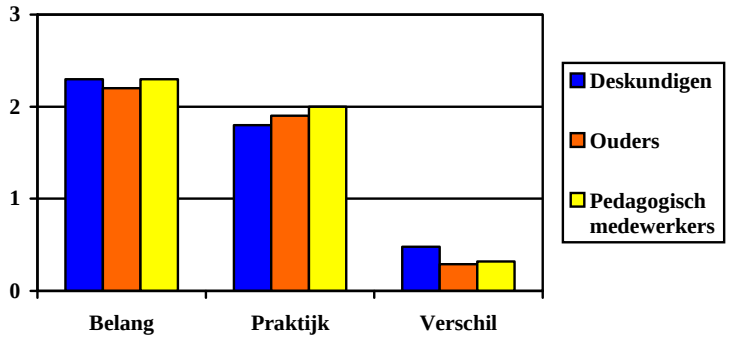

De vergelijking tussen de drie respondentgroepen, en hun oordeel over het belang en de praktijk van de diverse kwaliteitsaspecten van de buitenschoolse opvang, laat drie patronen zien.

Allereerst blijkt bij de analyse van de scores voor het toegekende belang dat meer aspecten belangrijk worden gevonden dan onbelangrijk: de gemiddelde score ligt op 2.2, dus tussen de waardering 'belangrijk' en 'zeer belangrijk' in. De deskundigen (2.3) en de pedagogisch medewerkers (2.3) onderstrepen bij iets meer aspecten het belang dan de ouders (2.2). De overeenkomsten tussen de drie groepen zijn echter groter dan de verschillen. Dat er zo'n algemene overeenstemming bestaat over het belang van de genoemde kwaliteitsaspecten van de buitenschoolse opvang is bovendien niet zo verwonderlijk. De lijst van aspecten is immers gebaseerd op de zaken die al uit de literatuur naar voren zijn gekomen (zie ook Fukkink e.a. 2005 voor een vergelijkbare bevinding bij de NCKO-peiling voor de dagopvang van jongere kinderen).

Ten tweede komt uit de scores voor de mate waarin de praktijk voldoet aan de verschillende criteria een beeld naar voren van - soms zeer krappe - 'voldoendes' (scores van 2 en net daarboven, die de beoordeling 'redelijk' weergeven), enkele duidelijke 'onvoldoendes', maar ook een hoge waardering voor een aantal aspecten van de praktijk van de buitenschoolse opvang. De gemiddelde scores over alle aspecten samen zijn: 1.8 voor de deskundigen, 1.9 van de ouders en 2.0 voor de pedagogisch medewerkers. De drie groepen verschillen op dit punt niet statistisch significant van elkaar (p = .13). De pedagogisch medewerkers, die gemiddeld ge-

nomen dus iets positiever oordelen, geven vaker een hogere score als het gaat om de kernaspecten van de dagelijkse opvang, maar blijken even kritisch en soms zelfs kritischer dan de twee andere groepen als het gaat om enkele randvoorwaarden voor hun werk.
Ten derde blijken de scores die men toekent aan het belang van bepaalde zaken grosso modo net iets hoger te liggen dan de scores voor de beoordeling van de mate waarin de praktijk voldoet. De meeste verschilscores zijn dan ook positief. Op veel punten liggen de belang- en praktijkscores dicht bij elkaar. Er zijn echter ook enkele aspecten waar de verschillen wat extremer zijn. Afgaand op een onderlinge vergelijking van de verschilscores, zien de deskundigen iets meer ruimte voor verbetering (gemiddelde verschilscore: 0.5), dan de ouders (0.3) en de pedagogisch medewerkers (0.3) (p = .008). Dit verschil ontstaat doordat de groep van deskundigen iets hogere scores geeft voor het belang en juist weer iets lagere scores voor de praktijk (zie figuur 4.1).

Ook voor de vier hoofdcategorieën uit de vragenlijst is een vergelijking gemaakt van de verschilscores van de drie respondentgroepen. Opnieuw ontstaat een duidelijk gedeeld patroon, dat weergegeven is in figuur 4.2 hieronder.

Figuur 4.2 Verschilscores per categorie: Doelstelling en inhoud, Pedagogisch beleid, Pedagogische kwaliteit en Opleiding

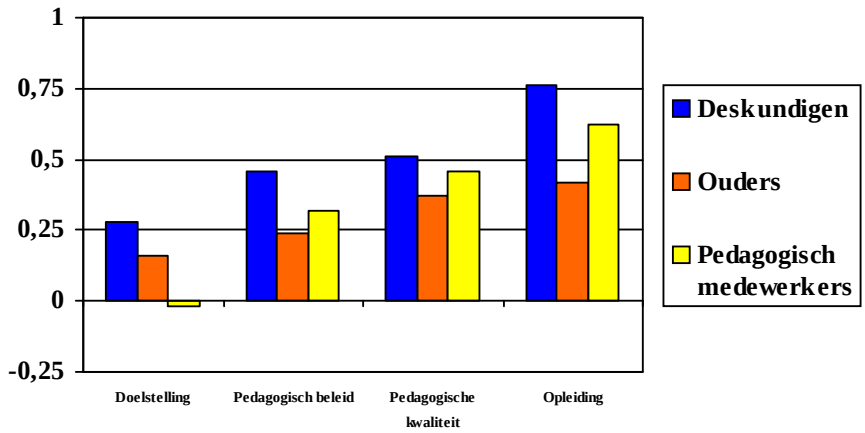

De scores van de groepen verschillen onderling weliswaar, maar lopen consequent op van doelstelling en inhoud, naar pedagogisch beleid, pedagogische kwaliteit en opleiding. Anders gezegd, de discrepantie tussen het belang dat wordt toegekend aan een bepaalde categorie en de mening over in welke mate de praktijk hieraan voldoet is het geringst bij de doelstelling en inhoud van de buitenschoolse opvang en is het grootst bij de opleiding.[28]

4.2.1 Doelstelling en inhoud

Het eerste cluster van stellingen in dit deel van de vragenlijst had betrekking op de doelstelling en inhoud van de buitenschoolse opvang. In totaal waren er twaalf uitspraken waarover de respondenten hun mening gaven. De resultaten zijn per item weergegeven in tabel 4.4.

[28] Een negatieve score houdt in dat de waardering voor de praktijk op een bepaald kwaliteitsaspect groter is dan het belang dat eraan wordt gehecht.

Tabel 4.4 Gegevens voor Doelstelling & Inhoud van de buitenschoolse opvang: deskundigen (Des), ouders (Ou) en pedagogisch medewerkers (PW)

	Belang			*Praktijk*			*Verschil*		
	Des	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*
Doelstelling & inhoud									
Kwalitatief goede bso moet …									
.. kinderen gericht stimuleren	2.0	2.0	2.0	1.9	1.8	2.1	0.0	0.1	-0.1
.. het leren en de cognitieve ontwikkeling van kinderen ondersteunen	1.4	1.5	1.6	1.8	1.8	2.0	-0.4	-0.3	-0.5
.. ontspanning en recreatie bieden aan kinderen	2.7	2.7	2.7	2.3	2.3	2.5	0.5	0.4	0.2
.. de creatieve ontwikkeling stimuleren	2.2	2.0	2.2	2.0	2.0	2.5	0.2	0.0	-0.4
.. de sociale ontwikkeling stimuleren	2.5	2.3	2.4	2.3	2.2	2.6	0.2	0.1	-0.2
.. sport en beweging stimuleren	2.4	2.2	2.3	1.6	1.6	2.0	0.8	0.6	0.4
.. een gevarieerd aanbod van activiteiten aanbieden	2.5	2.4	2.4	1.8	1.7	2.2	0.7	0.7	0.2
.. voldoende uitdaging bieden in activiteiten, inrichting en materialen	2.6	2.4	2.4	1.8	1.8	1.9	0.8	0.6	0.6
.. begeleiden naar zelfstandigheid en autonomie van het kind	2.3	1.9	2.3	2.0	1.9	2.3	0.3	0.0	-0.1
.. een evenwichtig programma aanbieden dat balans biedt tussen flexibiliteit en structuur	2.3	2.2	2.1	2.0	1.9	2.3	0.4	0.3	-0.2
.. verschillende soorten uitstapjes organiseren	1.6	1.4	1.9	1.9	1.8	1.9	-0.3	-0.4	0.0
.. kinderen in een deel van de tijd laten kiezen wat zij gaan doen en met wie	2.5	2.3	2.4	2.3	2.3	2.5	0.2	-0.1	-0.1

Toelichting: De scores voor 'Belang' liggen tussen 0 en 3: 'Het belang hiervan is ...' (0=zeer klein, 1=klein, 2=groot, 3=zeer groot). De scores voor 'Praktijk' liggen ook tussen 0 en 3: 'De huidige bso-praktijk voldoet hieraan …' (0=slecht, 1=matig, 2=redelijk en 3=goed). De scores voor 'Verschil' betreffen het verschil tussen beide ('Belang' - 'Praktijk'). Verschilscores groter dan 0.75 zijn onderstreept. Verschilscores die voorafgegaan worden door een –teken duiden erop dat het belang dat aan een bepaald aspect wordt gehecht is, minder groot is dan de waardering van de praktijk op dat punt.

Belangrijke kwaliteitsaspecten van doelstelling en inhoud

De belangrijkste doelstelling van de buitenschoolse opvang is ontspanning en recreatie te bieden aan kinderen, zo vinden deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers eensgezind. Daarnaast vindt men de stimulering van de sociale ontwikkeling erg belangrijk, plus een gevarieerd activiteitenaanbod en voldoende uitdaging in activiteiten, inrichting en materialen. Ook sport en beweging en een vrije keuze van de kinderen voor wat en met wie zij spelen scoren hoog. Wat minder hoog op de prioriteitenlijst staan: gericht stimuleren, creatieve ontwikkeling, begeleiding naar zelfstandigheid en een evenwichtig programma. Al deze aspecten vinden de respondenten echter nog steeds van groot belang.

Zaken die betrekking hebben op een meer 'schoolse' aanpak, zoals leren en cognitieve ontwikkeling, worden beduidend minder hoog gewaardeerd, en ook dat geldt voor alle drie de groepen respondenten. De buitenschoolse opvang ziet men, zo gezegd, eerder als een 'speelplaats' dan als een 'werkplaats'. In Engelse terminologie kan men ook zeggen dat buitenschoolse opvang meer wordt beschouwd als 'after school care' en minder als een 'after school program'. Ook het organiseren van uitstapjes vinden de respondenten wat minder belangrijk als doelstelling voor de buitenschoolse opvang.

Wat verder opvalt is dat de deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers op groepsniveau redelijk eensgezind zijn over de doelstelling van de buitenschoolse opvang. De scores van de drie groepen liggen over het algemeen dicht bij elkaar. Er zijn twee opvallende uitzonderingen op dit algemene beeld. De ouders vinden de begeleiding naar zelfstandigheid en autonomie van het kind, duidelijk wat minder belangrijk dan de deskundigen en de pedagogisch medewerkers. En de pedagogisch medewerkers vinden het organiseren van uitstapjes belangrijker dan de twee andere groepen.

Praktijkoordelen over doelstelling en inhoud

Over het algemeen zijn de drie respondentgroepen van oordeel dat de buitenschoolse opvang redelijk voldoet als het gaat om aspecten van doelstelling en inhoud. Met name is men positief over de mate waarin de buitenschoolse opvang er in de praktijk in slaagt om ontspanning en recreatie te bieden en de sociale ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Ook kunnen de kinderen in voldoende mate kiezen wat zij doen en met wie. Alle drie de aspecten werden bovendien ook als erg belangrijk beoordeeld.

Chillen, skaten, gamen

Er zijn echter ook enkele aspecten waarover men in de praktijk wat minder tevreden lijkt: sport en beweging, een gevarieerd aanbod aan activiteiten, voldoende uitdaging in activiteiten, inrichting en materialen krijgen lage waarderingsscores (tussen 'matig' en 'redelijk' in) van met name de deskundigen en de ouders. Vooral stimulering van sport en beweging vindt men kennelijk te kort schieten. (Er zijn ook relatief lage scores voor enkele andere aspecten, maar dat zijn dan aspecten die ook in wat mindere mate van belang worden geacht).

Verschillen tussen belang en praktijk bij de doelstelling en inhoud
Afgaand op de verschilscores tussen belang en praktijk zijn er twee duidelijke verbeterpunten naar de mening van de drie respondentgroepen. De buitenschoolse opvang zou sport en beweging meer moeten stimuleren én meer uitdaging moeten bieden in activiteiten, de inrichting en materialen. Deskundigen en ouders vinden bovendien dat versterking mogelijk is als het gaat om een gevarieerd aanbod aan activiteiten. Voor de pedagogisch medewerkers is dat een minder urgent aandachtspunt.

Overige kwaliteitsaspecten en opmerkingen over doelstelling en inhoud
De vragenlijst bood de respondenten de gelegenheid om per thema aanvullende kwaliteitsaspecten te noemen. De antwoorden op de open vragen zijn opgenomen in bijlage 6a. Soms gaat het om een onderstreping van de aspecten die al in de gesloten vragen waren opgenomen. Ook komen enkele nieuwe aspecten naar voren. Zo wijst een aantal respondenten op het belang van een 'huiselijke omgeving' (“een warm plekje na school”, een “veilige omgeving”), op de specifieke behoeften van oudere kinderen (“de oudere kinderen lijken vergeten te worden”), en op de noodzaak aan te sluiten bij ontwikkelingen als de brede school of wijkgebonden dagarrangementen. Velen benadrukken verder dat de buitenschoolse opvang echt een vorm van vrije tijdsbesteding is én moet blijven, waarin kinderen zich ook af en toe moeten mogen vervelen. Terwijl ongeveer evenveel respondenten juist vinden dat er best het nodige aan stimulerende activiteiten zou mogen worden aangeboden. Muziek, beweging, creatieve bezigheden, computergebruik en vredesopvoeding, zijn slechte enkele van de genoemde mogelijkheden.

4.2.2 Pedagogisch beleid

Het tweede cluster van vragen betrof het pedagogisch beleid. In totaal waren hierover zes uitspraken opgenomen in de vragenlijst. De scores per item zijn opgenomen in tabel 4.5.

Tabel 4.5 Oordelen over belang en praktijk op het gebied van Pedagogisch beleid van de bso: deskundigen (Des), ouders (Ou) en pedagogisch medewerkers (PW)

	Belang			*Praktijk*			*Verschil*		
Pedagogisch beleid	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*
-Een duidelijk pedago gisch beleid op schrift	2.5	2.1	2.4	2.3	2.1	2.6	0.2	0.0	-0.2
-Inspraak van kinderen	2.4	1.9	2.4	1.9	1.9	2.0	0.4	0.0	0.4
-Duidelijke regels m.b.t. praktische zaken	2.4	2.4	2.4	2.5	2.3	2.6	-0.1	0.1	-0.1
-Actief beleid t.o.v. di versiteit kinderen (etni citeit, fysieke handicap, speciaal onderwijs, etc.)	2.0	1.6	2.0	1.5	1.6	1.8	0.5	0.0	0.2
-Communicatie tussen de school en de bso	2.3	2.2	2.3	1.3	1.3	1.7	**1.0**	**1.0**	0.6
-Een leerlingvolgsysteem met gegevens van zowel school als bso	1.6	1.3	1.8	0.9	1.1	0.8	0.8	0.3	0.9

Belangrijke kwaliteitsaspecten van pedagogisch beleid

De belangrijkste aspecten als het gaat om pedagogisch beleid zijn naar het oordeel van de respondenten: duidelijke regels over praktische zaken, een duidelijk pedagogisch beleid op schrift en communicatie tussen de school en de buitenschoolse opvang. De ouders leggen (afgezien van de duidelijke regelgeving) iets minder nadruk op deze aspecten dan de deskundigen en pedagogisch medewerkers, maar ook zij vinden het belang ervan groot. Deskundigen en pedagogisch werkers vinden bovendien inspraak van kinderen een actief diversiteitsbeleid van groot belang. Opnieuw geldt dit in (veel) mindere mate voor de ouders. Geen van de drie groepen hecht tot slot veel belang aan een leerlingvolgsysteem in samenwerking met de school, en ook hier geldt dat nog wel het minst voor de ouders.

Chillen, skaten, gamen

Praktijkoordelen over pedagogisch beleid
Aan de belangrijkste aspecten van het pedagogisch beleid wordt door de praktijk voldaan naar de mening van de respondenten. Zij beoordelen de duidelijkheid van de regels over praktische zaken als redelijk tot goed. Hetzelfde geldt voor het pedagogisch beleid zoals dat op schrift staat. De inspraakmogelijkheden voor kinderen vindt men redelijk.
Minder positief is men als het gaat om een actief diversiteitbeleid in de praktijk. De communicatie met de school en de mate waarin de praktijk gebruikmaakt van een leerlingvolgsysteem met gegevens van de school en de buitenschoolse opvang, waardeert men als hooguit matig. De pedagogisch medewerkers zijn 'milder' in hun oordeel over de praktijk op deze aspecten, maar ook zij zijn kennelijk niet echt tevreden.

Verschillen tussen belang en praktijk van het pedagogisch beleid
Verreweg het belangrijkste verbeterpunt in het pedagogisch beleid is de communicatie tussen de school en de buitenschoolse opvang. Dat geldt het sterkst voor de deskundigen en de ouders[29], maar in iets minder sterke mate ook voor de pedagogisch medewerkers. De verschilscores van de deskundigen en pedagogisch medewerkers zijn ook relatief hoog op het aspect van het leerlingvolgsysteem. Daarvoor geldt echter dat zij het ook niet heel erg belangrijk lijken te vinden. Op de overige aspecten liggen belang en praktijk dicht bij elkaar naar de mening van de respondenten.

Overige kwaliteitsaspecten en opmerkingen over pedagogisch beleid
De respondenten noemen nog enkele andere kwaliteitsaspecten die onder het pedagogisch beleid gerangschikt kunnen worden. Meestal hebben deze aspecten tevens raakvlakken met het pedagogisch klimaat en de doelstellingen van de buitenschoolse opvang. Een overzicht van de antwoorden op de open vraag is opgenomen in bijlage 6b.

---

[29] Gezien de uitkomsten van de panelgesprekken is het overigens voorstelbaar dat de invulling van die communicatie tussen school en bso voor ouders een andere is dan voor de twee andere respondentgroepen. Uit de interviews en gesprekken met ouders komen vooral heel praktische afstemmingsproblemen naar voren: de school die vrije studiedagen niet doorgeeft aan de bso waardoor er op die dagen opeens geen opvang beschikbaar is, om een voorbeeld te noemen.

Samengevat vinden de respondenten het bijvoorbeeld van belang dat in het pedagogisch beleid aansluit op de vier basisdoelen -uit het kwaliteitsmodel van Riksen-Walraven- dat er expliciet onderscheid wordt gemaakt tussen jongere en oudere kinderen, en dat er aandacht is voor opvoeding, waarden en normen, acceptabel gedrag en het oplossen van conflicten.
Daarnaast komt regelmatig naar voren dat beleid op papier nog niet hetzelfde is als dagelijkse praktijk. Een "niet alleen zeggen maar ook doen"-motief spreekt uit veel van de gemaakte opmerkingen. Hoe voorkom je dat het pedagogisch beleid "geen stuk papier in een map blijft", vraagt een respondent zich af, of een "bureaudocument waar je als ouders niets voor koopt." Interessant vindt men dan ook de vraag naar de vorm en werkwijze van het pedagogisch beleid: het pedagogisch beleid dient besproken te worden met ouders en in het team, moet worden getoetst aan de praktijk en, waar nodig, worden geactualiseerd naar aanleiding van recente ontwikkelingen. Sommigen geven de voorkeur aan een beleidsplan dat is uitgewerkt in een concreet werkplan, omdat dit laatste concrete handvatten geeft voor de leid(st)ers. Anderen kiezen juist voor een breed, maar globaler beleidsplan dat een kader schetst voor de dagelijkse praktijk om een "stapeling van regeltjes" te voorkomen (zie ook Miltenburg & Singer, 1994).
Overigens geven de respondenten de voorkeur aan de term "kindvolgsysteem" in plaats van "leerlingvolgsysteem" zoals wij in de vragenlijst hadden geformuleerd.

4.2.3 Pedagogische kwaliteit

Het derde cluster van vragen had betrekking op de pedagogische kwaliteit op de buitenschoolse opvang. Daarover waren in de vragenlijst dertien stellingen opgenomen over groepsleiding, speelgenootjes, inrichting van de ruimtes, gelegenheid voor privacy, buitenspeelmogelijkheden etcetera. De scores per item zijn opgenomen in tabel 4.6.

Tabel 4.6 Gegevens voor Pedagogische kwaliteit van de bso: deskundigen (Des), ouders (Ou) en pedagogisch medewerkers (PW)

	Belang			*Praktijk*			*Verschil*		
Pedagogische kwaliteit	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*
-Voldoende leid(st)ers op de groep	2.6	2.6	2.7	2.4	2.2	2.0	0.3	0.4	0.7
-Hulp/assistenten voor de groepsleiding ('meer handen op de groep')	2.0	2.0	2.2	1.3	1.6	1.0	0.7	0.4	**1.2**
-Voldoende continuïteit van personeel ('vaste gezichten')	2.6	2.6	2.6	2.0	2.1	2.2	0.6	0.5	0.4
-Voldoende continuïteit van de groep kinderen	2.0	2.1	2.1	2.3	2.4	2.6	-0.3	-0.4	-0.5
-Aanwezigheid van geschikte speelgenootjes	2.4	2.4	2.3	2.4	2.3	2.4	0.0	0.1	-0.1
-Ondersteunende en warme groepsleiding	2.7	2.6	2.7	2.4	2.4	2.5	0.3	0.3	0.2
-Goede verhouding man nen/vrouwen in de groepslei ding	2.1	1.6	2.0	0.7	1.1	0.7	**1.4**	0.5	**1.2**
-Groepsleiding die goed kan omgaan met drukkere of juist stillere kinderen	2.6	2.5	2.6	1.9	2.0	2.3	0.7	0.6	0.3
-Privacy voor het kind, moge lijkheid om je te kunnen te rugtrekken	2.4	2.3	2.5	1.6	1.5	1.5	0.8	0.8	**1.0**
-Uitwisseling ouders en groepsleiding bij halen of ander vast moment	2.4	2.4	2.4	1.9	2.0	2.3	0.5	0.5	0.1
-Een eigen, aparte ruimte voor de bso	2.6	2.5	2.7	2.3	2.5	2.1	0.3	-0.1	0.6
-Aantrekkelijk buitenspeelge bied	2.7	2.7	2.8	1.7	1.9	1.8	**1.0**	0.8	**1.0**
-Goede regeling van het ver voer van de school naar de bso	2.6	2.7	2.7	2.1	2.5	2.5	0.5	0.2	0.2

Belangrijke pedagogische kwaliteitsaspecten

Eigenlijk vinden de respondenten vrijwel alle hierboven genoemde pedagogische aspecten van groot belang, bovendien zijn er nauwelijks verschillen tussen de opvattingen van de deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers. Voor alle drie de groepen staat echter een aantrekkelijke buitenspeelruimte bovenaan de prioriteitenlijst. Daarnaast hecht men vooral een sterk belang aan de pedagogische

kwaliteiten van de groepsleiding. Ten eerste moeten er natuurlijk voldoende pedagogische medewerkers zijn op de groep (en liefst ook assistenten voor de groepsleiding), maar er moet ook sprake zijn van continuïteit ('vaste gezichten') voor de kinderen. De pedagogisch medewerkers moeten in elk geval ondersteunend en warm zijn, en goed kunnen omgaan met zowel de drukke als de stillere kinderen. De buitenschoolse opvang moet kunnen beschikken over een eigen, aparte ruimte waar ook privacymogelijkheden voor de kinderen zijn. De kinderen moeten zich, als ze daaraan behoefte hebben kunnen terugtrekken uit de groep.
Binnen het pedagogische domein beschouwt men verder de aanwezigheid van geschikte speelgenootjes als erg belangrijk, liefst in een vaste samenstelling van de groep. Tot slot hecht men veel belang aan een goede regeling van het vervoer van de school naar de buitenschoolse opvang, en aan uitwisseling tussen buitenschoolse opvang en ouders op vaste momenten. Het enige punt waarop de meningen enigszins uiteenlopen is dat van een goede verhouding tussen mannen en vrouwen in de groepsleiding. Ouders vinden dit een wat minder belangrijke zaak dan de deskundigen en de pedagogisch medewerkers.

Praktijkoordelen over pedagogische kwaliteit
De praktijkscores liggen over het algemeen wat lager dan de belangscores. Tevreden is men over het aantal leidsters op de groep, de continuïteit van het personeel en de groep kinderen, en de warmte en ondersteuning die de groepsleiding de kinderen biedt. Ook de aanwezigheid van voldoende geschikte speelgenootjes is in orde naar de ervaringen van de respondenten. Het zijn allemaal aspecten die de respondenten van groot of zeer groot belang achten.
Echter, er zijn ook zaken waarop de buitenschoolse opvang punten laat liggen volgens de respondenten. Dit is met name van belang waar het gaat om kwaliteitsaspecten waarvan men vindt dat deze wel van groot belang zijn voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang. Het belangrijkste probleemgebied dat naar voren komt, is de buitenspeelruimte die te wensen overlaat. Een ander probleem is dat kinderen weinig ruimte hebben voor privacy of om zich terug te trekken. Helaas kan op basis van deze enquête niet worden achterhaald of het hier ook om een ruimteprobleem gaat (namelijk het ontbreken van afgebakende hoeken, ruimtes in het gebouw waar de kinderen even alleen of met een klein groepje kunnen spelen), of om een te strak groepsprogramma dat weinig ruimte laat voor eigen keuzes, dan wel om een combinatie van beide. In de antwoorden op de open vraag

wordt echter wel vaak expliciet een relatie gelegd met de te kleine ruimtes; een verband met het programma wordt hier niet genoemd. Deskundigen en pedagogisch medewerkers onderstrepen tevens dat de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen in de bso-groepsleiding wel erg scheef ligt.

Verschillen tussen het belang en de praktijk in pedagogische kwaliteit

Op de meeste aspecten van de pedagogische kwaliteit voldoet de praktijk redelijk aan de wensen van de respondenten. Op veel punten is echter ook nog verbetering mogelijk, temeer daar de pedagogische kwaliteit in het algemeen als heel belangrijk wordt beschouwd door alle drie de respondentgroepen. De grootste verschillen tussen belang en praktijk doen zich voor waar het gaat om de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen in de groepsleiding van de buitenschoolse opvang, de aantrekkelijkheid van de buitenspeelruimte en de mogelijkheden voor privacy van de kinderen zijn punten. Hier liggen enkele belangrijke verbeterpunten voor de toekomst.

Er zijn nog enkele andere aspecten waar sprake is van relatief hoge verschilscores. Daar lijkt verbetering echter niet voor alle groepen even urgent. Deskundigen en pedagogisch medewerkers zien graag meer mannen komen, maar ouders vinden dit aspect minder belangrijk. Hetzelfde patroon zien we bij de wens om assistenten op de groep te plaatsen. Hier zijn het vooral de pedagogisch medewerkers die een groot verschil ervaren tussen belang en praktijk, voor ouders is dat kennelijk minder zichtbaar. Deskundigen en ouders vinden op hun beurt veel sterker dan de pedagogisch medewerkers dat verbetering nodig is van de vaardigheden van de groepsleiding in het omgaan met drukkere en stillere kinderen. Ook de uitwisseling met ouders vraagt aandacht.

Overige kwaliteitsaspecten en opmerkingen over pedagogische kwaliteit

In de suggesties die de open vraag over pedagogische kwaliteit oplevert staan de kinderen en de vaardigheden en het enthousiasme van de groepsleiding om met alle soorten kinderen te kunnen omgaan centraal: kind kunnen zijn, je verhaal kwijt kunnen en aandacht voor de oudere kinderen worden bijvoorbeeld genoemd, evenals de wens dat pedagogisch medewerkers beschikken over kwaliteiten op het gebied van bijvoorbeeld sport of kunst, en het belang van het (kunnen) stimuleren van de kinderen. Verder zijn er regelmatig opmerkingen over de groepsgrootte (liefst klein), de leid(st)-kind ratio en de opleiding van het perso-

neel, oftewel de drie klassieke pijlers van de pedagogische kwaliteit. Tot slot geven veel respondenten aan dat ook de ruimte een belangrijke component vormt van wat zij verstaan onder pedagogische kwaliteit: “een prettige binnenruimte met licht, goede temperatuur en akoestiek”, meerdere ruimtes binnen de accommodatie, waaronder een kamer speciaal voor de kinderen van acht jaar en ouder, en buitenspeelmogelijkheden (“nu is het een grote betonnen boel”), bijvoorbeeld in de vorm van “een speel- en ontdekomgeving”. (Zie verder bijlage 6c voor een compleet overzicht van de antwoorden).

4.2.4 Opleiding

Belangrijkste kwaliteitsaspecten voor de opleiding van pedagogisch medewerkers

De waarde van kwalitatief goed bso-personeel laat zich moeilijk overschatten. Voor alle drie de respondentgroepen ligt de score op dit item dicht tegen de hoogste waarde (3) aan. Bovendien vinden de respondenten speciale aandacht voor de buitenschoolse opvang in de beroepsopleiding van groot belang, gevolgd door intervisie, supervisie en nascholing voor degenen die al werkzaam zijn in de buitenschoolse opvang. Verdere professionalisering in de vorm van congresbezoek, het volgen van workshops of het bezoeken van kinderopvangsites en het lezen van vaktijdschriften zijn weliswaar niet onbelangrijk, maar krijgen toch een lagere prioriteit. De respondenten onderstrepen daarmee dus allereerst het belang van de initiële beroepsopleiding, gevolgd door het verder leren op de werkvloer via intervisie, supervisie en nascholing, waarna de meer incidentele vormen van leren (congresbezoek, bezoek van sites, lezen van vaktijdschrift) de rij sluiten. Hoewel het belang van continu leren dus zeker wordt erkend, wijzen zowel de deskundigen en de ouders als de pedagogisch medewerkers zelf met name op het belang van de initiële beroepsopleiding.

Het belangrijkste verschil tussen de drie groepen is dat deskundigen en ouders de inzet van HBO-personeel in de buitenschoolse opvang de moeite waard vinden, terwijl de pedagogisch medewerkers zelf dit niet hoog op de agenda plaatsen. Tegelijkertijd is de inzet van HBO-ers voor geen van de partijen het belangrijkste punt.

Tabel 4.7 Gegevens voor Opleiding: deskundigen (Des), ouders (Ou) en pedagogisch medewerkers (PW)

	Belang			*Praktijk*			*Verschil*		
Opleiding	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*	*Des*	*Ou*	*PW*
-Kwalitatief goed personeel	2.8	2.7	2.7	2.2	2.3	2.4	0.6	0.5	0.3
-HBO-niveau voor een deel van de medewerkers	2.0	1.9	1.5	1.2	1.7	1.4	0.8	0.3	0.1
-Speciale aandacht voor de bso in de beroepsopleiding (SPW)	2.7	2.3	2.5	0.9	1.5	1.1	**1.8**	0.8	**1.4**
-Nascholing van de groepsleiding	2.3	2.2	2.2	1.5	1.7	1.5	0.8	0.6	0.7
-Regelmatige intervisie (tussen collega's onderling)	2.3	2.2	2.4	1.6	1.8	1.8	0.7	0.4	0.6
-Regelmatige supervisie en pedagogische ondersteuning	2.4	2.2	2.3	1.6	1.6	1.5	0.7	0.7	0.8
-Congresbezoek, volgen van workshops	1.8	1.6	2.2	1.3	1.5	1.2	0.4	0.1	0.9
-Gebruik van vaktijdschriften, kinderopvang-sites e.d.	2.0	1.8	2.0	1.8	1.7	1.9	0.3	0.1	0.2

Praktijkoordelen over de opleiding

De meningen over de opleidingspraktijk zijn niet positief. Het personeel wordt nog als kwalitatief redelijk tot goed beoordeeld, maar voor alle expliciete aspecten van hun opleiding zijn de scores lager dan 2. De waardering 2 staat bij de praktijkscores voor de beoordeling 'redelijk', 1 voor 'matig'. Tegelijkertijd zien we bij de belangscores waarden van hoger dan 2, ofwel 'het belang hiervan is groot'. Opvallend is verder dat de respondenten de hoogste praktijkoordelen toekennen aan de 'lichtste' vormen van scholing, namelijk het gebruik van vaktijdschriften en websites en intervisie. De evaluatie van de deskundigheidsbevordering tijdens het werk valt kritischer uit als het gaat om nascholing, supervisie, het volgen van workshops en congressen. De laagste scores zijn er ten slotte als het gaat om het oordeel over de aandacht die de buitenschoolse opvang krijgt in de initiële beroepsopleiding. Zo bezien is het beeld van de opleiding eigenlijk omgekeerd aan wat men zou verwachten, namelijk een beroepsopleiding die een duidelijke basis legt, waarna minder structurele scholingsactiviteiten plaatsvinden ter versterking en aanvulling van de startkwalificaties.

Verschillen tussen belang en praktijk op het gebied van de opleiding
Het contrast tussen het belang dat men hecht aan de opleiding en de mate waarin de praktijk naar het oordeel van de respondenten daaraan voldoet, maakt zichtbaar dat zij dat de opleiding voor de buitenschoolse opvang als een groot knelpunt beschouwen. De verschilscores zijn hier extreem hoog, zeker voor de deskundigen, en de pedagogisch medewerkers zelf, maar ook bij de ouders.
Hét punt waar heel veel te winnen valt, is speciale aandacht voor buitenschoolse opvang in de initiële beroepsopleiding. Dat wordt door alle respondenten onderstreept. Het belang dat men toekent aan een gedegen beroepsopleiding voor de bso-sector wordt niet weerspiegeld in de praktijk, vindt men. Niet alleen wil men meer ruimte zien voor de buitenschoolse opvang in de SPW-opleiding, ook ziet men een belangrijke rol weggelegd voor supervisie en pedagogische ondersteuning tijdens het werken in de praktijk. Deskundigen en ouders, maar vooral ook de pedagogisch medewerkers zelf vinden dat er extra aandacht zou moeten komen voor het bezoeken van workshops en congressen, en voor nascholing van de groepsleiding. Deskundigen zien daarbij ook nog een andere weg naar professionalisering openstaan. Zij vinden dat een deel van de medewerkers een opleiding op HBO-niveau gevolgd zou moeten hebben. De pedagogisch medewerkers vinden dat van minder groot belang, en ervaren op dit punt ook geen discrepantie tussen belang en praktijk.

Overige kwaliteitsaspecten en opmerkingen over de opleiding
Opnieuw nemen vrijwel alle respondenten ook de kans om via de open vraag hun suggesties voor de opleiding aan te geven. Een overzicht van alle antwoorden is opgenomen in bijlage 6d. Enkele ouders merken overigens op dat zij geen zicht hebben op de inhoud van de opleiding, maar dat zij een goede voorbereiding uitermate belangrijk vinden. Ook via de eigen antwoorden wordt duidelijk dat een specialisatie, of in elk geval meer aandacht voor de buitenschoolse opvang in de opleiding wenselijk worden gevonden. En de invulling van die aandacht kent een groot aantal aspecten: goede stages, liefst op meerdere bso's, goede gesprekken met ouders kunnen voeren, ontwikkelingspsychologie, aandacht voor sport en beweging, aandacht voor interesses van oudere kinderen (en dan niet alleen knutselen), en voor het omgaan met kinderen met een handicap. Opvallend is ook dat enkele malen BHV (bedrijfshulpverlening) en EHBO (inclusief algemene kennis over gezondheid) expliciet worden genoemd als aandachtspunt voor de opleiding.

De mening van deskundigen over de opleiding

Aan de deskundigen is nog een aantal extra stellingen voorgelegd over de beroepsopleiding (zie Tabel 4.8 hieronder).

Tabel 4.8 Meningen van deskundigen over de opleiding (scores tussen 1 = zeer mee oneens, en 5 = zeer mee eens)

Stelling	Oordeel deskundigen
-Een aparte afstudeerrichting/specialisatie bso is nodig	3.8
-Het beroepscompetentieprofiel voor de bso biedt voldoende hou vast voor de opleiding	3.0
-Er zijn goede bso-leerplekken voor stage en opleiding	3.4
-Aandacht voor bso in opleiding op MBO, HBO en universitair niveau	4.2
-Samenwerking tussen het ROC en bso's in de regio	4.3
-Gebruik van video-interactiebegeleiding	3.9
-Ontwikkeling van speciale modules voor de bso	4.3

De deskundigen vinden met name drie aspecten van belang als het gaat om de kwaliteit van de opleidingen: er zouden speciale modules voor de buitenschoolse opvang ontwikkeld moeten worden, de samenwerking tussen de bso's en de Regionale Opleidings Centra (ROC's) kan worden versterkt, en er zouden zowel opleidingen op MBO, als op HBO en universitair niveau moeten zijn waarin aandacht is voor de buitenschoolse opvang. Ook video-interactiebegeleiding en een aparte afstudeerrichting of specialisatie bso mag rekenen op steun van de deskundigen. Over de stelling “er zijn goede bso-leerplekken voor stage en opleiding” en over het relatief recent opgestelde beroepscompetentieprofiel voor de pedagogisch medewerker-bso (zie Van Hattum & Van de Haterd, 2006) oordelen de deskundigen noch positief, noch negatief.

Meningen van de pedagogisch medewerkers zelf

Ook de pedagogisch medewerkers is gevraagd de opleidingen te beoordelen. Bij hen zijn daarvoor twee open vragen, in de vorm van aanvulzinnen gebruikt. De eerste zin luidde: “Waar ik in mijn opleiding veel aan heb gehad voor het werken in de bso is ……..” De tweede zin was: “Wat ik in mijn opleiding heb gemist voor het werken in de bso is…..”

De antwoorden op deze open vragen, die voor een deel zijn gecategoriseerd, zijn weergegeven in bijlage 6e en 6f. Kort samengevat zijn er weliswaar enkele positieve reacties op de eerste vraag naar waardevolle onderdelen van de opleiding: activiteiten organiseren, methodisch handelen tijdens activiteiten, pedagogische stromingen, omgaan met kinderen, observeren, werken met zorgkinderen en dergelijke. Het aantal negatieve reacties overtreft de positieve echter vele malen. Ook de eerste vraag roept namelijk al reacties op als: 'nvt', 'eigenlijk niks' of 'voor zover ik mij kan herinneren is de ns/bso niet ter sprake geweest'. Waar de pedagogisch werkers graag meer over hadden willen leren, blijkend uit hun antwoorden op de tweede vraag, is samen te vatten als: pedagogiek van het oudere kind, het omgaan met verschillen in leeftijd en gedrag, en het omgaan met grote groepen kinderen (en EHBO). De conclusie lijkt dan ook gerechtvaardigd dat pedagogisch medewerkers de beroepsopleiding zoals zij die hebben gevolgd niet optimaal afgestemd vinden op de bso-praktijk.

4.3 Suggesties ter versterking van de buitenschoolse opvang

In het laatste gedeelte van de vragenlijst gaven de respondenten nog een aantal suggesties ter versterking van de buitenschoolse opvang. Een deel van deze suggesties heeft betrekking op de punten die hiervoor al zijn besproken, maar er komen ook enkele nieuwe zaken naar voren. Die vatten we hieronder samen.

Een rode draad in de suggesties is dat de buitenschoolse opvang serieus dient te worden genomen en meer aandacht verdient, minstens zoveel als de dagopvang van het jongere kind (0-4 jaar), waar nu teveel de ogen op zijn gericht, aldus een ouder. Naast de aandacht voor allerlei inhoudelijke zaken is er ook enige aandacht voor de verbetering van het imago van de buitenschoolse opvang op zijn plaats. 'Naar een sportclub gaan is goed', merkt een ouder bijvoorbeeld op, 'naar de bso gaan is zielig. Naar de bso gaan moet ook goed worden gevonden'. Een deskundige gaat nog een stap verder: 'Het aanbod van de bso moet dusdanig goed zijn dat ouders hun kind tekort doen als zij géén gebruik maken van bso!' Bij het werken aan de beeldvorming en imagoverbetering moet men 'laten zien wat er gebeurt: de lol, de activiteiten, de professionaliteit' en duidelijk maken dat de bso een 'prima vervanging [is] voor de moeder die thuis zit met de thee', aldus een pedagogisch

medewerker. De 'bso zou zich meer kunnen profileren als keukentafelexpertisecentrum', zo suggereert zelfs een ouder, want 'op de bso loopt veel laagdrempelige, goede en praktische deskundigheid rond die ook voor thuis veel beter benut zou kunnen worden.'
Samenhangend met het thema van aandacht voor de buitenschoolse opvang is het accent op het eigen karakter van de buitenschoolse opvang. De buitenschoolse opvang is geen dagopvang en geen school, zo geven velen te kennen. Tegelijkertijd heeft de buitenschoolse opvang hier wel mee te maken. De buitenschoolse opvang moet bovendien ook aansluiten bij de thuissituatie en ook op de werkomstandigheden van de ouders, zo geven met name ouders aan. Een belangrijke kwestie is dan ook hoe deze aansluiting op al deze verschillende vlakken moet worden gerealiseerd in de praktijk. Moet de buitenschoolse opvang zich aanpassen aan de school of andersom? Moet de opvang zich aanpassen aan de ouders en hun wensen of andersom? Of hebben kinderen het laatste woord omdat hun belang uiteindelijk voor gaat, zoals sommigen aangeven?

Doelstelling

Ouders vergelijken de buitenschoolse opvang het liefst met de situatie thuis. De buitenschoolse opvang moet 'geen schooltje spelen dus, maar [een] echte thuissituatie creëren, samen met de ouders en de kinderen'. Of in de woorden van twee andere respondenten: de buitenschoolse opvang is een 'vervanging van de huiskamer' en '"huiselijke" ingrediënten' zijn hier dus op hun plaats.
Het 'huiselijke' beeld van buitenschoolse opvang verdraagt zich slecht met opvang op grote schaal ('Meer dan 100 kindplaatsen is te massaal') en bij sommigen doemt zelfs het schrikbeeld van een 'kinderfabriek' op ('Geen bso met meer dan drie stamgroepen. Geen kinderfabrieken'). Ook moeten de groepen niet te groot zijn ('niet met 40 in een klaslokaal sap drinken') en de verhouding tussen het aantal pedagogisch medewerkers en het aantal kinderen niet te scheef ('geen 1 op 15 maar 1 op 10 handhaven'), ook bij groep van de oudere kinderen die 'misschien zelfs meer aandacht nodig heeft'. De pedagogisch medewerkers zouden ook aandacht moeten besteden aan de groep en het groepsproces, zeker omdat de kinderen vaak van verschillende scholen komen. Werken met kleinere groepen maakt het beter mogelijk exclusieve aandacht te geven aan individuele kinderen of een klein groepje kinderen. Deze kinderen, zo wordt benadrukt, verschillen onderling sterk van elkaar. Niet alleen heeft het ene kind een andere achtergrond dan het

andere, maar ook kan het soms gaan om een 'probleemkind', een kind met een bepaalde stoornis, een kind dat zich verveelt of geen zin heeft in een spelletje, om een greep te doen uit de beschrijvingen die zijn gegeven. De 'leidster-kind ratio' is bovendien van direct belang voor de werkdruk van de pedagogisch medewerkers. Regelmatig wordt aangegeven dat zij wel wat assistentie in de vorm van 'extra handen op de groep' zouden kunnen gebruiken.

Programma

De buitenschoolse opvang moet bij voorkeur een andere omgeving en sfeer bieden dan school. Illustratief in dit verband zijn citaten als 'het mag geen school zijn', 'ik vind: het is vrije tijd, weg met alle ontwikkeling', of 'Ik word er helemaal naar van als ik een folder van een bso lees die vol staat met ontwikkeling zus, volgsysteem zo, stimuleren dit, stimuleren dat'. Dit betekent uiteraard niet dat men niets moet doen. Ook alleen vrij spel – op woensdag 'bijna de hele middag van 12.00 tot 18.00u' - is niet zo geschikt. De bso moet 'niet fungeren als een soort opvanghuis, maar duidelijk, doelgericht en taakstellend te werk gaan' en moet 'kinderen stimuleren in alle opzichten'. Ook huiswerkbegeleiding heeft een plek in de buitenschoolse opvang. De opvang moet structuur en uitdaging bieden in de vorm van een duidelijk programma met veel afwisseling en een balans van 'vrije' en 'gestuurde' activiteiten ('niet altijd maar kleuren', 'niet zomaar laten rondrennen', 'niet te lang sport achter elkaar', 'iets anders dan knutselen'). Of zoals één respondent kernachtig uitdrukt: 'Haal de o maar uit bso. Ik zou er bsa van maken: buitenschoolse activiteiten'.

Een ideaal bso-programma, zo lijkt het, biedt activiteiten die uitdagend zijn en zeker niet te schools (vanuit een ander perspectief is aangegeven dat je met een aantrekkelijk activiteitenplan 'geen kinderen verliest aan de concurrent'). De aangeboden activiteiten kunnen cursorisch en cyclisch – zoals zwem- of muziekles – en dus 'een langere adem' hebben, 'zodat een kind een leuk vooruitzicht heeft'). Ook moeten kinderen de mogelijkheid hebben voor 'stil spel' en 'alleen spel'. Belangrijk is ook dat het programma aansluit op de behoeftes van jongens, die meer behoefte hebben aan 'stoere' activiteiten.

Veel genoemde activiteiten zijn sport in de vorm van gym, zwemles, maar ook 'toernooitjes' of een parcours, gevolgd door culturele activiteiten, zoals muziek, dans (streetdance), toneel en zang en fotografie. Ook techniek, koken, werken met de computer en tuinieren zijn genoemd. Ook kunnen soms uitstapjes worden ge-

organiseerd, ook buiten de vakantieperiode en ook op drukkere dagen zodat alle kinderen de kans krijgen hieraan deel te nemen. De buitenschoolse opvang kan kinderen ook in aanraking brengen met de natuur maar ook met allerlei bedrijven. Om een zo breed en interessant activiteitenaanbod aan te bieden moeten bso's aansluiting zoeken met diverse clubs en organisaties in de buurt. In dit verband vergelijkt een aantal respondenten de buitenschoolse opvang met de Brede School.
Daarnaast geldt voor elk programma dat kinderen eigenlijk eerst de ruimte moeten krijgen om 'uit te razen' en te 'rauzen' na een lange schooldag om daarna pas te beginnen aan een bepaalde activiteit. Belangrijk is bovendien dat kinderen altijd moeten kunnen kiezen uit de activiteiten. Ook moet er oog zijn voor enige rust zodat kinderen niet 'afgedraaid' thuis terugkomen. De invulling van het programma vraagt ten slotte nog om speciale aandacht als het gaat om de langere woensdagmiddag en de vakantieperiode.

Leeftijdsdifferentiatie
Eigenlijk is het niet goed om bij kwalitatief goede buitenschoolse opvang te denken aan één type opvang, zo komt naar voren uit vele antwoorden uit de enquête. De buitenschoolse opvang heeft namelijk te maken met een zeer brede leeftijdsgroep, die varieert van kleine kinderen in de kleuterleeftijd tot jonge pubers in de vroege adolescentie. Er zou dan ook minimaal een aparte groep moeten komen voor de jongere en een aparte groep voor de oudere kinderen, want – in de woorden van een respondent - Buitenschoolse opvang is eigenlijk kinderopvang en 'tieneropvang'. Ook wordt zo mogelijk voorkomen dat kinderen van de buitenschoolse opvang gaan omdat zij zich te oud voelen, want 'de meeste kinderen vinden het niet leuk meer op de bso vanaf 10'. Een ander noemt acht jaar als grens, 'daarna wordt het al snel saai'.
Het fundamentele gegeven dat de leeftijdsgroep zeer heterogeen is betekent niet alleen dat niet men één groep kan werken, maar ook niet met één plek, met één pedagogische visie of met één programma. Ook op allerlei vlakken is er behoefte aan leeftijdsdifferentiatie. De buitenschoolse opvang zou vooral rust moeten bieden voor kleinere kinderen en meer uitdaging voor grotere kinderen, geeft iemand aan. De nodige rust en een gevoel van veiligheid voor de kleinere kinderen is beter gewaarborgd in een eigen ruimte, waarin eventueel ook een plaats zou kunnen worden ingeruimd voor bedjes, zo stelt iemand voor.

Contact: ouder-bso-school

De buitenschoolse opvang, die te maken heeft met ouders en hun kinderen aan de ene kant en de school aan de andere kant, moet investeren in 'communicatie-management', zoals één respondent het benoemt.

Allereerst is er het contact met de ouders. Pedagogisch medewerkers kunnen dagelijkse overdracht en uitwisseling met ouders eenvoudig realiseren: 'toch wat vertellen over hoe het is gegaan', eventueel een overdrachtschriftje, een dagverslag en 'meer inhoudelijke informatie en kennis voor ouders'. Maar tegelijkertijd is het zo dat 'ouders haast [hebben] e.d.' en 'weinig tot niets door(geven)'. Ouders kunnen worden uitgenodigd voor een oudergesprek op een ouderavond. Ook de werving van ouders voor een oudercommissie is belangrijk. Immers, 'het advies van ouders is belangrijk voor de kwaliteit', aldus een deskundige. De uitwisseling kan niet alleen op de buitenschoolse opvang plaatsvinden, maar ook bij de ouders thuis. Het personeel zou in een huisbezoek de ouders en de thuissituatie van het kind beter leren kennen.

Ook de samenwerking tussen de school en de buitenschoolse opvang moet intensiever worden, vinden sommigen. Er moet meer contact komen en er moeten goede afspraken worden gemaakt. Dit is niet alleen een taak voor de buitenschoolse opvang, maar vraagt ook een inspanning van de kant van de basisschool.

Kort samengevat, de driehoeksrelatie bso-school-ouders behoeft afstemming en dat vraagt om een inzet van alle partijen.

Personeel

Kwalitatief goede buitenschoolse opvang vereist ook extra aandacht voor het personeel: de werving, de opleiding, salariëring, maar ook de secundaire arbeidsvoorwaarden, inclusief meer mogelijkheden voor vakinhoudelijke verdieping en doorgroeimogelijkheden. Er moet meer worden gedaan om goed personeel te krijgen en ook vast te houden, is aangegeven in de enquête, want continuïteit van de pedagogisch medewerkers is essentieel. De verschillende suggesties worden hieronder samengevat.

Zeer frequent genoemd is dat de buitenschoolse opvang gekwalificeerd en vast personeel nodig heeft. Eén iemand voegt hier nog aan toe: liefst met meer fulltimers en minder parttimers. Bij de werving van nieuw personeel moet er een duidelijk aannamebeleid zijn zodat eisen worden gesteld aan de kandidaten. De kandidaten moet duidelijk zijn dat werken in de buitenschoolse opvang niet een

'bijbaantje in de middag, maar een echte baan met bijbehorend imago' is, aldus een ouder. Als alle suggesties op een rijtje worden gezet ontstaat een tamelijk breed profiel van de pedagogisch medewerker voor de buitenschoolse opvang: niet alleen leid(st)ers zijn welkom, maar ook assistenten of groepshulpen, diverse gespecialiseerde beroepskrachten (een musicus, beeldhouwer, dramadocent, docent lichamelijke opvoeding, etc.), maar ook niet-gediplomeerde krachten, zoals HBO- en WO-studenten die hun propedeuse hebben gehaald en die flexibele kunnen worden ingezet. Activiteitenbegeleiders kunnen van dienst zijn, onder andere door aanwijzingen en ideeën te geven voor het weekprogramma. Met gespecialiseerde deskundigen kan de buitenschoolse opvang samenwerken bij kinderen die speciale aanpak nodig hebben. Per vestiging zou er verder één HBO-geschoolde medewerker moeten zijn. Ook moet er financiële ruimte zijn voor een gespecialiseerde pedagoog die vanuit een praktische instelling en een duidelijke visie op de buitenschoolse opvang collega's kan begeleiden. Ten slotte zouden ook ouders een handje kunnen helpen op drukke tijden, enigszins te vergelijken met de overblijfmoeder of –vader, aldus een ouder.

De buitenschoolse opvang heeft met name actieve pedagogisch medewerkers nodig 'die minder geneigd zijn zich te focussen op zorg i.p.v. activiteiten te stimuleren', zoals iemand aangeeft. Bso's zouden daarnaast 'meer ouder personeel [moeten] aannemen met een flinke dosis aan levenservaring en ervaring met kinderen'. Dit betekent ook dat pedagogisch medewerkers na enkele jaren niet altijd moeten doorstromen naar een kaderfunctie, zodat hun expertise verloren gaat en niet langer beschikbaar is voor 'jonge meiden op de bso die weinig ervaring hebben', aldus een ouder. Verder zijn zowel vrouwen als mannen nodig op de werkvloer en mogelijk moet de laatste doelgroep geworven worden via een speciale campagne. Mannen in de bso-sector worden met name belangrijk gevonden voor de jongens op de buitenschoolse opvang ('Zij kunnen, denk ik, beter omgaan met vooral de drukke jongetjes, stoeien, voetballen').

De buitenschoolse opvang wordt aantrekkelijker voor de arbeidsmarkt als de werkgever grotere contracten kan aanbieden met meer uren, bijvoorbeeld 0.8 fte of eventueel zelfs een full-time baan. Dit is aantrekkelijker dan de huidige contracten die doorgaans klein zijn en 'gebroken' diensten' hebben, 'waardoor je niet zoveel personeel kunt krijgen'. Combinatiefuncties, zoals bij de koppeling van een aanstelling in de tussenschoolse en de buitenschoolse opvang, bieden hopelijk de mogelijkheid om medewerkers langer aan je te binden, aldus een respondent.

Een verruiming van de contracten wordt ook mogelijk wanneer de door sommige ouders gewenste ruimere openingstijden worden aangeboden en wanneer men meer taakuren krijgt voor de voorbereiding van de activiteiten en andere zaken die ook bij het werk komen kijken.

Huisvesting

Ook huisvesting is een verbeterpunt blijkt uit de reacties van respondenten. Soms geven zij hun wensen aan in korte, cryptische antwoorden, zoals 'gebouw' en 'accommodatie', 'huisvesting', maar er zijn ook wat uitgebreidere stellingen zoals: 'geplaatste units voldoen niet aan de wensen van kinderen en ouders' of 'geen “vierkante” ruimtes aan 20 kinderen aanbieden'. De ideale buitenschoolse opvang is dicht bij de school gelegen, liefst op loopafstand voor de jongere kinderen, en is gehuisvest in het schoolgebouw of in een accommodatie die onderdak biedt aan allerlei sportieve en culturele activiteiten. Het gebouw moet 'duidelijk een andere omgeving en sfeer bieden dan school', waar de buitenschoolse opvang nu qua inrichting 'vaak nog veel te schools' is (bijvoorbeeld door de stoelen en tafels), waardoor de buitenschoolse opvang 'geen stoere plek' is om naar toe te gaan. 'De kinderen moeten een huiskamer en achtertuin vinden', vindt een ouder. Daarnaast moet er een rustige ruimte zijn voor het maken van huiswerk en om je terug te trekken; de hoeken bieden hiertoe onvoldoende rust. Ook een 'kliederruimte' is genoemd. Maar meest belangrijk is toch wel de buitenruimte, afgaand op de antwoorden van de respondenten. Een buitenruimte moet verplicht zijn. Deze ruimte moet bovendien uitdagend en spannend zijn (oudere kinderen moeten er bijvoorbeeld hutten kunnen bouwen) en moet deels zijn afgeschermd voor de kleinere kinderen.

Men ziet liever geen gecombineerde ruimte voor de buitenschoolse opvang die met de school moet worden gedeeld en prefereert eigen huisvesting, zodat kinderen 'niet van 's ochtends tot 's avonds in zelfde gebouw zitten'. Een aparte buitenschoolse opvang in of bij de school zelf is wel een optie overigens, als het maar is zo dat de buitenschoolse opvang 'uit de schoolsfeer komt'. Bij opvang op de school zelf moet het schoolbestuur dan ook echt een lokaal afstaan, zodat dit goed kan worden ingericht voor de buitenschoolse opvang, zo merkt iemand op.

Beschikbaarheid van de buitenschoolse opvang
Een probleem dat wordt genoemd door met name de ouders is het gebrek aan plaatsen ('Twee jaar op een wachtlijst en dan nog geen plek is echt te gek voor woorden'). Het probleem van de scheve verdeling van de vraag (op woensdag en vrijdag is de vraag naar bso-plekken aanzienlijk kleiner, omdat één van de ouders dan relatief vaak thuis is) vraagt ook maatschappelijk om aandacht, aldus een ouder.
Een deel van de ouders wil ruimere openingstijden. Bij een latere openstelling (bijvoorbeeld tot 18.30 uur) is warm eten voor de kinderen een aantrekkelijke optie, omdat de avond dan korter wordt en omdat je dan 'als ouder rustig in de file kunt staan'. Ook meer flexibiliteit in de opvangdagen is genoemd (bijvoorbeeld door te werken met een 'strippenkaart').
Onder enkele ouders leeft de wens om de buitenschoolse opvang volledig te integreren in het onderwijs om zo een sluitend arrangement te realiseren van 8.00 tot 18.00u, samen met de school, de tussenschoolse opvang en de buitenschoolse opvang ('bijvoorbeeld: 8-14u school, 14-18u bso'; 'overal van 8.30-15.00u, met of zonder verplicht overblijven'). Ouders zouden het gemakkelijker vinden als er een 'totaalpakket voor voor-, tussen- en naschoolse opvang' komt. Bij dit pakket moeten ouders wel vrije keuze hebben voor de keuze van de buitenschoolse opvang, zij moeten 'zich niet laten dirigeren door scholen', aldus een ouder. Eén ouder stelt dat deze tijd om een hervorming van het onderwijs vraagt, waarbij de schooltijden - 'een antiek systeem', aldus een andere ouder - aangepast worden.
Voor nog meer suggesties en opmerkingen voor versterking van de buitenschoolse opvang verwijzen we naar bijlage 6g bij dit rapport.

4.4 Suggesties voor de opleiding

Alle respondenten konden tot slot suggesties geven voor de opleiding van de pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang. Drie typen suggesties kunnen worden onderscheiden: suggesties met betrekking tot meer specialisatie, het niveau van de opleiding en de uitwisseling tussen de beroepsopleiding en de sector. Enkele ouders geven overigens aan dat ze niet op de hoogte zijn van de opleiding en dat zij daarom geen suggesties kunnen geven.

Specialisatie

Een specifiek op de buitenschoolse opvang gerichte opleiding wordt veruit het meest genoemd bij de open vragen (zie ook tabel 4.7 en 4.8). Deze toegespitste opleiding 'is een must in onze samenleving', zo stelt één respondent, die steun vindt bij deskundigen, ouders en pedagogisch medewerkers.

Globaal kunnen de suggesties voor de opleiding in twee groepen worden verdeeld. Eén groep doet suggesties ter verbetering van de reguliere MBO-opleiding Sociaal-Pedagogisch Werk, die opleidt voor het werken in de zorgsector. Een andere groep heeft bij het voorstellen van verbeteringen ook andere opleidingen in het vizier. De suggesties kunnen verder worden ingedeeld naar de ingrijpendheid van de voorstellen, die varieert van de voorgestelde introductie van een bso-module in de bestaande opleiding, een meer omvattende bso-specialisatie in de opleiding tot en met een afzonderlijke bso-afstudeerrichting.

Om een bredere en diepere invulling van de opleiding te realiseren kiezen sommigen voor een splitsing binnen SPW tussen het opleiden voor het werken in het kinderdagverblijf (0-4-jarigen) dan wel in de buitenschoolse opvang (4-12-jarigen). Ook kan binnen deze opleiding een aparte afstudeerrichting 'vrijetijdspedagogiek' worden geïntroduceerd naar Scandinavisch model, waar dat overigens een opleiding is op HBO-niveau. Bij de opleiding moet, vanaf het begin, de buitenschoolse opvang in beeld komen en ook meer worden gepromoot. De opleiding zou een aantal op de buitenschoolse opvang toegesneden modules moeten aanbieden of een apart (kop)jaar voor buitenschoolse opvang, waarin onder andere moet worden ingegaan op het organiseren van activiteiten op cultureel, sportief en recreatief vlak. De beroepsopleiding doet zo meer recht aan de unieke context van de buitenschoolse opvang die fundamenteel verschilt van de basisschool en ook anders is dan de dagopvang voor kinderen van 0 tot en met 4 jaar. Pedagogisch medewerkers op de buitenschoolse opvang zijn 'geen leerkrachten', zo geeft iemand aan, en buitenschoolse opvang 'is niet hetzelfde als oppassen'.

De groep die (ook) andere opleidingen betrekt in de suggesties, refereert soms aan een LKC (Leidster Kindercentra)-opleiding, die specifiek gericht was op de kinderopvang voor 0- tot 4-jarigen. Een nieuwe, met deze LKC vergelijkbare, opleiding zou gericht moeten zijn op een bredere leeftijdsgroep van 0-12 jaar. Ook de oude HBO-J zou in een MBO-variant kunnen worden aangeboden, stelt iemand voor. Een koppeling met de PABO en de opleiding voor onderwijsassistent (een onderdeel van SPW) is de moeite waard, aldus een andere respondent. Veel res-

pondenten noemen bovendien de mogelijkheid van toelating van mensen met verschillende opleidingsachtergronden, aansluitend op de visie van een multidisciplinair team ('Op zich ben ik geen voorstander van een aparte bso-opleiding binnen de SPW-3. Liever een mix van MBO-ers en HBO-ers van verschillende achtergrond: kunstenaars, mensen van het CIOS/ALO,[30] CMV-ers,[31] SPW-ers, HBO-Vrijetijdskunde'). Ook de theateropleiding en de kunstacademie zijn in dit verband wel genoemd.

Aandachtspunten in het curriculum

Ook inhoudelijk zijn er voorstellen gedaan voor het curriculum van de gewenste, meer gerichte beroepsopleiding. De nieuwe opleiding voor de buitenschoolse opvang zou meer aandacht moeten besteden aan het begeleiden en stimuleren van kinderen, en minder gericht hoeven te zijn op de primaire zorg en verzorging, zo beschrijft één respondent kort het onderscheid tussen de specialisaties voor kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang. Activering en begeleiding van activiteiten moeten een duidelijke plaats krijgen in het vakkenpakket, met sport en een creatief vak eventueel als verplicht onderdeel. Speciale aandacht moet er zijn voor het omgaan met grotere groepen. De omgang met grotere groepen betekent ook dat men moet leren de groep als geheel te kunnen begeleiden en zelf rustpunt te zijn en ook oog te hebben voor individuele kinderen, onder wie zich ook soms zorgkinderen ('rugzakkinderen') bevinden. Enkele respondenten noemen de inzet van video-interactiebegeleiding (VIB) als een veelbelovende methodiek die de moeite waard is om in te zetten tijdens de opleiding.

Er zou verder (meer) aandacht moeten komen voor pedagogiek en ontwikkelingspsychologie, toegespitst op de oudere leeftijdsgroep van 4-12 jaar. Ook mogen de docenten speciale aandacht besteden aan de psychologie en het gedrag van jongens in deze leeftijd. Het leren omgaan met kinderen met speciale behoeften, zoals kinderen met ADHD of PDD-NOS, verdient een plaats in de opleiding volgens de respondenten, evenals signalering van kindermishandeling. Naast 'klassieke' en praktische vakken als bedrijfshulpverlening en de indeling van de ruimte moeten ook meer actuele onderwerpen als internetgebruik en kinderparticipatie besproken worden.

---

[30] ALO= Academie Lichamelijke Opvoeding.

[31] CMV= Culturele en Maatschappelijke Vorming.

Daarnaast vindt men het oefenen van communicatieve en sociale vaardigheden van belang. Vooral ouders geven aan dat daarbij zowel het communiceren met kinderen als met volwassenen aan bod zou moeten komen. Een bredere vorming van de toekomstige pedagogisch medewerkers kan worden gerealiseerd via het aanbieden van een oriënterend vak over wat de Nederlandse samenleving biedt aan vrijetijdsactiviteiten en (opvoedings-)ondersteunende, of hulpvoorzieningen. Historisch besef kan de leerlingen ten slotte worden bijgebracht door een vak dat laat zien wat er 'door de jaren heen is veranderd' in de opvang in Nederland.
De aandacht voor de buitenschoolse opvang moet vanzelfsprekend tot uitdrukking komen in de stages die de pedagogisch medewerkers tijdens hun opleiding volgen. Een stage in de buitenschoolse opvang zou verplicht moeten zijn, zo stellen enkele respondenten. Zo'n stage laat cursisten dan mogelijk zien 'hoe leuk het kan zijn'.[32] Ook een gecombineerde stage is denkbaar, waarbij men bijvoorbeeld 's ochtends stage loopt bij een kinderdagverblijf en 's middags bij een buitenschoolse opvang. De buitenschoolse opvang biedt bovendien de mogelijkheid om in de vakantieperiode stage te lopen. Mogelijk bieden deze opties tevens een oplossing voor het nu bestaande knelpunt dat de opleiding een vast aantal stage-uren verplicht stelt en dat het moeilijk is om voldoende uren te maken in de buitenschoolse opvang, die vergeleken met het kinderdagverblijf nu eenmaal minder uren open is. Een punt dat nog wel aandacht behoeft hier is de rol van stagebegeleider of coach, die wel duidelijker mag worden ingevuld, zo geeft iemand aan.
De opleiding moet niet alleen aandacht besteden aan kennis en vaardigheden, maar ook werken aan attitude-aspecten en de studie- en beroepshouding. De opleiding moet bij voorkeur het enthousiasme voor het werken met kinderen verder vergroten, maar ook het zelfbewustzijn en het vermogen tot zelfreflectie. Ook beroepstrots en zelfverzekerdheid horen in dit rijtje thuis ('We leren een VAK, dat duidelijk overdragen, zelfverzekerder worden'). De opleiding moet de cursisten verder zien te 'doordringen van de 'zwaarte' van de functie', aldus een andere respondent.

[32] De interesse van veel studenten die kiezen voor een SPW-opleiding zorg en welzijn is namelijk vooral gericht op de verzorging van jonge kinderen, en minder op de leeftijdsgroep van de buitenschoolse opvang.

Niveau

Het niveau van de opleiding moet omhoog worden geschroefd naar de mening van althans een deel van de respondenten. Sommigen zien de vierjarige SPW4-opleiding (en dus niet de driejarige SPW3) als ondergrens ('alleen SPW4-stagiaires toelaten binnen bso'). Een pedagogisch medewerker stelt in dit verband dat 'je toch echt meer nodig hebt om die grote groepen te kunnen leiden'. Anderen vinden HBO een minimumeis en enkelen zien mogelijkheden voor 'HBO+'. De eindtermen van de opleiding moeten in ieder geval niet worden versoepeld, zo geven sommigen aan. Slecht presterende pedagogisch medewerkers-in-opleiding kunnen dan ook maar beter niet hun opleiding afmaken, stelt iemand in dit verband. Een andere respondent merkt nog op dat een één maand durende cursus voor omscholers of herintreders niet geschikt is, omdat een gedegen mbo/hbo-niveau vereist is.

Wat soms in één adem met de toelatingseisen wordt genoemd is dat de opleiding wel gekoppeld moet zijn aan een aantrekkelijk arbeidsperspectief. Uiteraard moeten de leuke kanten van het werk belicht worden, maar ook is het belangrijk dat de opleiding toeleidt naar een baan met meer uren dan nu vaak het geval is. Het volgen van de opleiding wordt dan aantrekkelijker, ook voor mannen, zo geven sommige respondenten aan.

Praktijkgerichtheid

Uit de antwoorden komt nog een ander thema naar voren, dat te maken heeft met de ervaren afstand tussen de beroepssector en de beroepsopleiding. Het bso-veld mist duidelijk contact met de beroepsopleiding, zo lijkt het. Bij enkele respondenten leeft de vraag of de opleiding – in de woorden van een respondent – 'wel voldoende begrijpt waar het nu om gaat in de bso'. Er moet meer know-how over buitenschoolse opvang in de opleiding komen, luidt het advies van enkele respondenten. De opleiding moet vragen aan het veld wat er geleerd moet worden en de school moet vaker komen kijken op de buitenschoolse opvang. Docenten zouden ook verplicht een bso-stage moeten lopen, stelt iemand voor. Eén pedagogisch medewerker stelt in dit verband dat 'meer ervaren mensen uit de praktijk' in de opleiding gewenst zijn en 'minder luchtfietserij en theorie'.

Verschillende respondenten doen concrete suggesties om de deskundigheid vanuit de praktijk te betrekken in het lesprogramma. Mensen uit de praktijk kunnen de school bezoeken voor gastlessen, en omgekeerd kan de SPW-docent op bezoek

gaan bij de buitenschoolse opvang. Ook kunnen docenten en leidinggevenden afspraken maken voor praktijkbezoeken of workshops en lessen die worden gevolgd op een praktijklocatie. In de opleiding zou kunnen worden gewerkt aan een omvangrijker samenwerkingsproject. Ook bij de BBL-route kan en moet nauwer worden samengewerkt, stelt een respondent. De beoogde samenwerking tussen buitenschoolse opvang en SPW vraagt niet alleen meer betrokkenheid van de beroepsopleiding bij de praktijk, maar ook omgekeerd.

5 Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste opbrengsten van het onderzoek samen. We sluiten daarvoor aan op de drie vragen die centraal stonden in het onderzoek: Welke kwaliteitsaspecten van de formele buitenschoolse opvang, zoals bedoeld in de Wet Kinderopvang, vindt een brede groep van betrokkenen met name belangrijk? Welke knelpunten signaleren zij in de huidige praktijk? En: In hoeverre sluiten de opleidingen aan op de kennis en vaardigheden die de beroepspraktijk verwacht van pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang? Op basis van deze samenvatting formuleren we in paragraaf 5.2 onze belangrijkste conclusies.

Opvattingen over kwalitatief goede buitenschoolse opvang in Nederland

De centrale vraagstelling van het uitgevoerde onderzoek luidde: *Welke opvattingen hebben leidsters, ouders, kinderen, sociale partners en wetenschap over wat nodig is voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang en in welke mate sluiten opleidingen daarop aan?* Opdrachtgever van dit onderzoek over kwalitatief goede buitenschoolse opvang in Nederland was het Ministerie van OCW. Het onderzoek is uitgevoerd door het SCO-Kohnstamm Instituut. Op de achtergrond van de onderzoeksvraag spelen twee Kamermoties een rol: de motie Van Aartsen/Bos die scholen verplicht te zorgen voor goede aansluiting op kinderopvang als ouders daarom vragen, en de motie Koşer Kaya waarin de aansluiting van de opleiding voor 'leidsters' op de BSO, en de behoeften van kinderen per leeftijdscategorie centraal staan.
In het onderzoek werd, via een brede inventarisatie onder diverse groepen betrokkenen, een antwoord gezocht op drie vragen:

1. Waaraan moet kwalitatief goede buitenschoolse opvang voldoen?
2. Wat is nodig en welke veranderingen zijn gewenst voor goede buitenschoolse opvang?
3. In welke mate sluiten opleidingen aan bij de behoeften in de praktijk? Hoe kan een eventuele discrepantie tussen opleiding en praktijk worden opgelost?

De wens van het Ministerie hierbij is - op termijn - om een lijst met kwaliteitscriteria te ontwikkelen die door 'het veld', de ouders, de kinderen en de deskundigen gezamenlijk van belang worden geacht. Uiteindelijk kan zo'n lijst een aanknopingspunt vormen voor empirisch onderzoek naar de daadwerkelijke kwaliteit van de buitenschoolse opvang in Nederland.

De onderzoeksmethode was enerzijds gericht op het verkrijgen van enige diepgang in de discussie over de wenselijke kwaliteitscriteria, anderzijds op een brede bevraging van een ruime groep betrokkenen. Er is daarom gekozen voor het organiseren van een aantal focusgroepen (in de vorm van panelgesprekken en interviews), en tegelijkertijd voor het uitzetten van een internetvragenlijst.
Aan de panelgesprekken en interviews hebben in totaal 24 volwassenen (ouders, pedagogisch medewerkers, opleiders, wetenschappers en vertegenwoordigers van de brancheorganisaties en vakbonden) en 12 kinderen deelgenomen. Voor de panelgesprekken en interviews werden gespreksleidraden ontwikkeld, daarin bepaalden de drie onderzoeksvragen de kernthema's. Er werd, op basis van de uitgevoerde literatuurstudie, een lijstje met concrete aspecten van kwaliteit toegevoegd. Het ging daarbij over: ruimte, inrichting en groepssamenstelling, veiligheid en gezondheid, pedagogisch beleid, interactie met ouders en kinderen, specifieke behoeften, samenwerking met de omgeving en deskundigheidsbevordering. De vragen die aan de kinderen werden voorgelegd besloegen eveneens de drie kernthema's van het onderzoek: Wat vind je belangrijk en wat vind je goed? Wat kan er beter? Wat moeten de 'leidsters' doen en kunnen? Toegevoegd werd de vraag hoe hun meest ideale buitenschoolse opvang eruit zou moeten zien.
De internetenquête kende 558 respondenten, onder wie vooral veel ouders, maar daarnaast ook pedagogisch medewerkers en deskundigen, onder wie bijvoorbeeld de opleiders. De vragenlijst voor de internetenquête is samengesteld op basis van thema's die uit de literatuurstudie naar voren kwamen als van belang voor de kwaliteit van buitenschoolse opvang. De opbouw was als volgt: eerst waren er acht algemene stellingen over de buitenschoolse opvang. Vervolgens waren er veertig uitspraken waarvan de respondenten aangaven in hoeverre zij deze van belang vinden voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang, en in hoeverre naar hun mening deze in de praktijk zijn gerealiseerd. De stellingen waren verdeeld over vier aandachtsgebieden: doelstelling en inhoud, pedagogisch beleid, pedagogisch klimaat, opleiding. Tot slot waren er enkele meer specifieke vragen per doel-

groep: de pedagogisch medewerkers beantwoordden enkele vragen over hun opleiding, de deskundigen eveneens. Alle respondenten hadden bovendien de mogelijkheid per thema eigen suggesties over belangrijke kwaliteitscriteria, of eigen tips ter versterking van de buitenschoolse opvang toe te voegen.

Wat opvalt bij het bekijken van de resultaten is dat de uitkomsten van de panelgesprekken en interviews -waarin een open vraagstelling is gebruikt, en ruimte was voor diepgang - en de resultaten van de internetenquête - waarin vooral gesloten vragen werden voorgelegd - sterk convergeren. De belangrijke criteria, maar ook de ervaren zwakkere en sterkere punten en de suggesties voor verbetering van de aansluiting van de opleidingen op de praktijk die naar voren kwamen in de panelgesprekken keerden terug in het vragenlijstonderzoek en andersom. Er lijkt in elk geval een behoorlijke eensgezindheid te bestaan tussen alle betrokken groepen over wat belangrijk is, wat nog beter moet, en wat pedagogisch medewerkers in hun opleiding aangeboden zouden moeten krijgen.

De belangrijkste resultaten van het onderzoek laten zich verder het best samenvatten aan de hand van de drie eerdergenoemde onderzoeksvragen:

1. Waaraan moet kwalitatief goede buitenschoolse opvang voldoen volgens de betrokken partijen?

De belangrijke kwaliteitscriteria vloeien voort uit de - door de bevraagde groepen breed gedeelde - opvatting dat de belangrijkste doelstelling van de buitenschoolse opvang is 'het bieden van ontspanning' aan de kinderen, naast het 'stimuleren van de sociale ontwikkeling'. Buitenschoolse opvang is vrijetijdsbesteding voor de kinderen, maar tegelijk ook opvoeding die hen uitdaagt zich te ontwikkelen tot initiatiefrijke, zelfstandige en sociale jongeren. Dat vraagt:

- Een uitdagend aanbod aan activiteiten en materialen om mee te spelen én een vrije keuze voor de kinderen in wat, waarmee en met wie zij dat doen (kinderen zelf vinden een van de belangrijkste aspecten van de buitenschoolse opvang dat je er altijd vrienden hebt om mee te spelen).
- Een ruimte en inrichting die geschikt zijn voor de uiteenlopende groep kinderen die deelneemt aan de buitenschoolse opvang: jonge kinderen, oudere kinderen en kinderen met specifieke behoeften, vooral goede buitenspeel-

ruimte staat hoog op de prioriteitenlijst van alle betrokkenen, inclusief de kinderen zelf, en de beschikbaarheid van meerdere ruimtes of hoeken passend bij de verschillende behoeften en activiteiten.

- Een helder pedagogisch beleid dat aansluit op de vier basisdoelen uit het kwaliteitsmodel van Riksen-Walraven: het bieden van een gevoel van veiligheid, het bevorderen van persoonlijke competentie, het bevorderen van sociale competentie en socialisatie via het aanbieden van regels, normen en waarden, 'cultuur'.
- Pedagogisch medewerkers die zorgen voor continuïteit en die in staat zijn kinderen van verschillende leeftijden en met verschillende interesses, achtergronden en behoeften, individueel in hun ontwikkeling te begeleiden door hen vrij te laten en -als het nodig is- te stimuleren tot nieuwe activiteiten. Bovendien zijn zij in staat zelf activiteiten aan te bieden of te organiseren, en groepsprocessen in goede banen te leiden zodat kinderen leren op een positieve manier met elkaar om te gaan.
- Een teamsamenstelling waarin een mix aan kennis, ervaring en opleidingsniveaus herkenbaar is, ten eerste om goed te kunnen inspelen op de diversiteit aan behoeften van de kinderen (van knus knutselen tot wild voetballen), ten tweede om binnen de praktijk te komen tot een grotere mate van professionaliteit (via 'coaching-on-the-job' en inhoudelijk overleg over pedagogische uitgangspunten bijvoorbeeld)
- Goede samenwerking met de omgeving: ouders, basisscholen, en clubs, opdat het welzijn van de kinderen goed gevolgd wordt vanuit verschillende perspectieven en opdat er een betere organisatorische stroomlijning kan ontstaan tussen alles wat wordt aangeboden voor kinderen.
- In het grote geheel zou er de keuze moeten zijn voor zowel kleinschalige of grootschalige opvang afhankelijk van de behoeften van het kind, en is daarbij een aandachtspunt dat kinderen heel graag een vrije en ruime keuze willen hebben in de vrienden met wie zij hun vrije tijd doorbrengen.

2. Welke veranderingen zijn nodig voor goede buitenschoolse opvang volgens de betrokken partijen?

De verbeterpunten die door alle groepen respondenten naar voren worden gebracht, concentreren zich eigenlijk steeds rond één kernpunt: het wordt tijd dat de

buitenschoolse opvang door iedereen serieuzer wordt genomen. De buitenschoolse opvang zou zich vooral duidelijker moeten profileren op die gebieden waarin zij sterk is, of zou kunnen worden: vrije speelmogelijkheden gecombineerd met een (ruim maar niet overdadig) aanbod aan activiteiten op de niet-cognitieve gebieden, sociale ontwikkeling (omgaan met anderen, met vrije tijd, ruimte voor eigen initiatieven en zelfstandigheid) én beweging. Ook dat laatste maakt, zeker in de grote steden waar kinderen niet meer vanzelfsprekend na schooltijd buitenspelen met een min of meer toevallige groep kinderen, de buitenschoolse opvang tot een waardevol alternatief voor de tv en het internet als toenemende vrijetijdsbesteding voor (jonge) kinderen.

Het gaat overigens steeds om de mening van de respondenten over de praktijk zoals zij die zien en ervaren. In het onderzoek is geen meting uitgevoerd aan de hand van een lijst met criteria op basis waarvan kan worden vastgesteld op welke punten de buitenschoolse opvang in Nederland voldoet of tekortschiet. Het is dus goed mogelijk dat onderstaande aandachtspunten op bepaalde locaties voor buitenschoolse opvang allang realiteit zijn.

Die profilering vraagt om verbeteringen van:

a. De beschikbare (buiten)ruimte

Op dit punt wordt regelmatig naar voren gebracht dat samenwerking tussen de buitenschoolse opvang, scholen, buurthuizen en andere organisaties nodig is. Dat biedt de mogelijkheid gemeenschappelijk gebruik te maken van (gym)lokalen, pleinen, sportvelden, aula's enzovoort.

b. De professionaliteit van de pedagogisch medewerkers

Een betere voorbereiding van pedagogisch medewerkers via de initiële beroepsopleiding is noodzakelijk waar het gaat om pedagogiek en activiteitenbegeleiding van kinderen in de basisschoolleeftijd. Ook goede coaching-on-the-job van degenen die al werkzaam zijn in de beroepspraktijk staat hoog op de prioriteitenlijst van veel van de respondenten. Dat laatste vraagt bijvoorbeeld om een goede teamsamenstelling en een mix naar opleidingsniveaus zodat voldoende pedagogen aanwezig zijn die de deskundigheidsbevordering kunnen stimuleren.

c. Mogelijkheden voor een naar leeftijd gedifferentieerd aanbod aan buitenschoolse 'activiteiten'

Het leeftijdsbereik van de buitenschoolse opvang in Nederland is tamelijk groot. De behoeften van de jongste groep van vier- en vijfjarigen, zijn echter

niet goed vergelijkbaar met die van de jonge pubers van tien jaar en ouder die eveneens opvangen worden. De jongsten hebben vooral behoefte aan veiligheid, rust, spel en steun van de pedagogisch medewerkers. De oudere leeftijdgroepen hebben sterker behoefte aan een uitdagende omgeving, privacy en zelfstandigheid. De buitenschoolse opvang lijkt momenteel nog vooral gericht op de wensen en behoeften van de jongste leeftijdsgroep, die overigens ook getalsmatig enorm in de meerderheid is. Oudere kinderen 'haken' nogal eens af. Dat heeft deels te maken met hun toenemende zelfstandigheid, maar hangt ook samen met het gebrek aan voor hen boeiende bezigheden op de buitenschoolse opvang. Er zou meer aandacht en deskundigheid moeten komen binnen de buitenschoolse opvang voor de oudste leeftijdsgroep. Eventueel zouden zelfs drie leeftijdgroepen moeten worden onderscheiden in pedagogisch-organisatorisch opzicht. Daarbij zouden overigens heel goed ook de ontwikkelingen die nu plaatsvinden onder de noemer 'brede school' meegenomen kunnen worden.

d. *Een sterker imago en betere arbeidsvoorwaarden voor het beroep van pedagogisch medewerker*
Er is momenteel sprake van een enorme groei van de belangstelling voor de buitenschoolse opvang bij ouders, maar ook van een tekort aan voldoende gekwalificeerd personeel en een gering aantal mannelijke opvangkrachten. Bijstelling van het beeld van het vak, expliciete aandacht voor de buitenschoolse opvang in de opleidingen, en betere arbeidsvoorwaarden en carrièremogelijkheden zouden wellicht een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van dit tekort. Pedagogisch medewerker in de buitenschoolse opvang is een uitdagend en serieus te nemen vak.

3. In welke mate sluiten de opleidingen aan bij de praktijk van goede buitenschoolse opvang? Hoe kan een eventuele discrepantie tussen opleiding en praktijk worden opgelost?

Speciale aandacht is in het onderzoek besteed aan de opleiding voor het werken in de buitenschoolse opvang. De opleiding Sociaal-Pedagogisch Werk, die wordt aangeboden in een driejarige en vierjarige variant (respectievelijk SPW-3 en SPW-4), is op dit moment de belangrijkste opleiding.

Over de aansluiting tussen de beroepspraktijk en de opleidingen is men momenteel niet erg tevreden. De pedagogisch medewerkers die de internetenquête invulden geven aan dat zij in hun opleiding veel missen dat zij in de praktijk wel nodig hebben, leidinggevenden geven aan dat zij met nieuwe medewerkers in feite 'van onderaf' moeten beginnen. De brede insteek van met name de SPW-opleiding die de huidige pedagogisch medewerkers hebben gevolgd, heeft ertoe geleid dat er onvoldoende aandacht is besteed aan specifieke kinderopvangvakken (zie ook Fukkink, 2005, Verschuur e.a., 2005 voor de kinderopvang in het algemeen). Die brede insteek gold overigens in het algemeen voor de inrichting van de opleidingen zoals ze worden aangeboden op de ROC's, dus ook voor de sector Zorg en Welzijn. De keuze voor brede opleidingen is gemaakt onder verantwoordelijkheid van de overheid, met het oog op ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De buitenschoolse opvang is relatief lang een kleine sector geweest. Er is pas sinds kort volop sprake van een brede belangstelling, mede onder invloed van de groeiende deelname. Het is, zo bezien, dan ook niet vreemd dat beroepsopleidingen tot voor kort maar weinig aandacht besteedden aan de buitenschoolse opvang. De ontstane situatie is echter wel ongewenst, vinden zowel de gebruikers van de buitenschoolse opvang als degenen die er werken. Het is noodzakelijk dat in de opleiding expliciete aandacht komt voor de buitenschoolse opvang in de vorm van speciale bso-modules, een bso-afstudeerrichting en een verplichte stage.
Het speciaal voor de pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang opgestelde profiel (Van Hattum & Van de Haterd, 2006) is pas relatief recent verschenen, maar inmiddels werkt zo'n 60% van de opleidingen met dit beroepscompetentie profiel, al heeft wel nog enige veralgemenisering plaatsgevonden van de in het profiel geformuleerde competenties (zie www.calibris.nl voor een overzicht). In hoeverre de nieuwe, meer competentiegerichte benadering de aansluiting tussen opleiding en beroepspraktijk kan verbeteren, is op dit moment nog niet te zeggen. De vraag is of de onderscheiden werkprocessen en de competenties waarmee alle opleidingen in de toekomst zullen werken, hiermee straks wél voldoende kunnen worden toegespitst op het werken in de buitenschoolse opvang. Onderwerp van zorg is dat de nu algemeen geformuleerde kwalificatieprofielen te weinig sturend zijn als het gaat om inrichting van de curricula van álle ROC's met programma's waarin specifieke aandacht voor het ontwikkelen van pedagogische competenties gericht op de buitenschoolse opvang.

Een tweede aandachtspunt is de (verbetering van de regionale) samenwerking tussen de opleidingen en de beroepspraktijk. Er zijn weliswaar enkele voorbeelden van plaatsen waar dat goed lijkt te lukken. In het Platform Kinderopvang Regio Den Bosch bijvoorbeeld werken vertegenwoordigers van de opleidingen (ROC's), samen met de betrokkenen uit de praktijk aan wederzijdse deskundigheidsbevordering, en aan de ontwikkeling van een module buitenschoolse opvang voor de opleiding. Ook in Zwolle en Amsterdam is men bezig de samenwerking tussen opleiding en praktijk concreet vorm te geven. Op teveel plaatsen ontbreekt echter dit soort samenwerking tussen werkveld en onderwijs.
Naast deze vernieuwingen en samenwerking is er tot slot de wens te komen tot een goede opleidingsstructuur op het terrein van 'educatie en pedagogiek'. Via die structuur zouden linken kunnen worden aangebracht tussen de diverse beroepen in hetzelfde vakgebied: leerkrachten, klassenassistenten, pedagogisch medewerkers en pedagogen op HBO- en universitair niveau.

5.1 Conclusies

Nog recent was de aanname dat ouders bij voorkeur zelf hun kinderen na schooltijd wilden opvangen. Vanuit dit perspectief was het voor kinderen vooral zielig als zij naar de buitenschoolse opvang moesten omdat hun ouders moesten werken. Inmiddels blijkt uit de grote toeloop van ouders dat dit beeld bijstelling behoeft. Ook ouders in Nederland zijn toe aan efficiëntere dagarrangementen, kinderen vinden het prettig om na schooltijd met veel andere kinderen te kunnen spelen, en er is als het gaat om kwalitatief goede buitenschoolse opvang een rijk aanbod aan activiteiten, ruimte en materialen beschikbaar waarin de behoeften van ouders en kinderen heel goed kunnen samenvallen. Buitenschoolse opvang ontwikkelt zich langzaam tot een algemeen gewaardeerd onderdeel van de opvoeding en vrijetijdsbesteding van basisschoolleerlingen.
Doelstelling van de buitenschoolse opvang is het mogelijk maken voor ouders van de combinatie arbeid en zorg en het bieden van vrijetijdsbesteding en ontspanning voor de kinderen. De kinderen zelf vinden het heel belangrijk dat zij vrij kunnen (buiten) spelen, kunnen kiezen wat zij doen en met wie zij spelen. Tegelijkertijd lijkt er behoefte aan (enige) uitbreiding van het activiteitenaanbod, vooral voor de wat oudere kinderen, vanaf 9 jaar. Voor hen is ten eerste autono-

mie, de mogelijkheid om zelfstandig en zonder direct toezicht van volwassenen dingen te ondernemen, maar tegelijk geldt dat zij steeds meer gaan deelnemen aan sportclubs en andere buitenschoolse activiteiten. Start- en eindtijden van dergelijke activiteiten zijn echter weinig afgestemd op de werktijden van ouders. Samenwerking tussen de buitenschoolse opvang en de brede scholen
-bijvoorbeeld op wijkniveau- zodat opvangvoorzieningen en een activiteitenaanbod meer worden samengevlochten biedt hiervoor goede mogelijkheden.
Kwaliteitscriteria zijn belangrijk voor een verdere professionalisering van de buitenschoolse opvang. Vanzelfsprekend hangen die criteria ook samen met de gekozen doelstellingen en de doelgroepen voor die opvang. Uit het onderzoek komen echter een aantal zaken naar voren die door alle betrokkenen -ouders, kinderen, pedagogisch medewerkers, en andere deskundigen- van belang worden geacht: een uitdagend activiteitenaanbod, vrije keuze voor de kinderen en goede (buiten)speelruimte staan hoog op de prioriteitenlijst, maar ook een doordacht en toegepast pedagogisch beleid, enthousiaste en competente pedagogisch medewerkers die tevens gelegenheid krijgen hun deskundigheid en vaardigheden verder te ontwikkelen vindt men van groot belang.
De pedagogisch medewerkers zijn de spil van de buitenschoolse opvang. Zij moeten bovendien van vele markten thuis zijn. Zij moeten goed kunnen inspelen op allerlei soorten kinderen, groepen kunnen begeleiden, activiteiten op het gebied van sport en beweging, maar ook creatief, technisch, muzikaal etc. kunnen organiseren maar ook ruimte kunnen bieden aan initiatieven van de kinderen zelf. Zij moeten bovendien in staat zijn kinderen te begeleiden in hun sociale ontwikkeling: hen leren op een positieve manier met elkaar om te gaan, en zich leren handhaven in een groep. Pedagogisch medewerkers moeten bovendien in staat zijn goed te communiceren, ten eerste met de kinderen, maar daarnaast ook met ouders en met anderen, zoals leerkrachten. En zij moeten soms problemen kunnen signaleren en ouders en kinderen kunnen doorverwijzen voor verdere hulp. Dat alles vraagt om goede voorbereiding op het vak pedagogisch medewerker in de buitenschoolse opvang via de initiële opleiding maar ook om deskundigheidsbevordering van degenen die al werkzaam zijn in de bso. Op het moment kiest men in de buitenschoolse opvang graag voor een opleidingenmix in de teamsamenstelling. Het is dan ook relevant om verder te onderzoeken hoe de toeleiding naar het vak van pedagogisch medewerker via de opleidingen het best kan worden georganiseerd. Er zijn immers pedagogisch medewerkers nodig op verschillende

opleidingsniveaus en met verschillende vaardigheden in hun bagage. Nu komen die medewerkers vanuit enorm diverse achtergronden terecht op de buitenschoolse opvang, tegelijk zijn de ontplooiingsmogelijkheden in het werk zelf maar heel gering. Er zou daarom nagedacht kunnen worden over het ontwikkelen van een opleidingsstructuur in de sector 'pedagogiek, educatie en vrijetijdsbesteding van kinderen.'

6 Aanbevelingen

Dit laatste hoofdstuk bevat een aantal aanbevelingen van de onderzoekers in overleg met de deskundigen die deelnamen in de klankbordgroep voor het onderzoek. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de inzichten die het onderzoek heeft opgeleverd over kwaliteitscriteria, verbeterpunten en de opleidingen voor pedagogisch medewerkers.

Overheid

1. Samenwerking in het buitenschools aanbod voor kinderen

Samenwerking – bijvoorbeeld op wijkniveau- tussen de formele buitenschoolse opvang, brede scholen (en hun aanbod aan naschoolse activiteiten), clubs en verenigingen is zeer wenselijk. De hoofddoelstelling is dan tweeledig: een breed aanbod aan activiteiten voor kinderen in de basisschoolleeftijd en tegelijk het bevorderen van de mogelijkheden voor de combinatie arbeid en zorg voor ouders. Het is belangrijk dat het momenteel brede aanbod aan buitenschoolse activiteiten niet wordt ingeperkt, maar dat wél de afstemming wordt verbeterd, en de samenwerking -waar mogelijk- uitgebreid.

Eén van de aandachtspunten is het stimuleren van integratie van verschillende groepen in de bevolking. In de huidige situatie bestaat immers het risico van nogal eenzijdige samenstelling van de populatie van enerzijds de formele buitenschoolse opvang voor kinderen van 'tweeverdieners' en anderzijds de brede schoolactiviteiten die veelal gekoppeld zijn aan scholen met een hoog percentage leerlingen van allochtone herkomst. De doelgroepen van beide typen voorzieningen zijn echter steeds kinderen in de basisschoolleeftijd, sommige kinderen hebben werkende ouders, voor anderen is het belangrijk hen meer kansen te bieden om hun talenten te ontwikkelen, maar dat betekent niet per se dat wat die kinderen in hun vrije tijd zouden willen doen, nu zo hoeft te verschillen.

2. Instrumentontwikkeling en evaluatie van de kwaliteit van het buitenschoolse aanbod

Onze tweede aanbeveling betreft het (verder) ontwikkelen en inzetten van instrumenten om de kwaliteit van het buitenschoolse aanbod te onderzoeken. Het gaat

dan om instrumenten die tevens gebruikt kunnen worden voor interne monitoring en evaluatie, zodat de organisaties zelf kunnen beschikken over goede mogelijkheden om hun kwaliteit in kaart te brengen en -waar nodig- te bevorderen. Ook inventarisatie en verdere verspreiding van de instrumenten die daarvoor al worden gebruikt, bijvoorbeeld door organisaties zelf, is van belang. Aspecten die in een dergelijk instrumentarium in ieder geval een plaats moeten krijgen, zijn:
- Activiteitenaanbod, programma en afstemming op de doelgroep(en).
- Ruimte en inrichting.
- Pedagogisch beleid.
- Pedagogische vaardigheden van de medewerkers.
- Teamsamenstelling en professionalisering.
- Samenwerking met ouders, school en omgeving.

(Zie voor de ontwikkeling van een wetenschappelijk instrument punt 7 hieronder).

3. Een opleidingsstructuur op het gebied van 'pedagogiek, educatie en vrije tijdsbesteding van kinderen', en daarop aansluitende inrichting van de CAO's

Het verdient aanbeveling om de mogelijkheden te onderzoeken voor een kinderopvangspecialisatie op hbo-niveau binnen bestaande hbo-opleidingen (bijvoorbeeld: Pedagogiek, Sociaal-Pedagogische Hulpverlening of de PABO), waarbij kan worden gekeken naar het Scandinavische opleidingsmodel.
Deskundigen onderstrepen het belang van de inzet van hbo'ers, met name met het oog op zaken als deskundigheidsbevordering en interne coaching. Pedagogisch medewerkers willen graag een assistent op de groep ter verlichting van het werk. Deze twee verschillende behoeftes, die kunnen worden samengenomen onder de noemer van functiedifferentiatie verdienen beide serieuze aandacht. Dat vraagt ook beleid waarin een opleidingsstructuur, met verbindingen tussen de verschillende beroepsniveaus, wordt ontwikkeld. Centraal staat daarin een traject gericht op het opleiden voor functies op het gebied van pedagogiek, educatie en vrijetijdsbesteding (voor kinderen). Overigens heeft de voorgestelde functiedifferentiatie uiteindelijk ook financiële gevolgen voor de buitenschoolse opvang die in de overwegingen meegenomen zullen moeten worden, ook in de CAO's.

Organisaties voor buitenschoolse opvang

4. Profilering van de buitenschoolse opvang

Er is sprake van een enorme groei van de belangstelling van ouders voor deelname aan buitenschoolse opvang. Dat maakt het nodig om extra aandacht te besteden aan behoud en stimulering van de kwaliteit ervan. Op grond van het uitgevoerde onderzoek moeten in elk geval op de hieronder genoemde aspecten verbeteringen worden nagestreefd:

- Het activiteitenaanbod kan in het algemeen uitdagender en beter afgestemd op met name de oudere leeftijdgroep. Uit het onderzoek komt naar voren dat het activiteitenprogramma voor in elk geval de oudste groep nog niet de vereiste kwaliteit heeft. Dat heeft onder meer te maken met de inhoud van de opleiding van pedagogisch medewerkers.
- In de inrichting van de ruimte is aandacht nodig voor privacymogelijkheden en/of aparte hoeken voor verschillende activiteiten en leeftijdgroepen en vooral voor goede buitenspeelmogelijkheden.
- Voor het pedagogisch beleid geldt eveneens dat afstemming op verschillende leeftijdsgroepen van belang is, maar ook systematischer observeren van de ontwikkeling van kinderen en signalering van eventuele problemen, waar dat nu nog niet gebeurt, is wenselijk.
- Pedagogisch medewerkers die momenteel werkzaam zijn in de buitenschoolse opvang geven aan dat zij in hun opleiding veel hebben gemist, zij moeten de kans krijgen hun competenties verder te ontwikkelen via coaching-on-the-job en andere professionaliseringsmogelijkheden.
- In de teamsamenstelling wordt momenteel regelmatig gewerkt met een opleidingenmix naar achtergrond (kunst of sport), ook een opleidingenmix naar niveau verdient aanbeveling ter vergroting van de mogelijkheden voor coaching en professionalisering binnen de organisatie zelf.
- Voor de samenwerking met ouders en scholen is het nodig dat pedagogisch medewerkers beschikken over goede communicatievaardigheden, maar ook van vertrouwen op de eigen deskundigheid in de begeleiding van kinderen in met name hun sociale ontwikkeling, zowel individueel als in groepen.
- Tot slot is het wenselijk dat de arbeidsvoorwaarden (omvang van de aanstellingen, goed afgestemde combinatiefuncties etc.) en de carrièreperspectieven voor pedagogisch medewerkers verbeteren: ten eerste om tekorten aan personeel op te vangen, ten tweede om te zorgen voor een goede pedagogische be-

geleiding van de kinderen, ten derde in het belang van een toename van het aantal mannen dat werkzaam is in de buitenschoolse opvang en ten vierde om ervoor te kunnen zorgdragen dat goede krachten behouden blijven voor het werkveld.

Opleidingen

5. Specialisatie in de initiële opleiding gericht op de buitenschoolse opvang

Er moet een heldere leerlijn, een soort blauwdruk, worden ontwikkeld, inclusief de daarbij benodigde concrete leermaterialen, gebaseerd op de beroepscompetenties voor de pedagogisch medewerker in de buitenschoolse opvang. Er is zowel een leerlijn nodig voor de driejarige opleiding SPW-3, als voor de vierjarige opleiding SPW-4. Daarvoor is samenwerking nodig tussen de opleidingen en het werkveld, bijvoorbeeld op regionaal niveau. Er zijn in het land enkele plaatsen waar een dergelijke samenwerking functioneert, in andere –de meeste- regio's moet sterk ingezet worden op het organiseren van samenwerking tussen onderwijs en praktijk opdat de opleidingen straks goed voorbereide pedagogisch medewerkers het werkveld kunnen insturen. Het beroepsonderwijs voor de bso-sector kan een impuls krijgen door mensen uit de bso-praktijk te betrekken bij de SPW-opleiding (bijvoorbeeld met gastdocenten, regionale afstemming) en – andersom – de SPW-opleiding een duidelijkere plaats te geven in de praktijk (zoals een verplichte bso-stage, gecombineerde kinderopvang- en bso-stage, gastlessen op locatie). De expertise die nu aanwezig is in het veld van de buitenschoolse opvang krijgt zo een plek in de opleiding. Lokale initiatieven waarbij inhoudelijke samenwerking is of wordt gerealiseerd tussen scholen en het bso-veld verdienen ondersteuning. Deze vormen van uitwisseling en samenwerking, die over het algemeen regionaal zijn en mogelijk deels incidenteel, vormen een aanvulling op de voorgestelde structurele en landelijke investeringen.

6. Ontwikkeling van een nascholingsaanbod voor pedagogisch medewerkers

Naast specifieke aandacht voor de buitenschoolse opvang in de initiële opleiding is ook aandacht nodig voor de nascholing van pedagogisch medewerkers die al werkzaam zijn in de sector, en voor degenen die vanuit andere vooropleidingen daarin (zouden willen) instromen.

Onderzoekers en overige deskundigen

7. Empirisch onderzoek naar de pedagogische kwaliteit van het buitenschools aanbod

Wetenschappelijk onderzoek naar de Nederlandse buitenschoolse opvang is dun gezaaid. Empirisch en systematisch onderzoek naar de kwaliteit van deze opvang in de praktijk komt bovendien in het geheel niet voor. De groei van de sector en het belang hiervan voor een groot aantal betrokkenen vraagt om een empirisch onderzoek dat de pedagogische kwaliteit in kaart brengt. Belangrijk bij de opzet van een dergelijke studie is dat de instrumentatie aansluit op de specifieke doelstellingen en vormgeving van de Nederlandse buitenschoolse opvang. Het nu uitgevoerde inventariserende onderzoek biedt, in een volgende fase, een basis voor het ontwikkelen van een instrument voor het meten van de (pedagogische) kwaliteit van buitenschoolse opvang (zie ook aanbeveling 2). Met een dergelijk instrument wordt het vervolgens mogelijk een landelijk, empirisch onderzoek uit te voeren gericht op het vaststellen van de feitelijke (pedagogische) kwaliteit van de buitenschoolse opvang. Daarbij zal ook aandacht kunnen worden besteed aan verschillen in kwaliteit tussen opvangcentra en aan belangrijke, concrete punten verbeterpunten. Wanneer we constateren dat de buitenschoolse opvang een belangrijke functie vervult als het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (bijvoorbeeld in het leren omgaan met anderen), is het van belang dat de pedagogisch medewerkers in staat worden gesteld die ontwikkeling ook goed te volgen. Dat vraagt vaardigheden van de pedagogisch medewerkers, maar vooral ook ondersteuning in de vorm van (bijvoorbeeld) een gericht observatie-instrument. Tot slot is dan ook onderzoek wenselijk dat kan leiden tot een observatie-instrument voor het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen op de buitenschoolse opvang, en voor het eventueel signaleren van problemen. (Een aanvulling in de vorm van richtlijnen over hoe vervolgens te handelen, en afstemming met instrumenten zoals die in het basisonderwijs worden gebruikt, is daarbij aan te bevelen). Ook onderzoek naar de effecten van buitenschoolse opvang op de (sociaal-emotionele) ontwikkeling van kinderen verdient aanbeveling, al is dat waarschijnlijk een ambitieuze, complexe onderneming).

Inmiddels is op 16 november 2007 het Expertisecentrum 'Opvang, ontwikkeling en onderwijs voor 0-12 jarigen' (EC O3) van start gegaan. Daarbinnen moet ook bundeling van kennis over belangrijke ontwikkelingen in de buitenschoolse op vang een herkenbare plek krijgen.

Literatuur

Abrahams, J., Kenter A., Klok J., Nord, S., & Wegbrans, M. (2007). *Wat? Wat doe jij het liefste? Wat doe jij het liefste tijdens de naschoolse opvang?* (Leeronderzoek Minor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek) Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Balledux, M & Jongepier, N. (2002). *Samen naar de BSO. Kinderen met een verstandelijke handicap in de buitenschoolse opvang.* Utrecht: NIZW/Amsterdam: SWP.

Bartels, Bureau (2006). *Mogelijkheden voor verbetering van de (proces)kwaliteit in kinderdagverblijven.* Amersfoort: Bureau Bartels/Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Coley, R.L., Morris, J.E., & Hernandez, D. (2004). Out-of-school care and problem behaviour trajectories among low-income adolescents: Individual, family, and neighbourhood characteristics as added risks. *Child Development, 75* (3), 948-965.

Coleman, M., Rowland, B., & Robinson, B. (1989). Latchkey children and school-age child care: A review of programming needs. *Child & Youth Care Quarterly, 18*(1), 39-48.

Colwell, M. J., Pettit, G.S., Meece, D., Bates, J.E., & Dodge, K.A. (2001). Cumulative risk and continuity in nonparental care from infancy to early adolescence. *Merill-Palmer Quarterly, 47*(2), 207-234.

Dienst Onderzoek en Statistiek (O&S) Amsterdam (2007). *Behoefteonderzoek opvang kinderen basisschoolleeftijd.* Totaal alle deelnemers. Amsterdam: DMO.

Dryfoos, J. G. (1999). The role of the school in children's out-of-school time. *Future of Children, 9*(2), 117-134.

Eccles, J.S. (1999). The development of children ages 6 to 14. *The Future of Children, 9*, 30-44.

Erp, M. van, Koopman P. & Voncken, E. (1997). *Het experiment verlengde schooldag in het basisonderwijs. Eindverslag van het evaluatieonderzoek in Rotterdam, Den Haag en Utrecht.* Amsterdam: SCO Kohnstamm Instituut.

Fukkink, R.G., & Lont, T.A.E. (2007). Does training matter? A meta-analysis and review of experimental studies of caregiver training. *Early Childhood Research Quarterly, 22*(3), 294-311.

Fukkink, R., Tavecchio, L., De Kruif, R., Vermeer, H., & Van Zeijl, J. (2005). Criteria voor kwaliteit van kinderopvang: Visies van sleutelfiguren. *Pedagogiek, 25*(4), 243-261.

Fukkink, R.G., & Van IJzendoorn, M. (2004). Dertig jaar onderzoek naar de Nederlandse kinderopvang: centrale thema's. In: Van IJzendoorn, Tavecchio & Riksen-Walraven: *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang* (p.49-76). Amsterdam: Boom.

Gilsing, R. (2007). *Liefst zoals thuis. Ouders en kinderen over buitenschoolse opvang*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Halpern, R. (2000). The promise of after-school programs for low-income children. *Early Childhood Research Quarterly*, 15, 185-214.

Hattum, M. van & Haterd, J. van de (2006). *Groepsleidster buitenschoolse opvang.* Utrecht: NIZW Beroepsontwikkeling.

Laird, R.D., Pettit, G.S., Dodge, K.A., & Bates, J.E. (1998). The social ecology of school-age child care. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19(3), 341-360.

Larner, M.B., Zippiroli, L., & Behrman, R.E. (1999). When school is out; Analysis and recommendations. *Future of Children*, 9(2), 4-20.

Lauer, P.A., Akiba, M., Wilkerson, S.B., Apthorp, H.S., Snow, D., & Martin-Glenn, M.L. (2006). Out-of-school time programs: A meta-analysis of effects for at-risk students. *Review of Educational Research, 76*(2), 275-313.

Lowe Vandell, D.L., & Posner, J.K. (1999). Conceptualization and measurement of children's after-school environments. In S. L. Friedman & T. D. Wachs (Eds.), *Assessment of the environment across the life span* (p.167-196). Washington D.C.: American Psychological Association.

Mahoney, J.L., Parente, M.E., & Lord, H. (2007). After-school program engagement: Links to child competence and program quality and content. *Elementary School Journal, 107*(4), 385-404.

Meijvogel, R. (1991). *Geen kruimels tussen de boeken. Schooltijden, overblijven en de ontwikkeling van buitenschoolse opvang in Nederland*. Den Haag: VUGA (proefschrift RUG).

Meijvogel, R., Schreuder L. & Vervoort, B. (1994). *Thuis in de buurt.*

Buitenschoolse opvang nader bekeken. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.

Miller, .M. B. (2001). The promise of after-school programs. *Educational Leadership, 58*(7), 6-12.

Mulvihill, B.A., Cotton, J.N., & Gyaben, S.L. (2004). Best practices for inclusive child and adolescent out-of-school care: A review of the literature. *Family Community Health, 27*(1), 52-64.

NAEYC (1999). Developing and implementing effective public policies to promote early childhood and school-age care program accreditation. *Young Children, 54,* 36-40.

NICHD ECCRN (2004). Are child developmental outcomes related to before- and after-school care arrangements? Results from the NICHD study of early child care. *Child Development,* 75, 280-295.

Pettit, G.S., Laird, R.D., Bates, J.E., & Dodge, K.A. (1997). Patterns of after-school care in middle childhood: risk factors and developmental outcomes. *Merrill-Palmer Quarterly,* 43, 515-538.

Pierce, K.M., Hamm, J.V., & Vandell, D.L. (1999). Experiences in after-school programs and children's adjustment in first-grade classrooms. *Child Development,* 70, 756-767.

Posner, J.K., & Lowe Vandell, D. (1999). After-school activities and the development of low-income urban children: A longitudinal study. *Developmental Psychology, 35*(3), 868-879.

Quinn, J. (1999). Where need meets opportunity: Youth development programs for early teens. *Future of Children, 9*(2), 96-116.

Riggs, N.R., & Greenberg, M.T. (2004). After-school youth development programs: a developmental-ecological model of current research. *Clinical Child and Family Psychology Review,* 7, 177-190.

Riksen-Walraven, M. (2004). Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria. In: Van IJzendoorn, Tavecchio & Riksen-Walraven (red). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang.* Amsterdam: Boom (p.100-122).

Rijnen, J.A. M. & Schreuder, E.T. (1997). *Geef ze de ruimte! Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang.* Utrecht: NIZW.

Schreuder, E.T. (1998). *Buitenschoolse opvang in de basisschool.* Utrecht: NIZW

Schreuder, E.T. (1997). *Tieneropvang.* Utrecht: NIZW.

Schreuder, E.T. & Meijvogel, M.C. (1998/2000). *De huiskamer. Buitenschoolse opvang als achterwacht.* Utrecht: NIZW.

Schreuder, E.T. & Meijvogel, M.C. (1998/2000). *De kinderclub. Een open voorziening voor buitenschoolse opvang.* Utrecht: NIZW.

Schreuder, L., Valkestijn, M. & Hajer, F. (2005). *Dagarrangementen in de brede school. Een samenhangend aanbod van onderwijs, opvang en vrije tijd.* Utrecht: NIZW-Jeugd.

Scott-Little, C., Hamann, M.S., & Jurs, S.G. (2002). Evaluations of after-school programs: a meta-evaluation of methodologies and narrative synthesis of findings. *American Journal of Evaluation*, 23, 387-419.

Seligson, M. (1991). Models of school-age child care: a review of current research on implications for women and their children. *Women's Studies International Forum*, 14, 577-584.

Smit, R. e.a. (2007). Verslag studiereis Opleiding en Kinderopvang Kopenhagen, Denemarken. Amsterdam: ROC-Amsterdam.

Smith, F., & Barker, J. (2000). Contested spaces; Children's experiences of out of school care in England and Wales. *Childhood, 7*(3), 315-333.

Tavecchio, L.W.C., IJzendoorn, M.H. van, Verhoeven, M.J.E., Reiling, E.J., & Stams, G.J.J.M. (1996). *Kinderopvang in Nederland. Een empirisch onderzoek naar de afstemming tussen ouders en professionele opvoeders in relatie tot de kwaliteit van de kinderopvang.* Eindrapport Hoofdstudie Kinderopvang t.b.v. PCOJ/VWS. Leiden: afdeling Algemene Gezinspedagogiek, Universiteit Leiden.

Tavecchio, L.W.C. (2002). *Van opvang naar opvoeding.* Amsterdam: Vossiuspers, Universiteit van Amsterdam (oratie).

Tavecchio, L.W.C. (2005) *Speerpunt Kinderopvang*. Universiteit van Amsterdam: POW/OOS.

Van Hattum, M., & Van de Haterd, J. (2006). *Groepsleidster buitenschoolse opvang*. Utrecht: NIZW.

Van IJzendoorn, M.H., Tavecchio, L.W.C., Stams, G.-J., Verhoeven, M., & Reiling, E. (1998). Attunement between parents and professional caregivers: A comparison of child-rearing attitudes in different child-care settings. *Journal of Marriage and the Family, 60*, 771-781.

Vandell, D.L., & Shumow, L. (1999). After-school child care programs. *The Future of Children*, 9(2), 64-80.

Veen, A., Vergeet, M., Oenen, S. van, Glaudé, M. en Breetvelt, I. (2007) *ZonMw Programmeringsstudie Jeugd. Deelstudie 1: Effecten van interventies in Pedagogische Basisvoorzieningen.* Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut (rapport nr. 778).

Verschuur, A. e.a. (2006). *Professionele opvang gevraagd. Geschiedenis van de Nederlandse kinderopvang.* Den Haag: Stichting Geschiedschrijving Kinderopvang.

Bijlage 1 Officiële tekst van de motie Van Aartsen-Bos

MOTIE VAN DE LEDEN VAN AARTSEN EN BOS
Voorgesteld 22 september 2005

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat er een groot spanningsveld bestaat tussen de arbeidstijden van werkende ouders en de schooltijden van hun kinderen in het primair onderwijs;

constaterende, dat het bevoegd gezag al verplicht is om leerlingen in het primair onderwijs in de gelegenheid te stellen om onder toezicht de middagpauze in het schoolgebouw en op het terrein van de school door te brengen (de tussenschoolse opvang);

constaterende, dat deze verplichting niet geldt voor het gebruiken van het schoolgebouw en het terrein van de school voor het begin en na het einde van de schooldag;

constaterende, dat veel werkende ouders daardoor voor de opvang van hun kinderen aangewezen zijn op de voor- en naschoolse opvang;

overwegende, dat dit een aanzienlijke belasting is voor zowel ouders als hun schoolgaande kinderen;

overwegende, dat het van groot belang is dat alle schoolgebouwen en het terrein van de school ook na de schooldag, in het belang van de ouders en kinderen, ter beschikking gesteld worden voor naschoolse opvang van de kinderen die leerling zijn van de betreffende school;

verzoekt de regering de wet- en regeling met ingang van 1 januari 2007 zodanig aan te passen dat scholen worden verplicht hetzij voor- en naschoolse opvang te

bieden tussen 7.30 en 18.30 uur, hetzij faciliteiten te bieden waarbinnen andere partijen dat doen en de randvoorwaarden hierbij aan te geven,
en gaat over tot de orde van de dag.
Van Aartsen
Bos

Bijlage 2 Officiële tekst van de motie Koşer Kaya

30 676 Wijziging van de Wet op het primair onderwijs en de Wet medezeggenschap onderwijs 1992 in verband met buitenschoolse opvang

Nr. 20 MOTIE VAN HET LID KOŞER KAYA C.S.

Voorgesteld 19 oktober 2006
De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat het onderzoek van het NCKO aangeeft dat er reden is om in de buitenschoolse opvang te twijfelen aan de aansluiting van de opleiding van leidsters bij de behoefte van met name acht-plus-kinderen;

overwegende, dat de kwaliteit van de buitenschoolse opvang niet ter discussie mag staan;

verzoekt de regering een onderzoek in te stellen naar de aansluiting van de opleiding van leidsters in de BSO en de behoefte van kinderen per leeftijdscategorie, zodat duidelijk wordt welke problemen spelen en wat in de toekomst voorkomen kan worden en om die reden alsnog de aanvraag voor een onderzoek naar de kwaliteit van de BSO door het NCKO te honoreren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Koşer Kaya
Hamer
Azough

Chillen, skaten, gamen

SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

Bijlage 3 Leidraad panelgesprekken

'Opvattingen over een kwalitatief goede buitenschoolse opvang'
woensdag 27 juni, donderdag 28 juni, dinsdag 21 augustus 2007

Het onderzoek
Kernvraag van het onderzoek 'Kwalitatief goede buitenschoolse opvang' dat wordt uitgevoerd door het SCO-Kohnstamm Instituut, in opdracht van het Ministerie van OC&W luidt:

> *Welke opvattingen hebben leidsters, ouders, kinderen, sociale partners en wetenschap over wat nodig is voor kwalitatief goede buitenschoolse opvang en in welke mate sluiten opleidingen daarop aan?*

In het onderzoek verzamelen we op drie manieren kennis om deze vraag te kunnen beantwoorden: een *review* van bestaande publicaties, *drie paneldiscussies* met geselecteerde betrokkenen en een *vragenlijstonderzoek* onder een grotere groep betrokkenen.

Wie doen mee?
Voor de paneldiscussies zijn vertegenwoordigers van de volgende groepen uitgenodigd: leidsters/pedagogisch medewerkers, aanbieders van buitenschoolse opvang, ouders, vakbonden, vertegenwoordigers uit de branchevereningingen, opleiders, wetenschappers en andere deskundigen
Daarnaast zullen enkele aparte panels, op locatie, worden gehouden met kinderen (zowel 4 tot 8-jarigen als 9 tot 12 jarigen).

Wat vragen we?
Drie thema's staan centraal in de panelgesprekken waarvoor u bent uitgenodigd:

1. Wat zijn voor u de belangrijkste kwaliteitscriteria voor de buitenschoolse opvang?
   Daarbij kan gelet worden op criteria als:
   - ruimte en inrichting, materialen, groepsgrootte, veiligheid en gezondheid
   - pedagogisch beleid, activiteitenaanbod, programmering, het volgen van de ontwikkeling van kinderen
   - interactie met ouders en kinderen
   - deskundigheidsbevordering van personeel en arbeidsvoorwaarden
   - afstemming op specifieke behoeften of ontwikkelingskansen van bepaalde (groepen) kinderen
   - samenwerking met de omgeving (school, ouders, wijk en instellingen zoals sportclubs etc.)

2. In hoeverre is momenteel sprake van de gewenste kwaliteit? En wat moet er gebeuren om deze kwaliteit te bereiken in de BSO?

3. Welke kwaliteiten zijn noodzakelijk voor pedagogisch werkers in de buitenschoolse opvang? Wat zijn belangrijke aandachtspunten om die kwaliteit te bereiken?
   Daarbij zal aandacht worden besteed aan vragen als:
   * Wat is de rol van het landelijk kwaliteitsprofiel pedagogisch werker kinderopvang?
   * Hoe wordt ermee gewerkt?
   * Welke competenties staan centraal in de opleidingen? Zijn er belangrijke verschillen?
   * Welke ontwikkelingsmogelijkheden zijn er, of zouden er moeten komen?

Met vriendelijke groet,
en alvast hartelijke dank voor uw medewerking aan het onderzoek,
Marianne Boogaard, Charles Felix en Ruben Fukkink

SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

Bijlage 4 Gespreksleidraad interviews

'Opvattingen over een kwalitatief goede buitenschoolse opvang (invulformulier)'

Naam:	
Instelling:	
Functie:	
1.Wat zijn voor u de belangrijkste kwaliteitscriteria voor de buitenschoolse opvang?	
a. ruimte en inrichting van materialen, groepsgrootte, veiligheid en gezondheid	
b. pedagogisch beleid, activiteitenaanbod, programmering, het volgen van de ontwikkeling van kinderen	
c. interactie met ouders en kinderen	
d. deskundigheidsbevordering van personeel, arbeidsvoorwaarden	
e. afstemming op specifieke behoeften of ontwikkelingskansen van bepaalde (groepen) kinderen	
f. samenwerking met de omgeving (school, ouders, wijk en instellingen zoals sportclubs etc.)	

2. In hoeverre is momenteel sprake van de gewenste kwaliteit? En wat moet er gebeuren om deze kwaliteit te bereiken in de BSO?	
3. Welke kwaliteiten zijn noodzakelijk voor pedagogisch werkers in de buitenschoolse opvang? Wat zijn belangrijke aandachtspunten om die kwaliteit te bereiken?	
a. Wat is de rol van het landelijke kwalificatieprofiel pedagogisch werker kinderopvang in de praktijk?	
b. Hoe wordt ermee gewerkt?	
c. Welke competenties staan centraal in de opleidingen?	
d. Zijn er belangrijke verschillen?	
e. Welke ontwikkelingsmogelijkheden zijn er, welke zouden er moeten komen?	

Bijlage 5 Gespreksleidraad kinderpanels

Eerst is er een korte kennismaking en een introductie van het doel van het gesprek. Vervolgens verzamelt de interviewer enkele algemene gegevens over de kinderen: leeftijd, aantal jaren dat het de bso bezoekt en het aantal dagen per week. Daarna worden met de groepjes de onderstaande thema's besproken, waarbij de interviewer ervoor zorgt dat ieder kind aan het woord komt.

1. Vind je het belangrijk dat de bso er is? Waarom?
2. Wat vind je goed van de bso? Waar let je dan op?
3. Wat vind je minder goed van de bso, wat zou er moeten veranderen? Waar let je dan op?
4. Zijn er genoeg leidsters/leiders op de bso?
    - *Wat moeten de leidsters/leiders eigenlijk allemaal doen? Welke van die dingen vind jij het belangrijkste?*
    - *Kennen de leidsters jou goed?*
    - *Zijn er ook leiders? (mannen dus) Vind je dat belangrijk?*
    - *Wat doen de leidsters als iemand gepest wordt, of als er ruzie is?*
5. Wat vind je van regels op de bso?
    - *Mag je zelf kiezen wat je doet bijvoorbeeld?*
    - *Waarover hebben jullie afspraken gemaakt?*
    - *Denk je dat iedereen die regels kent (kinderen, leidsters, ouders)?*
    - *Maken de leidsters die afspraken, of ook weleens de kinderen?*
    - *Vind je het belangrijk dat er afspraken of regels zijn? Waarom?*
6. Zijn er genoeg activiteiten op de bso?
    - *Vind je dat belangrijk?*
    - *Kun je ook zelf spelen, zonder dat iemand op je let?*
    - *Vind je dat belangrijk?*
    - *Kun je zelf kiezen wat je doet?*
    - *Vind je dat belangrijk?*
7. Heb je genoeg vriendjes op de bso?
    - *Komen je allemaal van dezelfde school?*

- *Vind je dat fijn of juist niet?*

8. Vind je dat de bso er leuk uitziet? Is er genoeg ruimte (binnen en buiten)?
9. Als jij nu een bso mocht bedenken:
    - *Hoe zou die er dan uitzien?*
    - *Wat zouden de kinderen er doen?*
    - *Wat zouden de leidsters/leiders moeten kunnen en doen?*
    - *Welke afspraken zou je dan maken?*

Dank je wel voor het meedoen!

Bijlage 6 Antwoorden op de open vragen uit de internetenquête

Bijlage 6 (a):
Aanbevelingen voor de doelstelling en inhoud van de bso

Programma, doelstelling
Aanbieden van muzikale activiteiten
Actie en rust in balans; afwisseling bieden binnen een voor de kinderen herkenbare structuur
Aanbod differentiëren per kind
Aantrekkelijk zijn voor 10-12-jarigen
De oudere kinderen lijken vergeten te worden
Aansluiten bij activiteiten kind/thuis (bv. sportles)
Samenwerking met sportclubs
Plek om huiswerk te maken
Ik vind: het is vrije tijd, weg met alle ontwikkeling
Kinderen mogen zich ook vervelen, ook dat is onderdeel van het kind zijn
Kinderen stimuleren in alle opzichten
Ontwikkelingsgericht en uitdagend i.p.v. entertainment en consumentengedrag aanleren
Niet teveel televisie
Buiten spelen moet gestimuleerd worden
Meer bieden dan alleen opvang en begeleiding
Bso is vrije tijd voor de kinderen
Stimuleren, maar geen dwingende programma's opleggen
Niet teveel "moeten"
Recht op niks doen
Leren hun eigen vrije tijd in te delen
Niet fungeren als een soort opvanghuis, maar duidelijk, doelgericht en taakstellend te werk gaan
Iets leren wat op school minder wordt aangeboden (creatief, beweging)
Weerbaarheid stimuleren
Computergebruik en vredesopvoeding
Meer activiteiten gericht op oudere kinderen
Leeraspect is geen doel maar kan ontstaan
Zou richting brede school moeten gaan

Chillen, skaten, gamen

Welbevinden kind, 'thuisgevoel'
Veilige omgeving
Kinderen moeten zich prettig en thuis voelen
Een 'thuis' bieden
Een huiskamergevoel creëren
Sociaal veilige omgeving
Warm plekje na school
Meer thuis dan school
Vervanging van de huiskamer
Rust en veiligheid bieden voor kinderen
Betrokkenheid en welbevinden

Groepsproces
Onderlinge verstandhouding van kinderen tussen verschillende scholen
Anti-pestbeleid
Kinderen verantwoordelijkheid voor elkaar laten nemen
Respectvol omgaan met elkaar en de leiding
Stimuleren van tolerantie

Overige doelstellingen
Behoeften van het kind centraal, niet opvangbehoeften van de ouders
Meer uitgaan van het kind en niet alleen vanuit de groep
Hygiëne
Waarden en normen overdragen
Gezonde voeding aanbieden
Aansluiting bij wijkgebonden dagarrangementen
Signaalfunctie naar ouders over gedrag van kind
Signalerende functie, hoe zit een kind in z'n vel, wat moet er gebeuren

Bijlage 6(b):
Aanbevelingen voor het pedagogisch beleid

Uitgangspunten, onderwerpen voor pedagogisch beleid
Aansluiting op de vier basisdoelen [*bedoeld: uit Wet Kinderopvang c.q. kwaliteitsmodel Riksen-Walraven*]
Dat er wordt aangegeven op welke wijze er aan de vier basisdoelen invulling wordt gegeven
Rust, regelmaat en duidelijkheid
Respect en liefde
De bso moet medeopvoeder worden, normen en waarden van de maatschappij overdragen
Afspraken m.b.t. pesten e.d., normen en waarden
Conflictoplossing
Duidelijke afspraken m.b.t. acceptabele gedrag
Bijbrengen normen en waarden
Goede omgangsvormen stimuleren tussen kinderen
Geen open internetaansluiting of tv
televisiebeleid
Omgaan met stamgroepgrootte, leeftijdsverdeling (horizontale/verticale bso-groepen)
Groepen zijn vaak te groot om echt pedagogisch naar elk kind apart te gaan kijken, daar is ook helemaal geen tijd voor
kinderparticipatie
Aandacht voor de diversiteit bij de bso (tussen 4-12-jarigen is er een groot verschil)
Er moet meer scheiding aangebracht worden voor de leeftijdsgroepen 4-8 jaar en 8-12 jaar
Aansluiten bij behoefte 8+ kinderen
Omdat het leeftijdsverschil groter is in de schoolklas moet goed gelet worden op het gedrag van de grotere t.o.v. de jonge kinderen

Formulering beleid, inbedding, uitvoering
Dat er niet alleen een mooi plan op papier is, maar dat leidsters ook daadwerkelijk zo handelen
Niet een te theoretisch verhaal maar een vertaling naar de praktijk
Dat het leidsters directe handvatten geeft voor het werk op de groep
Duidelijk plan van aanpak dat geconcretiseerd is naar de praktijk en dat geformuleerd is in termen van haalbaarheid
Goed opgeleide leidsters die het pedagogisch beleid in een bso handen en voeten kunnen geven
Dat er ook een duidelijk werkplan is
Een vorm vinden waarbij de leidsters eenvoudig uitvoering aan het pedagogisch

beleid kunnen geven (ook de invallers)
Dat het PB [*pedagogisch beleid*] bekend is bij een ieder, leiding en ouders
pedagogisch beleid duidelijker doorvoeren bij activiteiten
Dat we allemaal gelijk handelen
Groepsleidsters moeten zichzelf meer als voorbeeld nemen en goed gedrag vertonen!!
Duidelijke regels zijn handig, niet meer dan dat. Wanneer regels met consequentie en liefde uitgevoerd worden is een pedagogisch beleid zinvol. Het is van groot belang dat pedagogisch medewerkers hierin begeleid en geschoold worden.
Uitgaan van kaders, hierbinnen kunnen groepen hun eigen identiteit bewaren (groepssamenstelling, buurtbehoefte, etc.)
[..] regelmatig worden geactualiseerd
Controle van de GGD op het beleid dat er geschreven is door de bso's
Minder op protocollen maar meer inhoudelijk kijken naar waar kinderen in een bso op dat moment behoefte aan hebben
Competenties van pedagogisch medewerkers duidelijk beschrijven en toetsen

Aansluiting bso - school – thuis - kind
Dat dit aansluit bij school, thuis en het kind
Kan pas bij samenwerking (met/in) scholen optimaal functioneren
Het pedagogisch beleid moet uitgaan van de behoefte van kinderen en niet die van school
Aanbod gericht op het kind en niet op gemoedsrust ouders
Ouders, leerkrachten, leidsters, instellingen, politici …
Ook inspraak van ouders [*over regels*]
Meer overleg met scholen in beleid opnemen (structureel i.p.v. incidenteel)
Moet aansluiten bij de opvoeding van ouders
Regelmatig gestructureerd overleg (ouderavond. 10-min.-gesprekjes)
In elkaar groeien omgeving rondom hetzelfde kind
Waarom communicatie met school?
De school realiseert zich nog onvoldoende dat er kinderen zijn die 's middags (en straks ook 's ochtends) niet door de ouders worden gehaald. Scholen plannen zonder overleg
aanbod moet afgestemd zijn op aanbod binnen de school!
Pestprotocol i.s.m. school
Communicatie met ouders
Om 'tien minuten-gesprek' ook daar [*bedoeld: op de bso*] te houden

Volgsysteem
Kind evaluatie (NIET het leerlingvolgsysteem met leerprestaties) maar hoe het kind zich ontwikkelt in de groep en als individu
.. leerlingvolgsysteem invullen op het welbevinden
voor een leerlingvolgsysteem zullen de medewerkers bijgeschoold moeten worden
Ik noem het liever een kindvolgsysteem

één mentor als centraal aanspreekpunt voor ouders en school
We spreken van opvoeden in een groep en niet van groepsopvoeding
Problemen worden vaak niet herkend, denk hierbij aan adhd, add ppd-nos

Bijlage 6 (c):
Aanbevelingen voor de pedagogische kwaliteit

Personeel
Niet alleen personeel van 18-25; ook ouder personeel met rijke ervaring op het gebied van kinderen
De groepsleiding MAAKT (of breekt) de bso!
De meeste leidsters hebben als achtergrond kinderopvang (..) Het is belangrijk dat kinderen actief gemotiveerd worden om lekker creatief of sportief te zijn. Beter kiezen voor CIOS-medewerkers
of mensen die een kunst (…)
vakkrachten, niet pedagogisch mbo-geschoold
voldoende mensen is het allerbelangrijkste, werkt in veel punten door (..)
ik vind dat er per 4 kinderen 1 leidster zou mogen zijn of hooguit 5 kinderen
bso blijft toch altijd het ondergeschoven kindje en dat merk je ook qua leiding, veel wisseling
Gevarieerd personeelsbestand met diverse kwaliteiten
Een goede onderlinge sfeer tussen de leiding
Enthousiaste groepsleiding
Je zou zeggen meer mannen maar dat is niet zo makkelijk
Gedreven personeel hebben

Leid(st)ervaardigheden
Kinderen aanspreken op gedrag (bv. scheldwoorden, plagen)
Kinderen moeten gezien worden, gevolgd en ontvangen zodat zij zich kunnen ontwikkelen, meer VIB [*video interactiebegeleiding*] dus op de bso
De weg terug weten te vinden na een hectisch moment!!
De sfeer op de groep positief kunnen stimuleren
Respect, tijd hebben en maken voor de ander (..)
Wederkerige interactie
Weten wie je kind is, hoe hij heet en even persoonlijke aandacht hoe was het op school
Ondersteuning/training voor sociale vaardigheden leiding en kinderen
begeleiding van leiding voor verschillende leeftijdscategorieën

Kinderen
Kinderen kind laten zijn

Chillen, skaten, gamen

Dat de kinderen hun verhaal kwijt kunnen
Dat het kind zich thuis voelt
Dat ieder kind zich veilig voelt
Oudere kinderen haken vaak af omdat de bso te schools is of teveel gericht op jonge kinderen

Groepsgrootte
Kleine groepen van kinderen, groepen worden te groot
niet te grootschalig
Geen fabriek maken van de opvang
groepen kleiner
Groepsgrootte (onafhankelijk van leider-kind ratio). Bij grote bso's (en die komen er steeds vaker) is het moeilijk om een goed klimaat te scheppen

Programma
Duidelijke structuur in rust- en actiemomenten. Kinderen niet laten vliegen
Er wordt buiten de maaltijd weinig gebruik gemaakt van de groep (kinderen koppelen, persoonlijke aandacht)
Gezamenlijk even wat drinken & fruit eten na school bij aankomst op bso
Na een drukke schooldag op adem komen
Kan er nog niet zoveel over zeggen, maar in de natuur met kinderen is helemaal ok

Ruimte
Een prettige groepsruimte met een goed binnenmilieu, licht, temperatuur, akoestiek, etc.
Buitenspeelmogelijkheid (‘nu is het een grote betonnen boel’)
Geschikte ruimte, liefst buiten de klas
Aanbod van meerdere ruimten binnen accommodatie (niet alleen 1 lokaal)
Mogelijkheid om buitenruimte te benutten als speel-ontdek omgeving
Jongens/meisjeskamer voor de oudere kinderen vanaf 8 jaar

Geen eenheidsworst door regels die voor iedereen gelden
Contacten met de omgeving van de bso: school, bibliotheek, sociaal-cultureel werk
goede communicatie en afstemming met de school
Een evenwichtige afspiegeling van de maatschappij, nu ontstaan witte en zwarte bso’s
Goede sfeer
Aanbod materiaal

Bijlage 6 (d):
Aanbevelingen voor de opleiding

Specialisatie
Zou een specialisatie moeten zijn (..)
veel meer aandacht bso!!!!
dat opleidingen meegaan in de ontwikkelingen van de bso. Bv. bij de BBL-route houden veel ROC's vast aan 20 uur terwijl dit voor de bso teveel is

Curriculum
Aandacht voor bso in de SPW-opleiding
Aandacht voor communicatie met ouders
Kwalitatief goede gesprekken voeren met ouders
Aandacht voor de verschillende leeftijdsgroepen
Ontwikkelingspsychologie
Speciale aandacht voor oudere kinderen (niet alleen knutseljuffen!)
Aandacht voor sport. Vooral dames op een groep sporten niet vaak met de kinderen
Aandacht voor verschillende achtergronden van kinderen
Algemene gezondheidszaken zoals: gevaar van te lang in zon zitten
medisch onderricht. Als een kind nu een "vlekje" heeft weet men er niet mee om te gaan en moet je kind dus weggehaald worden
BHV-trainingen!!!!
Dat bso net als de school vanuit een bepaalde visie kunnen werken (antroposofisch, christelijk, enz.)
Een creatief vak
gespreksvoering
veiligheid en hygiëne
omgaan met groepsprocessen
aanbieden uitdagend en variabel spel
ontwikkelen organiserend vermogen t.b.v. plannen/roosteren/organiseren weekprogramma e.d.
naast meer pedagogisch inzicht ook organisatorische vaardigheden
meer onderwijs over de ontwikkeling van het kind tussen 4-13 jaar
kindgerichte EHBO
module sport en beweging
Het leren omgaan met kinderen met een handicap, ADHAD, ADD en PDD-NOS
Sociale vaardigheid
onderlinge contacten en omgang van de leidsters en met het centrumhoofd
voldoende specialisaties (sport, creatief, dans, muziek) aanbieden
verschillende aspecten voldoende belichten zoals cognitief, emotioneel, fysiek (sport, beweging)

Methode en aanpak van het onderwijs
Betere begeleiding op de werkvloer van vakkanjers!!! Niet iedereen is een goed voorbeeld voor een stagiaire
Intervisie en supervisie op de opleiding
Bezoek van leerlingen aan een bso, rondleiding, etc.
De groepsleiding moet ook tijd krijgen om cursussen te volgen. Gebeurt nu vaak in eigen tijd
of á avonds
goede casus met ook oplossingen daarin aanbieden op papier
goede taakverdeling tussen leidinggevende en groepsleidsters (..) al in de verschillende opleidingen meenemen
meer praktijkondersteunend onderwijs
Goede stage, liefst op diverse bso's
Regiobijeenkomsten bezoeken, andere bso's
Scholingsplan voor de leidsters, persoonlijk ontwikkelingsplan
systeem van continue terugkoppeling en kwaliteitsverbetering
uitwisselingsprojecten (kijken hoe andere bso's werken)
uitgaan van de competenties van groepsleiding binnen een groeimodel van junior naar senior
werken aan psychologisch sterke en minder sterke punten
reflecteren op eigen functioneren (..) leren dat het normaal is om na te denken en te praten over je werk
Ik vind intervisie met collega's o.l.v. een pedagoog groter effect beogen

Instroom
Als opleiding juiste doelgroep bereiken om instroom te bevorderen
Hoger opleidingsniveau en continue bijscholing
Leidsters hebben m.i. geen HBO-niveau nodig
Een screening op geschiktheid (..) en niet gaan sms-en wanneer ouders kinderen komen halen bijv.
Behalve goede opleiding en nascholing is hart hebben voor kinderen zo belangrijk
Daar is geen opleiding voor. Je werkt graag met kinderen of niet
Je hebt het of je hebt het niet
Niet alle leidsters hoeven HBO te zijn, misschien alleen het hoofd
Assistentes, niveau 2 MBO
levenservaring

Er moet meer input zijn binnen de opleiding
Bij de opleiding moet veel meer benadrukt worden dat we een vak uitoefenen! Trots zijn op ons vak
Kwaliteit van de huidige opleiding is mager. Meer overleg en betere examinering i.s.m. MBO

Kwaliteit van de MBO-opleiding SPW moet omhoog!
Let op dat er geen juffen en meesters staan
Balans tussen kennis, gevoel en empathie
Zorgen dat de mensen echt naar de kinderen kijken i.p.v. boekenwijsheid
Gebruik maken van andere opleidingen, cios, conservatorium

Als ouder heb je geen idee van de opleiding!
Ik vind het belang groot maar wat er daadwerkelijk aan wordt gedaan is mij onbekend [*ouder*]
Ik heb geen idee hoe het staat met de nascholing van leidsters en de speciale aandacht tijdens de opleiding betreffende bso
Niveau creëren tussen niveau 3 en HBO in
Meerdere soorten opleidingen geschikt voor medewerkers maken
Nu pedagogische opleiding of activiteitgericht. Combinatiefunctie vraagt samenwerking tussen opleidingen, specialisatie vrijetijdspedagoog?
Vrijetijdsopleidingen i.p.v. pedagogisch mbo-geschoold
Transparantie over niveau naar de ouders
Ken je kinderen, blijf zelf ook kind en blijf schakelen

Bijlage 6 (e):
Waar ik in mijn opleiding veel aan heb gehad voor het werken in de bso …

Concrete vakken en activiteiten
Activiteiten organiseren
Methodisch handelen tijdens activiteiten
De creatieve vakken
Observeren
Omgaan met kinderen
Het werken met zorgkinderen
Pedagogisch inzicht in schoolkinderen
Leren opzetten van een netwerk
Pedagogische stromingen
Psychologie, groepsdynamica
Nauwelijks aandacht aan besteed. Nuttige/relevante vakken waren activiteitenbegeleiding, pedagogiek, ontwikkelingspsychologie
Weet ik niet meer zo goed, de Gordon-methode is blijven hangen en heb ik later nog een cursus van gevolgd en werkt heel goed
Stage

Minder positief
nvt

Chillen, skaten, gamen

Niet veel. Er is bijna geen aandacht besteed aan de bso, wat erg jammer is
Eigenlijk niks
Niets
Niets. Ging praktisch alleen maar over ouderen, gehandicapten en psychiatrie
De bso is niet aan de orde geweest tijdens mijn opleiding
Ik heb al 10 jaar mijn diploma en volgens mij hadden we het toen helemaal niet over de bso gehad
Voor zover ik mij kan herinneren is de nso/bso niet ter sprake geweest. Niets concreets in ieder geval
Ik heb meer geleerd over de 0- tot 4-jarigen, dat vind ik heel jammer
Ik heb niets geleerd in de opleiding maar wel nog aanvullend cursussen gedaan
Van jongere leidsters krijg ik te horen dat er veel te weinig in de opleiding zit
In mijn opleiding werd het alles vrij algemeen gehouden. Werd niet echt specifiek les gegeven op de bso
Tijdens mijn opleiding werd verteld dat het bestond en dat was het. Ik had 1 klasgenoot in de bso en de rest was KDV en PSZ [*bedoeld: kinderdagverblijf en peuterspeelzaal*]
.. gericht lesgeven over bso. Dit is zeer summier tot nihil!

Overige
Ik heb in Oostenrijk tijdens mijn opleiding voor kleuterleidster een extra opleiding gevolgd voor naschoolse opvang en ik pluk er nu nog de vruchten van

Bijlage 6 (f):
Wat ik in mijn opleiding heb gemist voor het werken in de bso …

Positief
niets

Minder positief
Veel dus
Alles
Bijna alles!
In principe alles. Geen informatie of lessen eraan besteed!
Algemene informatie
Te weinig praktijkinformatie
Hoe om te gaan met kinderen
Weinig diepgang in de boeken maar alles is heel algemeen
Meer in theorie
Stage
Stage bij oudere verstandelijk gehandicapten en bij psychiatrie gelopen .. maar niet bij kinderen

Oudere kinderen / bso
Meer informatie over de leeftijd want alle leeftijden hebben andere problemen en stappen
Het spelaanbod voor kinderen van 4-12
Het verschil in omgaan met jonge en oudere kinderen
De fases die je hebt in de leeftijden […] zo trek volgens mij ook meer mensen naar de bso toe
Info over de bso en wat je daar kan en moet doen met de kinderen
De leeftijdsklasse
Ontwikkelingsfasen van basisschooljeugd, het opzetten van activiteiten voor jeugd van 8 jaar en ouder
Leuke activiteit voor 12-jarige?!
Pedagogiek oudere kind belangrijk!!
Praktijkbegeleiding specifiek voor de bso
Praktische kennis bso, theorie over kinderen 4-12 jaar, ehbo, etc

Concrete vakken en activiteiten
Drukke groepen begeleiden
Omgaan met grote groepen
Het observeren van kinderen en wat je wel en niet moet toestaan
Meer dramalessen
Leren naar buiten treden, pr maken, contacten leggen met andere organisaties
Het creatieve en praktische deel (maar dat had ik al van mezelf)
Het inrichten van een bso, het bedenken van thema's, kinderparticipatie, organiseren van uitstapjes, ontwikkelen pedagogisch beleid
EHBO-opleiding, is toch wel handig

Overige
Omgaan met laaggeschoolde leidinggevenden

Bijlage 6 (g)
Overige suggesties en opmerkingen voor de versterking van de bso

- Anti-pestbeleid
- Inspraak kinderen, bijvoorbeeld door 'een keer per kwartaal met alle oudere kinderen om de tafel en overleg wat zij willen' of een officiële kinderraad ('ik gun het iedere bso in het land: het werkt heel leuk')
- Bewegen, sport en gezonde voeding, voedingsgewoonten
- Niet iedere gek een bso te laten starten
- minimale afname van 3 dagen

- gebruik maken van de speel-o-theek
- minder vrijblijvende klachtenregeling
- ‘benauwende en ontwikkelingsbeperkende werking van teveel regels en veiligheidsmaatregelen’; ‘overbescherming’
- Meer financiële middelen om te voldoen aan alle kwaliteitseisen
- gemeentelijke verplichting om de bso te faciliteren op het vlak van huisvesting, vervoer en financiële ondersteuning)
- beter inspelen op bestaande subsidieregelingen
- om je even aan het oog van de leidster te onttrekken
- Mentorschappen voor de kinderen
- luchtkwaliteit; aantal vierkante meters; en een rustige ruimte. Maar vooral: buitenruimte.
- Ook eigen kastjes voor spulletjes.
- boeken
- Te weinig van het door de basisscholen ontvangen geld voor het opstarten van de bso is naar de kinderen in de bso gegaan, maar naar de scholen
- Idealiter is er een mix in het aanbod tussen kleinschalige en grootschalige vestigingen, aldus een ouder.
- Soms keurt de GGD de schoolruimte waar kinderen de hele schooldag verblijven af, zo weet een deskundige.
  Soms ook meer geld reserveren voor activiteiten
- tips en ideeën over leuke activiteiten op een site of intranet
- Ouders bieden een netwerk van mensen die mogelijk kunnen worden ingeschakeld bij een activiteit
- Sterke nadruk op veiligheid belemmert het aanbieden van uitdagende activiteiten
- In dit bso-onderzoek blijft de gastouder nu buiten beeld, merkt één respondent op.
- Controle GGD
- Verbetering van de kwaliteit van de opvang
- Goede logistiek bij halen van de kinderen; Flexibiliteit bij brengen en halen, bijvoorbeeld een taxischema dat het mogelijk maakt kinderen op te halen als een school later uit is; vervoer in eigen hand, bijv. eigen busje
- leidster eventueel mee in de bus

Recent uitgegeven publicaties in 2007 van het SCO-Kohnstamm Instituut

786 Peetsma, T., Blok, H. (red)
Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; het integrale eindrapport

785 Veen, A.
Pilot Huisbezoeken. (project Capabel)

784 Roede, E.
Pedagogiscdhe Dimensie nr 54. Signalering en aanpak van geweld. Mogelijkheden voor leraren om gevaarlijk gedrag van leerlingen tijdig te kunnen signaleren

783 Karsten, S., Schooten, E. van en Blok, H.
Achterblijven in Amsterdam. Niet-technisch verslag van het onderzoek naar de leerlingen met een LWOO- en PrO-verwijzing en de niet-deelname aan Cito-eindtoets in het Amsterdamse basisonderwijs

782 Veen, A., Veen, I. van der en Koopman, P.
Bos en Lommer. Onderzoeksrapportage over de periode 1991-2005. Evaluatieonderzoek project Capabel (vierde interimrapport)

781 Derriks, M., en Kat, E. de
Pedagogische Dimensie nr 53. De leerlingen de baas. Beginnende vrouwelijke docenten en orde in de klas

780 Eck, E. van en Boogaard, M.
Interne en externe kwaliteitszorg in het basisonderwijs en de rol van het bovenschools management

779 Veen, A., Daalen, M. van, Roeleveld, J. en Jong, N. de
Implementatie van Voor- en Vroegschoolse Educatie in Rotterdam

778 Veen, A., Vergeer, M., Oenen, S. van , Glaudé, M. en Breetvelt, I.
ZonMw Programmeringsstudie Jeugd, Deelstudie 1 Effecten van interventies in Pedagogische Basisvoorzieningen

777 Peetsma, T. Boogaard, M., Karaburun, A. en Veen, I. van der
Deelrapport 3. Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; deelrapport 3 Hoe gaan basisscholen en ouders met elkaar om als extra zorg nodig is?

776 Koopman, P., Derriks, M., Voncken, E.
PrO-Loopbanen. Een verkennende studie naar de onderwijsloopbanen v.d. jongeren met een beschikking praktijkonderwijs en de invloeden daarop

775 Veen, A., Daalen, M. van
Ouderbetrokkenheid in Oud-West. Evaluatie v.h. project Ouderbetrokkenheid op de basisscholen in A'dam Oud-West

774 Oostdam, R.,W. Oud, W.
KunstWerk(t) in de Tertiaire sector. Evaluatieonderzoek naar ervaringsleren met theatrale werkvormen

Deze rapporten zijn te bestellen via:
http://www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm